THE FACULTY JOURNAL
OF
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Volume 12

Issue 02

December 2023

Faculty of Humanities and Social Sciences

University of Ruhuna

Matara

Sri Lanka

The University of Ruhuna Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

Volume 12, Issue 02. December 2023

Copyright © December 2023, Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Ruhuna, Matara, Sri Lanka.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted by any means, electronic, mechanical photocopying, recording or otherwise, without the written consent of the publisher.

ISSN 1800-3486

Editorial Board

Prof. N.V.G.A.Hemantha Kumara (Editor-in-Chief)

Prof. K.H.Nandasiri

Dr. Neshantha Harischandra

Dr. L.G.D.S.Yapa

Dr. S.B.Manathunga

Dr. Kokila Ramanayaka

Dr. A.A.R.Priyanka

Dr. N.S.Ariyarathne

Dr. Ven. Morakadegoda Ariyawansa

Published by
Faculty of Humanities and Social Sciences
University of Ruhuna, Matara, Sri Lanka.
Tel: +94 41 22 270 10
Email: fjhss@hss.ruh.ac.lk

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

Volume 12, Issue 02. December 2023

The University of Ruhuna Faculty Journal of Humanities and Social Sciences, Volume 12, Issue 02, December 2023 is a peer-reviewed journal published biannually by the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna. As a multidisciplinary journal, it intends to provide a common platform for academics, researchers and professionals to publish their research results in areas pertaining to the humanities and social sciences.

Editorial Office

The University of Ruhuna Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

University of Ruhuna

Matara

Sri Lanka

Tel: +94 41 22 27010

Email: fjhss@hss.ruh.ac.lk

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences

Volume 12, Issue 02. December 2023

Editors

Prof. N.V.G.A.Hemantha Kumara, Professor in Sociology, Department of Sociology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Prof. K.H.Nandasiri, Professor in Economics, Department of Economics, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Dr. Neshantha Harischandra, Senior Lecturer, Department of English and Linguistics, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Dr. L.G.D.S.Yapa, Senior Lecturer, Department of Geography, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Dr. S.B.Manathunga, Senior Lecturer, Department of History and Archaeology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Dr. Kokila Ramanayaka, Senior Lecturer, Department of Information Technology, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Dr. A.A.R.Priyanka, Senior Lecturer, Department of Pali and Buddhist Studies, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Dr. N.S.Ariyarathne, Senior Lecturer, Department of Public Policy, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Dr. Ven. Morakadegoda Ariyawansa, Senior Lecturer, Department of Sinhala, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Editorial Assistant

Ms. Anuradha Gamage, Senior Lecturer, Department of Economics, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna.

Content

වෘත්තීය විවිධත්වය, බහුසංස්කෘතිකත්වය සහ සමාජ වෙනස්වීම 1

වීරකෝන්, යු.

An Inquiry into Social Acceptability of Maize Farming in the Southeast Dry Zone of Sri Lanka 38

Weerakkody,P.R., Gunawardane,U.A.D.P. & Dunusingha, P.

ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියෙහි සාධාරණ භාවිතය, නිර්මාණ කොල්ලය හා පුස්තකාලයවල කාර්යභාරය 69

සෙනෙවිරත්න, ආර්.ඒ.පි.එස් . සහ පන්නිල, යු.ඒ.එල්.

Editorial Note

It is a pleasure to present this new volume of the Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna. As the editor-in-chief of this volume, I am also delighted to share this collection of research articles with our readers. The articles selected for this volume reflect the wide range of subjects covered by the humanities and social sciences. The articles in this volume also demonstrate the continuous efforts of researchers to understand various aspects of human society and human life. Social research plays an important role in understanding the changes taking place in the society we live in. Through such research, we can examine social relationships, cultural practices, professional life, and legal and ethical issues. The three articles included in this volume address different areas of interest and reflect the diversity of research carried out by scholars. I hope that this volume will be useful to students, researchers, academics, and others interested in these fields.

As we all know, publishing an academic journal requires the time, effort, and support of many people. Each article must go through a careful review process before being considered for publication. I sincerely appreciate the efforts of the authors who submitted their works to this journal. I am grateful to the reviewers and the editorial board members for their time, valuable comments, and support in maintaining the academic quality of the journal.

Finally, the editorial board would like to thank Mr. I. Renuka Priyantha, Dean of the Faculty of Humanities and Social Sciences, for his continuous support in publishing this journal. In addition, I would like to thank everyone who contributed to the preparation and publication of this volume. Their support has been instrumental in bringing this issue to our readers.

We hope that this volume will further encourage research, scholarly discussion, and knowledge sharing among scholars in the humanities and social sciences.

Professor N.V.G.A. Hemantha Kumara

Editor-in-Chief

18 October 2026

Occupational Diversity, Multiculturalism, and Social Change

Weerakoon, U.

Abstract

The research on Occupational Diversity, Multiculturalism, and Social Change is to examine the historical relationships, social coexistence, cultural interactions, and economic activities of the Sinhala and Muslim communities in the Udunuwara and Yatinuwara (Denuwara) areas of the Kandy District. Particular attention is given to how ethnic relationships developed in the Denuwara region, their historical foundations, and the ways in which these relationships have been transformed in response to contemporary social, economic, and educational changes. The study draws on historical documents, published research and literature, local administrative statistics, census reports, and qualitative data obtained through interviews. The findings reveal that the presence of the Muslim community in the Denuwara region dates to the distant past, including the Kandyan period. Trade, indigenous medicine, royal service, and marriage ties have contributed to the community's long-standing settlement in the region. Information regarding Muslim medical practitioner lineages in the Eladetta–Leemagahakotuwa and Daskara areas highlights the transmission of traditional medical knowledge across generations, occupational identity, and longstanding relationships with Sinhala society. Furthermore, mutual assistance, participation in festivals, food sharing, and family ties between the Sinhala and Muslim communities in the past contributed to social coexistence. However, there are emerging trends indicating a weakening of traditional intercommunal relationships due to the politicisation of ethnic differences, increasing economic pressures, and differences in attitudes between generations. In the field of education, Sinhala-medium schools, libraries, and language use have contributed

to building relationships between ethnic communities. An examination of changes in employment structures in Denuwara and local industries and caste-based relationships in Udunuwara also highlights the connections between occupational heritage, social stratification, and modern occupational mobility. Overall, this study reveals that the social history of the Denuwara region has been shaped not merely by ethnic identities but also by shared history, occupational relationships, language, education, and everyday social interactions.

Keywords: Caste Relations, Indigenous Medicine, Occupational Heritage, Sinhala–Muslim Relations, Social Coexistence

වෘත්තීය විවිධත්වය, බහුසංස්කෘතිකත්වය සහ සමාජ වෙනස්වීම

සංක්ෂේපය

වෘත්තීය විවිධත්වය, බහුසංස්කෘතිකත්වය සහ සමාජ වෙනස්වීම පිළිබඳ මෙම අධ්‍යයනයේ ප්‍රධාන අරමුණ වන්නේ මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයේ උඩුනුවර හා යටිනුවර (දෙනුවර) ප්‍රදේශය ආශ්‍රිත සිංහල හා මුස්ලිම් ප්‍රජාවන්ගේ ඓතිහාසික සම්බන්ධතා, සමාජ සහජීවනය, සංස්කෘතික අන්තර්ක්‍රියා සහ ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් විමර්ශනය කිරීමයි. විශේෂයෙන්ම දෙනුවර ප්‍රදේශවල ජනවාර්ගික සම්බන්ධතා ගොඩනැගුණු ආකාරය, ඒවායේ ඓතිහාසික පදනම සහ සමකාලීන සමාජ, ආර්ථික හා අධ්‍යාපනික වෙනස්කම් හමුවේ එම සම්බන්ධතා පරිවර්තනය වන ආකාරය මෙහිදී අවධානයට ලක් කෙරේ. අධ්‍යයනය සඳහා ඓතිහාසික ලේඛන, ප්‍රකාශිත පර්යේෂණ හා ග්‍රන්ථ, ප්‍රාදේශීය කාර්යාලයීය සංඛ්‍යාලේඛන හා ජන සංගණන වාර්තා සහ සම්මුඛ සාකච්ඡා මඟින් ලබාගත් ගුණාත්මක දත්ත භාවිත කර ඇත. අධ්‍යයනයෙන් අනාවරණය වන්නේ දෙනුවර ප්‍රදේශයේ මුස්ලිම් ජනතාවගේ පැවැත්ම මහනුවර යුගය ඇතුළු ඈත අතීතයට සම්බන්ධ වන බවත් වෙළෙඳාම, දේශීය වෙදකම, රාජකීය සේවය සහ විවාහ සබඳතා ඔවුන්ගේ ප්‍රාදේශීය ස්ථාපිතභාවයට දායක වී ඇති බවත්ය. විශේෂයෙන්ම එළදැත්ත-ලීමගහකොටුව සහ දස්කර ප්‍රදේශවල මුස්ලිම් වෙද පරම්පරාවන් පිළිබඳ තොරතුරු මඟින් පරම්පරාගත වෛද්‍ය දැනුම, වෘත්තීය අනන්‍යතාව සහ සිංහල සමාජය සමඟ සමීප සම්බන්ධතා පැවතිණි. එසේම සිංහල හා මුස්ලිම් ප්‍රජාවන් අතර අතීතයේ පැවති අන්‍යෝන්‍ය සහයෝගය, උත්සව අවස්ථා සහභාගීත්වය, ආහාර හුවමාරුව සහ පවුල්මය සබඳතා සමාජ සහජීවනය සඳහා ඉවහල් වී තිබේ. තවද දේශපාලනීකරණය වූ ජනවාර්ගික වෙනස්කම්, ආර්ථික කාර්යබහුලත්වය සහ පරම්පරා අතර ආකල්පමය වෙනස්කම් හේතුවෙන් සාම්ප්‍රදායික අන්තර්ප්‍රජා සම්බන්ධතා දුර්වල වීමේ ප්‍රවණතා පැහැනැගී තිබේ. අධ්‍යාපන ක්ෂේත්‍රයේදී සිංහල මාධ්‍ය පාසල්, පුස්තකාල සහ භාෂා භාවිතය ජනවාර්ගික ප්‍රජාව අතර සම්බන්ධතා ගොඩනැගීමට ඉවහල් වී ඇත. දෙනුවර රැකියා ව්‍යුහයන්හි වෙනස්කම් සහ උඩුනුවර දේශීය කර්මාන්ත හා කුල සම්බන්ධතා විමර්ශනය තුළදී වෘත්තීය උරුමය, සමාජ ස්ථිරීකරණය සහ නවීන වෘත්තීය සංචලනය අතර පවතින සම්බන්ධතාව පවතී. සමස්තයක් ලෙස දෙනුවර ප්‍රදේශයේ සමාජ ඉතිහාසය ජනවාර්ගික අනන්‍යතා පමණක් පදනම් කරගෙන නොව හවුල් ඉතිහාසය,

වෘත්තීය සම්බන්ධතා, භාෂාව, අධ්‍යාපනය සහ දෛනික සමාජ අන්තර්ක්‍රියා ඔස්සේ ක්‍රියාත්මක වන බව මෙම අධ්‍යයනයෙන් අනාවරණය වෙයි.

ප්‍රමුඛ පද- කුල සම්බන්ධතා, දේශීය වෙදකම, වෘත්තීය උරුමය, සමාජ සහජීවනය, සිංහල-මුස්ලිම් සම්බන්ධතා

1. හැඳින්වීම

ශ්‍රී ලංකාව පළාත් නවයකට බෙදා ඇති අතර සෑම පළාතක්ම පරිපාලන දිස්ත්‍රික්ක කිහිපයකින් සමන්විත වේ. සෑම පරිපාලන දිස්ත්‍රික්කයක්ම තවදුරටත් ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාසවලට බෙදා ඇත. ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාස නැවත ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාසවලට බෙදා වෙන් කර ඇති අතර, ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාස රටේ කුඩාම පරිපාලන ඒකක ලෙස ක්‍රියාත්මක වේ. ඒ අනුව ශ්‍රී ලංකාව පරිපාලන දිස්ත්‍රික්ක 25කින් සමන්විත වන අතර මේ වන විට ක්‍රියාත්මක ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාස සංඛ්‍යාව 340කි. 2012 වසරේ පැවති ජන හා නිවාස සංගණනයේදී ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාස 331ක් වාර්තා වී තිබුණි. සෑම ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාසයක්ම තවදුරටත් ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාසවලට බෙදා පරිපාලනය කරනු ලබන අතර, 2012 ජන හා නිවාස සංගණනය පැවැති අවස්ථාවේදී ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාස සංඛ්‍යාව 14,021ක් විය. කෙසේ වෙතත්, ඉන් අනතුරුව රට තුළ ක්‍රියාත්මක වූ විවිධ සංවර්ධන ව්‍යාපෘති හේතුවෙන් භූමියේ සිදු වූ වෙනස්කම් සැලකිල්ලට ගනිමින් මෙම සංඛ්‍යාව සංශෝධනය කර ඇත. ඒ අනුව මේ වන විට රට තුළ ක්‍රියාත්මක ග්‍රාම නිලධාරී කොට්ඨාස සංඛ්‍යාව 14,008ක් වේ (Department of Census and Statistics, 2024,p.29).

ශ්‍රී ලංකාවේ වර්තමාන ජනගහනය 21,781,800 ක් වේ. ජනවර්ගය අනුව එහි ව්‍යාප්තිය පළාත් අනුව බලන විට සිංහල ජනගහනය දකුණු පළාතේ (94.8%), උතුරු මැද පළාතේ (90.5%), සබරගමුව පළාතේ (86.5%), වයඹ පළාතේ (84.8%) සහ බස්නාහිර පළාතේ (83.6%) ක් වේ. උතුරු පළාතේ ශ්‍රී ලංකා දෙමළ ජනවර්ගය ප්‍රධාන වන අතර එහි ප්‍රතිශතය 91.5% කි. එසේම ශ්‍රී ලංකා දෙමළ ජනයා නැගෙනහිර පළාතේ (38.1%) සහ මධ්‍යම පළාතේ (8.3%) ක් ලෙස දක්නට ලැබේ. ඉන්දියානු දෙමළ/මලයග තමිලර් ජනවර්ගයට අයිති ජනතාව මධ්‍යම පළාතේ (15%) ක් ද ඌව පළාතේ (6.9%) සහ සබරගමුව පළාතේ (2.2%) ක් ද ලෙස වාසය කරති. මුස්ලිම් ජනවර්.ය නැගෙනහිර පළාතේ විශාලතම ජනවාර්ගික කණ්ඩායම වන අතර එහි ප්‍රතිශතය 39.5% කි. එමෙන්ම වයඹ පළාතේ (12.2%), මධ්‍යම පළාතේ (10.7%) සහ බස්නාහිර පළාතේ (8.9%) ද වශයෙන් වාසය කරති. බර්ගර්, මැලේ, ශ්‍රී ලංකා චෙට්ටි, භාරත සහ වැදි යන ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් ඇතුළු අනෙකුත් ජනවාර්ගික කණ්ඩායම්වල එකතුව, බස්නාහිර පළාත හැර අනෙකුත් සියලුම පළාත්වල සියයට 0.4කට වඩා අඩු ප්‍රතිශතයක් ලෙස පවතී (Department of Census and Statistic, 2025,p.95).

ශ්‍රී ලංකාවේ ජනවර්ග අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතා පිළිබඳ ඓතිහාසික තොරතුරු පවතී. සිංහල, දෙමළ ජන සම්බන්ධය බලන විට එය පුරාණ කාලයේ සිටම ශ්‍රී ලංකාව සහ දකුණු ඉන්දියාව අතර භූගෝලීය සමීපතාව මත පදනම් වූ වෙළෙඳ, සංස්කෘතික හා දේශපාලන සබඳතා වල බලපෑම ශිලා ලේඛන හා පුරාවිද්‍යාත්මක සාක්ෂිවලින් දැකගත හැකිය. විශේෂයෙන් දකුණු ඉන්දීය වෙළෙඳ ප්‍රජාවන් ශ්‍රී ලංකාවේ වෙළෙඳ කටයුතුවල නිරත වූ බව දෙමළ ශිලා ලේඛන මඟින් හෙළි වේ (Nanayakkara, 2021,pp.168-176). සිංහල හා දෙමළ භාෂා අතර දීර්ඝකාලීන සම්බන්ධතාව හේතුවෙන් සිංහල භාෂාවට දෙමළ භාෂාවෙන් වචන ගණනාවක් ඇතුළත් වී ඇති අතර, එම ණය වචන වෙළෙඳාම, පරිපාලනය, ආහාර, ශාක හා දෛනික ජීවිතය වැනි විවිධ ක්ෂේත්‍රවල දක්නට ලැබේ (Ansaldo, 2017,pp.575-585).

එමෙන්ම සිංහල සහ මුස්ලිම් ජනතාව අතර සමීප සම්බන්ධතාවක් අතීතයේ පැවති බවට තොරතුරු අනාවරණය වේ. මුස්ලිම්වරුන්ට වසර දහසක පමණ සාමකාමී ඉතිහාසයක් මෙරට භූමියේ පවතින බවත් ඔවුහු බෞද්ධ ජනතාව සමඟ හොඳින් සම්බන්ධ වී කටයුතු කිරීමට සමත් වී ඇති බවත් සඳහන් වේ. එසේම මුස්ලිම්වරුන්ට සම්ප්‍රදායික බෞද්ධ පවුල්වල නම් කිහිපයක් ඇති බවත් එමගින් වර්තමාන මුස්ලිම්වරුන්ගේ පවුල් මූලයන් ගම්‍ය වන බවත් දක්වයි. ඒ අතරම මුස්ලිම්වරුන් ඔවුන්ගේ ආගමික පෞරුෂය ඉස්ලාමීය නාමයන් දක්වා ආරක්ෂා කරගත් අතර ඊට ඔවුන්ගේ ඥාති මූලයන් වැදගත් වී තිබේ. චංචල හා නිශ්චල දේපලවල සම්භවය හා හිමිකාරිත්වය සම්බන්ධ ඔවුන්ගේ නීතිමය ලියකියවිලි වල සිංහල නම් භාවිත කර ඇත (Dewaraja, 1994,pp.17-18).

පෘතුගීසීන් ශ්‍රී ලංකාවට මුලින්ම පැමිණියේ 1505 දී ලෝරෙන්සෝ ද අල්මේදාගේ නායකත්වයෙන ඔවුන් පසුව ලංකාව අල්ලා ගැනීමෙන් පසුව ඔවුන්ගේ කතෝලික ආගම ප්‍රචාරය කිරීම සහ කුළුබඩු අත්පත් කර ගැනීම කෙරෙහි අවධානය යොමු කළහ. ආගම හා වෙළඳාම යන දෙඅංශයෙන්ම ඔවුන්ට මුස්ලිම්වරු අභියෝගයක් වූ බැවින් මුස්ලිම්වරුන්ට හානි කිරීමට එය හේතුවිය. මේ තත්ත්වය ලන්දේසීන් විසින් ද නොනවත්වා සිදුකළ බැවින් මුස්ලිම්වරු උඩරට ප්‍රදේශයට සංක්‍රමණය වීමට මෙය හේතුවිය. මෙහිදී රට පාලනය කළ සෙනරත් (1604-1635) සහ දෙවන රාජසිංහ (1635-1687) විසින් මුස්ලිම්වරුන් නැඟෙනහිර ඉවුරේ පදිංචි කරවීමට ක්‍රියා කළහ. සෙනරත් රජු විසින් වි වගාව නැවත පණ ගැන්වීම සඳහා මඩකලපුව ප්‍රදේශයේ හා දීඝවාපි

ප්‍රදේශයේ මුස්ලිම්වරු මෙන්ම දමිළ ජනතාව විශාල පිරිසක් පදිංචි කරවීය (Dewaraja, 1994,pp.85-86).

අතීතයේ මෙරට සිංහල ඇතුලු අනෙකුත් ජන සමුහයා විසින් මුස්ලිම් ජනතාව පිළිගැනීම ජනවාර්ගික සහයෝගය පිණිස ඉවහල් විය. උඩරට රජුගේ පාලනයට අදාල හඳුනාගත් රාජකාරි කටයුතු මුස්ලිම්වරුන්ට පැවරීම මගින් ඔවුන් ජනතාව අතරට එකතු විය. උඩරට පාලනය විසින් සහ එහි ජනතාව විසින් මුස්ලිම්වරුන් පිළිගනු ලැබීය. ඔවුන් සමාජයේ සෙසු ජනයා සමඟ සාමුහිකව කටයුතු කිරීමට මුල්වුයේ රජුගේ පාලනයෙන් හදුන්වා දුන් රාජකාරි කාර්යයන් මුස්ලිම්වරුන්ට පැවරීම මඟිනි. පුවක් ව්‍යාපාර (arecanut business) කටයුතු මුස්ලිම්වරුන්ට පවරනු ලැබීය. ලුණු ලේවාය ආසන්නයේ සිටි උඟව ප්‍රදේශයේ මුස්ලිම් ජනතාවට දළදා මාළිගාව, විහාර හා දේවාල වලට ලුණු සැපයීම අනිවාර්ය රාජකාරියක් ලෙස රජු විසින් පවරනු ලැබීය. මෙහිදී තෝරාගත් මුස්ලිම්වරුන්ට මාළිගාවේ ඉඩම් පදිංචිය සඳහා ලබා දෙන ලදී. මුස්ලිම්වරුන්ගේ රාජකාරි සේවාවන් ඉදිරියට පවත්වාගෙන යාම 'කාරියකරවනරාළ' විසින් සිදුකරනු ලැබීය. දළදා මාළිගාවේ පරිපාලන හා පුජනීය කටයුතුවලට මුස්ලිම්වරුන් මුළුමනින්ම සම්බන්ධ නොවුනත් එහි යම් යම් සේවාවලට ඔවුන්ගේ මැදිහත්වීම සිදුවිය. එසේම මුස්ලිම්වරු රෙදි වියන්නන්, බාබර්වරුන්, ලැපිඩාර්වරුන් සහ මැහුම්කරුවන් ලෙසද සේවය කළහ (Dewaraja, 1994,pp.137-138).

මධ්‍යම පළාතේ මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයේ උඩුනුවර සහ යටිනුවර (දෙනුවර) ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශ දෙකෙහි සිංහල, දමිළ හා මුස්ලිම් ජන මිශ්‍රණය ඉතා ඉහළ එකකි. එසේම සිංහල සමුහය අතර විවිධ කුල නියෝජනය සහ අවේණික ජීවනෝපායන්හී නිරතවීම දැකිය හැකිය. මෙහි එක් එක් ජනයගේ ජීවන වෘත්තීන් සමාජ සහජීවනයට කරනු ලබන බලපෑම මෙන්ම, අවේණික ජීවන වෘත්තීන් පවත්වා ගැනීමට සමාජ සාධකවලින් ඇතිකර තිබෙන බලපෑම සහ ඒවායෙහි වර්තමානයේ සිදුවී ඇති වෙනස්කම් පිළිබදවත් තොරතුරු මෙම අධ්‍යයන ලිපියෙන් ඉදිරිපත් කරනු ලැබේ.

2. අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍ර

මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයේ උඩුනුවර හා යටිනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශ දෙක අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍ර වේ. සිංහල- මුස්ලිම් ජනමිශ්‍රණයේ ඉහළ සංයුතියක් පැවතීම සහ ජීවනෝපායන් හී සමානතා පෙන්නුම් කිරීම යන කරුණු මෙම ප්‍රදේශ අධ්‍යයන සඳහා තෝරා ගැනීමට හේතුවිය. උඩුනුවර හා යටිනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාසවල ජනතාවගේ ජීවනෝපායන් ප්‍රධාන වශයෙන් කෘෂිකර්මාන්තය, වෙළෙඳාම, ස්වයං රැකියා, රාජ්‍ය හා පෞද්ගලික අංශයේ රැකියා සහ සේවා ක්ෂේත්‍රය සමඟ සම්බන්ධ වේ. 2012 ජන හා නිවාස සංගණනය අනුව උඩුනුවර ජනගහනය 110,905ක් වූ අතර එයින් සිංහලයන් 80,679ක් සහ ශ්‍රී ලංකා මුවර්/මුස්ලිම් ජනතාව 27,033ක් විය. යටිනුවර ජනගහනය 106,027ක් වූ අතර සිංහලයන් 95,285ක් සහ මුස්ලිම් ජනතාව 7,564ක් විය. මෙම ප්‍රදේශ දෙකේ භූගෝලීය පරිසරය කෘෂිකර්මාන්තයට හිතකර බැවින් සිංහල හා මුස්ලිම් දෙපාර්ශ්වයම තේ, ගම්මිරිස්, කරාබුනැටි, කෝපි වැනි වාණිජ බෝග මෙන්ම එළවළු හා ගෙවතු වගාවන්හි නිරත වෙති. මහනුවර දිස්ත්‍රික් සංඛ්‍යාලේඛන අනුව ගම්මිරිස්, කරාබුනැටි සහ කෝපි උඩුනුවර හා යටිනුවර ඇතුළු ප්‍රදේශවල සැලකිය යුතු ලෙස වගා කෙරේ (Department of Census and Statistics, 2012,p.20).

3. අධ්‍යයන අරමුණු

3.1 ප්‍රධාන අරමුණ

ශ්‍රී ලංකාවේ වෘත්තීය විවිධත්වය සහ බහුසංස්කෘතිකත්වය සහ සමාජ වෙනස්වීම විමර්ශනය කිරීම.

3.2 උප අරමුණු

- ශ්‍රී ලංකාවේ පවතින වෘත්තීය විවිධත්වයේ ස්වභාවය සහ එහි ප්‍රධාන ලක්ෂණ හඳුනාගැනීම.
- විවිධ වෘත්තීය ක්ෂේත්‍ර තුළ බහුසංස්කෘතිකත්වය ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය සහ එහි වැදගත්කම විශ්ලේෂණය කිරීම.
- වෘත්තීය විවිධත්වය හා බහුසංස්කෘතිකත්වය ශ්‍රී ලංකාවේ සමාජ සබඳතා, සමාජ ඒකාබද්ධතාව සහ සමාජ වෙනස්වීම කෙරෙහි ඇති බලපෑම අධ්‍යයනය කිරීම.

4. පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

අධ්‍යයන තොරතුරු රැස් කිරීමට ප්‍රාථමික සහ ද්විතීයික ක්‍රමවේද භාවිත කෙරිණි. ප්‍රාථමික ක්‍රමයේදී අරමුණු සහගත ක්‍රමවේදය ඇසුරින් 20 දෙනෙකුගේ නියැදියක් තෝරා ගැණුනි. දේශීය වෛද්‍ය ප්‍රතිකාර සිදුකරනු ලබන මුස්ලිම් වෛද්‍යවරුන් 3ක් හා එම සේවා ස්ථානවල සහායකයින් 2ක් ද, අදාල වෛද්‍ය පවුලේ මුස්ලිම් විවාහක ස්ත්‍රී 5ක් සහ මෙම වෛද්‍ය මධ්‍යස්ථාන වලින් ප්‍රතිකාර ගනු ලබන සිංහල විවාහක පිරිමි 5ක් හා ස්ත්‍රී 5ක් යොදා ගැණුනි. අර්ධ ව්‍යුහගත සම්මුඛ සාකච්ඡා මගින් අධ්‍යයන තොරතුරු රැස් කෙරිණි. ඊට අමතරව අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍ර නිරීක්ෂණය සහ මූලික තොරතුරු සපයන්නන් මගින් දත්ත රැස්කර ගන්නා ලදී.

ද්විතීයික තොරතුරු සඳහා උඩුනුවර සහ යටිනුවර ප්‍රාදේශිය ලේකම් වාර්තා, ග්‍රම නිළධාරී වාර්තා, ජන සංගණ දෙපාර්තමේන්තු වාර්ෂික වාර්තා සහ අධ්‍යයන ප්‍රදේශය ආශ්‍රිතව ලියා පළ කොට ඇති වෙනත් ග්‍රන්ථ හා ලිපි ලේඛණ භාවිත කෙරිණි. අධ්‍යයන තොරතුරු විශ්ලේෂණය තේමාකරණය යටතේ සිදුකරන ලදී.

5. අධ්‍යයන විශ්ලේෂණය

5.1 බහුවාර්ගික සමාජ පසුබිම

උඩුනුවර සහ යටිනුවර (දෙනුවර) යන දෙපළාතේ බහුජන නියෝජනය අතීතයේ සිට පැවත එන්නකි. සිංහල ජනතාව මෙම ප්‍රදේශවල මුලින්ම වාසස්ථාන ගතවීම ගැන සඳහන් වේ. උඩුනුවර ගම්පොළ හා මහනුවර යුගයේ පමණක් නොව අනුරාධපුර පොළොන්නරු, දඹදෙණි, යාපහු, සීතාවක, කෝට්ටේ යුගවලද දෙනුවර රට සිංහලේ රාජ්‍යයට සම්බන්ධ ඓතිහාසික වැදගත් භූමි භාගයක් විය. ඇතැම් විට රජකමට සුදුස්සා ඉදිරිපත් කලේ ද දෙනුවර රටෙනි. මහනුවර යුගයේ සිංහල රජුන් සියලු දෙනාම දෙනුවර රජ පෙළපතින් බිහි වුවෝය. මුල් පදිංචිකරුවන් අතර උරුවේල ශාක්‍යයන් තෝරාගත් ගොවි බිම උඩුනුවර උරුවේල නමින් හැඳින්වෙන උරුලෑවත්ත ප්‍රදේශයයි. ගඩලාදෙණි, ලංකාතිලක, ඇම්බැක්ක වැනි විහාරදේවාල හා ඒ වටා විහිදුන සංස්කෘතික උරුමය අදත් රටට දායාදයකි. ජන ජීවිතය අතින් බැලුවද ඉපැරණි යුගයේ සිට මේ දක්වා අගය කළ යුතු කරුණු රාශියක් ඇත. රජතුමාගේ රාජකීය වෛද්‍යවරයා, දක්ෂ ගොවියා තෝරාගත්තේ උඩුනුවරිනි. සෙංකඩගල රාජධානි යුගයේ උඩුනුවර නමින් මහනුවර නගරයේ වීදියක් තිබුණි. ඓතිහාසික මහනුවර පෙරහැර නැරඹීමට උඩුනුවර දස්කර

ගොවීන්ට වේදිකාවක් රජු විසින් වෙන්කර දීම ගැන කරුණු සඳහක් වෙයි (හේරත් සහ බණ්ඩාර, 2009,pp.321-378).

දෙනුවර පළාතෙහි සිංහල ජනයා පිළිබඳ විමසීමේදී බණ්ඩාරවරුන් වැදගත් සාධකයක් වේ. ගම්පොළ යුගයේදී දෙනුවර බණ්ඩාරවරුන් විශාල පිරිසක් සිටි බව පෙනේ. එයට පෙරත් දෙනුවර හා බලවිට බණ්ඩාරවරුන් සිටි බව හඳුනා ගෙන ඇත. දෙනුවර සිටි බණ්ඩාරවරුන් මෙසේයි. උරුලෑවතු ගම්පහ විජයසුන්දර බිසෝබණ්ඩාර, ගනේගොඩ යාපා බණ්ඩාර, රන්මුග්ගොඩ කුමාර බණ්ඩාර, දන්තුරේ තුනයා බණ්ඩාර, පිළිගම කඳුරේ බණ්ඩාර, සිද්දාඋල්ලේ සෙනරත් බණ්ඩාර, උනම්බුවේ යාපා බණ්ඩාර, අලපලාවෙල අබේසිං බණ්ඩාර, අළුදෙණියේ මාහිමි බණ්ඩාර, පිළිගල්ලේ කුමාර බණ්ඩාර, යාළේගොඩ මහා බණ්ඩාර, සිඳගල සීලවතී බණ්ඩාර, පායින්ගමුවේ ඉරුගල් බණ්ඩාර, වෙලම්බොඩ විජයරාජ බණ්ඩාර, ඕකේවක සුරියදාස් බණ්ඩාර, කිරිබත්කුඹුරේ පනික්කි බණ්ඩාර, ඇරැව්වාවල කුමාර පනික්කි බණ්ඩාර, මාත්ගමුවේ හෙනකඳ බිසෝබණ්ඩාර වශයෙනි (තුන්දෙණිය සහ ගුණවංශ හිමි, 1987).

මෙම බණ්ඩාරවරුන්ට ඉන්දියානු සම්බන්ධතාව පැවති බව හඳුනාගත හැකිය. ඉන්දියාවේ සිට පැමිණි (දෙමළ) පිරිසක් ලක්දිව සිටි රජවරුන් හා ඥාති සම්බන්ධය ඇතිකර ගැනීමෙන් පසුව මෙවැනි බණ්ඩාර පරපුරක් බිහිවිණැ යි කීමේ වරදක් නොපෙනේ. හින්දු කෝවිල්වල පූජා පැවැත්වීම සඳහා පැමිණි පණ්ඩාරවරුන්ගෙන් ලක්දිව බණ්ඩාර පරපුරක් බිහිවිණැයි කෙනෙක් පවසති. කෙසේ නමුත් මෙහිදී වැදගත් වන්නේ සිංහල හා දෙමළ ජන කොටස් සම්මිශ්‍රණය දෙනුවර පළාතෙහි පැවති බවයි. විශේෂයෙන්ම ඉන්දියානු ආක්‍රමණ වලට යටත් වීම සහ දෙමළ රජවරුන් යටතේ රට පාලනය වීම මෙරට දෙමළ ජනයාගේ ව්‍යාප්තියට හේතුවිය. දෙමළ රජවරු සිංහල කුල කාන්තාවන් විවාහ කර ගැනීම මගින් එම තත්ත්වය තවත් වැඩිවිය. කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ නායක්කාර්වංශික බිසවුන් සතර දෙනෙකු සමඟ විවාහ ගිවිස ගත් අතර ඒ සතර දෙනාටම දරුවන් නැත. එයින් පසු කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ මාම්පිටිය දිසාවගේ දියණියක සමඟ විවාහ වී පුතුන් දෙදෙනෙකු හා දියණියන් සතර දෙනෙකු ලද බව කියනු ලැබේ. මාම්පිටිය දිසාවගේ පරපුරේ අය නැවත සිංහල රාජවංශයක් ඇති කිරීමට ඉදිරිපත් වූ බවට සාක්ෂි නැත.සමහර විට ඒ නායක්කාර්වංශික බලය ඒ සියල්ල යටපත් කරගන්නට තරම් ශක්තිමත්ව සිටියා වන්නට ඇත (බණ්ඩාර, 2009,pp.175-218).

දෙනුවර පළාතේ මුස්ලිම් ජන නියෝජනයේ විශේෂතා දක්නට ලැබේ. ඉතිහාසගත තොරතුරු අනුව සිංහල මුස්ලිම් විවාහයන් හදුනා ගත හැකිය. පෘතුගීසි බලපෑම නිසා සෙංකඩගල රජු වු සෙනරත් මහියංගණය ප්‍රදේශයට පැන යයි. එහි වාසය කරමින් සිටියදී දෙවන රාජසිංහගේ උපත සිදුවෙයි. ඔහු වැඩිවියට පත් කල්හී භාෂා ශාස්ත්‍ර අතින් පමණක් නොව යුධ ශිල්පයෙහි ද දක්ෂයෙක් විය. විවිධ ජාතීන්ගේ සුරූපීන් එතුමාගේ අන්තඃපුරයේ විසු බව කියනු ලැබේ. මහියංගණයේ වාසය කරන කාලයේ මුස්ලිම් කාන්තාවක් විවාහ කර ගැනීමෙන් මුස්ලිම් ජනතාවගේ සහයෝගය ද එතුමාට ලැබුනු බව කියනු ලැබේ. මහියංගණ පඟරගම්මන නැඟෙනහිර පළාතේ නිත්තවුර් වැනි ප්‍රදේශ මුස්ලිම් ජනතාව සතු කලේ සෙනරත් රජතුමායි. ඒ සියල්ලෙන් ඔහු බලාපොරොත්තු වුයේ පෘතුගීසි පළවා හැරීමට තුන්වන පාර්ශවයකගේ සහය ලබා ගැනීම වන අතර එය සාර්ථක විය (බණ්ඩාර, 2009,pp.175-218).

දෙනුවර පළාතේ මුස්ලිම් ජනයාගේ වාසස්ථාන ගතවීම අතීත රාජ්‍ය පාලන සමය තෙක් දිවයයි. රොබට් නොක්ස්ගේ ලංකා විස්තරයේ දැක්වෙන පරිදි පුණ්‍යවන්ත බෞද්ධයින් විසින් සිදුකළ ඉඩම් පරිත්‍යාගයන් මුස්ලිම්වරුන්ගේ වාසස්ථාන ගතවීමට හේතුවී තිබේ. එසේම රජු විසින් ලබාදුන් ඉඩම් මුස්ලිම් ජනයාගේ පදිංචියට හේතුවිය. පෘතුගීසීන්ගේ හා ලන්දේසීන්ගේ තාඩන පීඩන විඳදරාගත නොහැකි වු මුස්ලිම් ජනයා සරණපතා උඩරට රාජධානියට පැමිණි අතර රජතුමා විසින් මෙම අය සාදරයෙන් පිළිගෙන කොන්දේසි දෙකකට යටත්ව උඩරට ප්‍රදේශයේ පදිංචිවීමට අවසර ලබා දී තිබේ. පළමු කොන්දේසිය නම් මොවුන් සිය මව් රටවලින් කාන්තාවන් සමඟ නොපැමිණි නිසා තම තමන්ගේ තරාතිරම්වලට අනුව සුදුසු සිංහල කාන්තාවන් සමඟ ආවාහ විවාහ සිදුකර ගැනීම. දෙවැන්න වුයේ තමා විවාහවන කාන්තාවන්ගේ සිංහල වාසගම් තම නමට එකතු කරගත යුතු බව. අදත් ගෑහ මුලික හා ඡන්ද ලැයිස්තුවලින් පෙන්නුම් කෙරෙන පරිදි මුස්ලිම් ජනයාගෙන් සැහෙන කොටසකට සිංහල වාසගම් ඇත (බණ්ඩාර, 2009,pp.175-218).

දෙනුවර ප්‍රදේශයේ ජීවත්වන සියලුම ජනවර්ග වලට අයිති මිනිසුන්ගේ ආරම්භය අතීතයට දිවෙන බවත්, මෙහිදී සිංහල හා මුස්ලිම් මිනිසුන් අතර සාමකාමී බව පැවති අන්දමත් පහත ප්‍රකාශයෙන් පැහැදිලි වෙයි.

"මේ පළාතේ ජීවත්වෙන මුස්ලිම් අය රජකාලේ ඉඳන් ඉන්න අය. මුලින්ම වෙළදාමට ඇවිත් තියෙන්නේ. රජතුමාගේ අණක් ලෙස සිංහල ගැහැණු අය කසාද බැඳල තියෙන්නේ. ඒ පරම්පරාව තමා මේ එන්නේ. ඒ කාලේ අපේ අප්පච්චිලාට තමා ඒ

අයගේ මඟුල් ගෙවල් වලට මුලින්ම කථා කරල තියෙන්නේ. අයියා, මල්ලි, නංගී කියලා කතා කරමින් ඉස්සර හොඳට හිටියා. අපි දෙගොල්ලෝ කිසි ප්‍රශ්නයක් නැතිව හොඳින් හිටියා. දේශපාලනය තමා ඡන්ද බලාගෙන දෙගොල්ලෝ අතර බේදය ඇති කළේ." (සම්මුඛ සාකච්ඡාව 1, පිරිමි- සිංහල).

දෙනුවර ප්‍රදේශයේ මුස්ලිම් ජනතාව පිටස්තර පිරිසක් ලෙස නොව දීර්ඝ කාලයක සිට ප්‍රදේශයේ ජීවත් වන ප්‍රජාවක් ලෙස හඳුනාගන්නා ආකාරය ඉහත ප්‍රකාශයෙන් හෙළිවෙයි. "රජකාලේ ඉඳන් ඉන්න අය" යන ප්‍රකාශය මගින් ඔවුන්ගේ ප්‍රාදේශීය පැවැත්මට ඓතිහාසික අඛණ්ඩතාවක් ලබා දෙයි. එමඟින් මුස්ලිම් ප්‍රජාවගේ පැවැත්ම නූතන සංක්‍රමණයක ප්‍රතිඵලයක් නොව පරම්පරා ගණනාවක් පුරා පැවත එන සමාජ සම්බන්ධතාවක් බව පැහැදිලි වෙයි.

එමෙන්ම මෙම ජනයාගේ ආගමනය වෙළෙඳ කටයුතු සමඟ සම්බන්ධ වන අන්දම "මුලින්ම වෙළඳාමට ඇවිත් තියෙන්නේ" යන ප්‍රකාශයෙන් තහවුරු වෙයි. එසේම "රජතුමාගේ අණක් ලෙස සිංහල ගැහැණු අය කසාද බැඳල තියෙන්නේ" යන ප්‍රකාශය මගින් මූලාශ්‍ර කරුණු සනාථ කරයි. එමෙන්ම "ඒ පරම්පරාව තමා මේ එන්නේ" යන ප්‍රකාශය මගින් වර්තමාන මුස්ලිම් ප්‍රජාව අතීතයේ පැවති සමාජ සම්බන්ධතාවල පරම්පරාගත අඛණ්ඩ පැවැත්මක් ලෙස විකාශනය වන අන්දම හඳුනාගත හැකිය.

කිසියම් ප්‍රජාවක සිය අනන්‍යතාවය ගොඩනැගීමේදී "හවුල් ඉතිහාස මතකය" (shared history) වැදගත් වන අන්දම මෙයින් පැහැදිලි වෙයි. අනෙක් අතට සෙසු ජනතාව සමඟ වාසය කිරීමේදී මෙම ඉතිහාසය පිළිබඳ අදහස් අන්‍යෝන්‍ය සහජීවනය කෙරෙහි ඉහළ බලපෑමක් ඇති කරයි. ඔවුනොවුන් අතර කතාබහේදී "අයියා මල්ලි නංගී කියලා" කතා කිරීම ගැන අදහස් පවසා ඇත. මෙහිදී සැබෑ ඥාති සම්බන්ධයක් නොතිබුණ ද ආමන්ත්‍රණයේදී ඥාති පද භාවිතය නිසා ඔවුනොවුන් අතර ජනවාර්ගික වෙනස්කම පිළිබඳ අදහස් බැහැර කොට අන්‍යෝන්‍ය සමීප බව ගොඩනැගීමට තිබෙන ඉඩකඩ වැඩිය.

එමෙන්ම "ඒ කාලේ අපේ අප්පච්චිලාට තමා ඒ අයගේ මඟුල් ගෙවල් වලට මුලින්ම කථා කරල තියෙන්නේ" යන ප්‍රකාශය මඟින් සිංහල මුස්ලීම් ජන සමූහ දෙක

අතර ශක්තිමත් බැඳීමක් පැවති බව දැකගත හැකියි. මෙහි "මුලින්ම කතා කිරීම" යන සඳහන විශේෂයෙන්ම සමාජ සමීපත්වය සහ අන්‍යෝන්‍ය පිළිගැනීම පිළිබඳ ප්‍රබල සංකේතයක් පෙන්නුම් කරවයි. විවාහ මංගල්‍යය වැනි පවුල්මය හා ප්‍රජාමය අවස්ථාවලදී එකිනෙකා සහභාගී කර ගැනීම මගින් සමාජ ඒකාබද්ධතාව සහ අන්තර්ප්‍රජා විශ්වාසය ප්‍රදේශයේ අතීත සමාජය තුළ හොඳින් පැවති අන්දම මෙයින් ගම්‍ය වේ.

කෙසේ නමුත් සිංහල මුස්ලීම් ජන සමූහ දෙක අතර මතබේද හා ගැටුම් ඇතිවීමට දේශපාලනමය කරුණු බලපාන අන්දම ඉහත සාකච්ඡාවෙන් පවසා ඇත. නිදහසින් පසු ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රධාන ජනවාර්ගික ගැටුම සිංහල-දෙමළ ගැටුම වුවද, මුස්ලිම් ප්‍රජාවද විවිධ ආකාරයේ දේශපාලන හා ප්‍රජා ප්‍රචණ්ඩත්වයට මුහුණ දී තිබෙන බවයි. මුස්ලිම් ජනතාවගේ ගැටලු ශ්‍රී ලංකාවේ ජාතික ගැටුම සහ සාම ක්‍රියාවලිය අවබෝධ කර ගැනීමේදී වැදගත් නමුත් බොහෝවිට එය නොසලකා හැරුණු බව සඳහන් කරයි (International Crisis Group, 2007,pp.9-11). 2014 ජුනි මාසයේ අලුත්ගම සහ බේරුවල ප්‍රදේශවල ඇති වූ ප්‍රචණ්ඩත්වය නිසා මුස්ලිම් නිවාස, ව්‍යාපාරික ස්ථාන සහ පල්ලිවලට ප්‍රහාර එල්ල වූ අතර පුද්ගලයන් මියගොස් විශාල පිරිසක් තුවාල ලැබූහ. 2018දී අම්පාර සහ මහනුවර ප්‍රදේශවල නැවතත් මුස්ලිම් විරෝධී ප්‍රචණ්ඩත්වය පැතිරිණි. මහනුවර සිංහල-මුස්ලිම් ප්‍රචණ්ඩත්වය හුදෙකලා සිදුවීමක් නොව මීට පෙර අම්පාර හා ගිංතොට සිදුවීම් ඇතුළු ප්‍රචණ්ඩ ක්‍රියා මාලාවක කොටසක් බව පෙන්වා දෙයි (Human Rights Commission of Sri Lanka, 2018,p.12).

ඉහත සම්මුඛ සාකච්ඡාවෙන් හෙළිවන පරිදි පෙර පැවති සමාජ සහජීවනය බිඳ වැටීම සිදු වී තිබෙනුයේ සිංහල හා මුස්ලිම් ජනතාව අතර හටගත් විරසකයක් නිසා නොවන බව පැහැදිලි වෙයි. ජනවාගික වෙනස්කම් දේශපාලන අරමුණු සහ ඡන්ද ලබාගැනීමේ උපායමාර්ග ලෙස භාවිතයට ගැනීම හේතුවෙන් එම තත්ත්වයන් ඉස්මතු වී තිබේ. මෙය වෙනත් ලෙසකට පවසනවා නම් ජනවර්ග දෙක අතර පතිනන සංස්කෘතික වෙනස්කම් දේශපාලනීකරණය කිරීම නිසා ජනවර්ග අතර විරසකය නිර්මාණය කර තිබෙන බවයි. මෙයින් අනාවරණය වන්නේ ගැටුමට හේතුව සංස්කෘතික හෝ ආගමික වෙනසට වඩා දේශපාලන මැදිහත්වීම බලපා තිබෙන බවයි.

දෙනුවර අධ්‍යයන ක්ෂේත්‍රයේ මුස්ලීම් ජනගහනය ක්‍රමයෙන් වර්ධනය වීම කැපී පෙනෙන දෙයක් විය. විශේෂයෙන් උඩුනුවර ප්‍රදේශයේ ඉතා ඉහළ මුස්ලිම් ජන ඝණත්වයේ දැකිය හැකි විය. එම ජනගහන වැඩිවීමට සාපේක්ෂ සිංහල ජනගහන වර්ධනයක් සිදුවී නැත. අනෙක් අතට අලුතින් පාසල් හා ආගමික සිද්ධස්ථාන විවෘත වීම, එසේම වෙළඳ ව්‍යාපාර හිමිකාරිත්වය හා ඒ මඟින් ඉහළ ආර්ථික ස්ථාවර බව ගොඩනගා ගැනීම මෙම ප්‍රජාවට විශේෂිත කරුණු විය. මෙයට අමතරව වර්තමානයේ දෙපාර්ශවයේම තරුණ පරම්පරාව සම්ප්‍රදායික සමාජ ඇගයුම් වලින් ඈත්වීම දෙපාර්ශවීය සම්බන්ධතා ක්‍රමයෙන් දුර්වල කිරීම බලපා තිබේ. මේ බව තවදුරටත් පහත සම්මුඛ සාකච්ඡාවෙන් අනාවරණය වෙයි.

"*මුස්ලිම් අය මෙහෙට (දෙනුවරට) ආපු කාලය මහනුවර යුගයට අයත් වෙයි. වෙදකම සඳහා ආ ගමනක්. ලීමගහ කොටුව, කජුගහ කොටුව කියන්නේ මුස්ලිම් වෙඳුන් ඉන්න තැන්. තවත් අය වෙළදාම් කරපු අය. ඉස්සර අපි දෙගොල්ල අතර බොහොම කිට්ටු සම්බන්ධයක් තිබුණා. නෝම්බි කාලෙට- සිංහල අවුරුද්දට කැවිලි පෙවිලි බෙදා හදා ගන්නවා බේද මොකුත් නෑ. ඒත් අද ඒවා නෑ. කාලානුරූපීව ඒවා නැතිවෙලා ගියා. හේතුව කාර්ය බහුල බව. දැන් සිටින තරුණ පරම්පරාව කල්පනා කරන විධිය.*" (සම්මුඛ සාකච්ඡාව 2, පිරිමි-මුස්ලිම්).

මහනුවර යුගයේ සිට දෙනුවර ප්‍රදේශය මුස්ලිම් ජනයාගේ පදිංචිය ගැන කරුණු අනාවරණය වෙයි. මහනුවර යුගය ශ්‍රී ලංකා ඉතිහාසයේ අවසාන ස්වදේශීය රාජධානි සමය ලෙස සැලකේ. 16 වන සියවසේදී පෘතුගීසීන් මුහුදුබඩ ප්‍රදේශ අත්පත් කරගැනීමත් සමඟ රටේ දේශපාලන තත්ත්වය විශාල ලෙස වෙනස් විය. එම අවස්ථාවේ මධ්‍යම කඳුකරය ආශ්‍රිතව ස්වාධීන රාජ්‍යයක් ලෙස මහනුවර රාජධානිය වර්ධනය විය. මහනුවර ශ්‍රී ලංකාවේ අවසාන සිංහල රාජධානියේ අගනුවර වූ අතර විදේශීය බලවේගවලට එරෙහිව දිගුකාලීනව ස්වාධීනත්වය රැකගත් රාජ්‍යයක් විය.

මුස්ලිම්වරු දෙනුවර පළාතේ පදිංචියට මූලික හේතුවක් වී ඇත්තේ වෙදකම හා සම්බන්ධ වෘත්තීය අවශ්‍යතා සඳහා බව පැහැදිලි විය. මෙය එක්තරා ලෙසකින් මුස්ලිම්වරුගේ පැමිණීම හුදෙක් පදිංචිය සඳහාම පමණක් නොව එවකට පැවති

සමාජයේ අවශ්‍යතා සමඟ සම්බන්ධ වූ ක්‍රියාවලියක් ලෙසද හඳුනා ගත හැකිය. "ලීමගහ කොටුව, කජුගහ කොටුව" වැනි ස්ථාන මුස්ලිම් වෙදුන්ගේ වාසස්ථාන ලෙස සඳහන් වීමෙන් එම ප්‍රජාවගේ භූගෝලීය පදිංචි රටාව හා වෘත්තීය අනන්‍යතාව පිළිබඳ අදහස් ඉදිරිපත් වේ. එමෙන්ම සියලුම මුස්ලිම් ජනතාව වෙදකමට පමණක් සීමා නොවූන අතර සමහර අය වෙළෙඳාමේ නිරත වූහ. එබැවින් ප්‍රධාන වශයෙන් දෙනුවර ප්‍රදේශයේ මුස්ලිම් ප්‍රජාවගේ ආර්ථික දායකත්වය වෙදකම මෙන්ම වෙළෙඳාම යන ක්ෂේත්‍ර දෙකටම අදාල වී තිබේ.

අතීතයේ සිංහල හා මුස්ලිම් ප්‍රජාවන් අතර සමීප බව පැවති අන්දම "අපි දෙගොල්ල අතර බොහොම කිට්ටු සම්බන්ධයක් තිබුණා" යන ප්‍රකාශයෙන් අවධාරණය වේ. මුස්ලිම් සමුහයෙ නෝම්බි සමය සහ සිංහල සමුහයේ සිංහල අලුත් අවුරුද්ද වැනි ආගමික හා සංස්කෘතික අවස්ථාවල කැවිලි-පෙවිලි හුවමාරු කරගැනීම, ප්‍රජා දෙක අතර පැවති සංස්කෘතික සහභාගීත්වය, අන්‍යෝන්‍ය ගෞරවය සහ සමාජීය විශ්වාසය පිළිබිඹු කරයි. එම අවස්ථාවල එක් එක් පාර්ශවයට සංස්කෘතික හා ආගමික අනන්‍යතාව පැවතියද දෛනික සමාජ ජීවිතයේදී එය දැඩි සීමා ගෙනදීමට බලනොපෑ අන්දම "බේද මොකුත් නෑ" යන ප්‍රකාශයෙන් පැහැදිලි වේ.

මෙම සාම්ප්‍රදායික සිංහල මුස්ලිම් අන්තර් සහජීවනය ක්‍රමයෙන් දුර්වල වීමට " කාර්ය බහුල බව" ප්‍රධාන හේතුවක් වී ඇත. ආර්ථික සාධකය ප්‍රධාන කරගත් නූතන ජීවන රටාවේ අව්වේකි බව මැනවින් දක්නට ලැබේ. නූතන සමාජයේ මිනිසාගේ ජීවන රටාව කෙරෙහි ආර්ථික සාධකය ප්‍රබල ලෙස බලපායි. වැඩි ආදායමක් උපයා ගැනීම, උසස් ජීවන තත්ත්වයක් පවත්වා ගැනීම සහ පාරිභෝගික අවශ්‍යතා සපුරා ගැනීම සඳහා මිනිසුන් වැඩි කාලයක් රැකියාවට හා ආර්ථික කටයුතුවලට යොමු වෙති. එහි ප්‍රතිඵලයක් ලෙස විවේකය, පවුල් සබඳතා සහ මානසික සුවතාව සඳහා වෙන් කළ කාලය අඩුවීම දැකිය හැකිය. දිගුකාලීන ආතතිය පුද්ගලයාගේ මානසික හා ශාරීරික සෞඛ්‍යයට අහිතකර බලපෑම් ඇති කළ හැකිය. ආර්ථික තරගකාරීත්වය වැඩිවීමත් සමඟ "වැඩි වැඩ කිරීම වැඩි සාර්ථකත්වය" යන අදහස සමාජයේ ස්ථාපිත වීම නිසා විවේක කාලය පවා ආර්ථික වටිනාකමකින් මැනීමට පෙළඹීමක් ඇති වී තිබේ. විශේෂයෙන් නාගරික පරිසරය තුළ දීර්ඝ සේවා වේලාවන්, ගමනාගමන කාලය, අමතර ආදායම් සෙවීම සහ ඩිජිටල් තාක්ෂණය හේතුවෙන් පුද්ගලයාට සැබෑ විවේකයක් ලබා ගැනීම අපහසු වී ඇත (World Health Organization, 2021).

වර්තමාන සමාජයේ පරම්පරා අතර ඇතිවී තිබෙන පරතරය ජනවර්ග අතර පමණක් නොව සමාන ජනවර්ගය තුළද අන්‍යෝන්‍ය සහජීවනය දුර්වල කිරීමට බලපා තිබේ. වැඩිහිටි පරම්පරාව විසින් වැදගත් කොට සැලකූ අසල්වැසි සබඳතා, ආහාර හුවමාරුව, උත්සවවල අන්‍යෝන්‍ය සහභාගීත්වය වැනි ක්‍රියාකාරකම් නව පරම්පරාව තුළ එතරම් ප්‍රමුඛ නොවීම ගැන අදහස් දක්වා ඇත. ඒ බව "දැන් සිටින තරුණ පරම්පරාව කල්පනා කරන විධිය" යන ප්‍රකාශය සැලකිය හැකිය. වර්තමාන තරුණ පරම්පරාව අතීත පරම්පරාවට වඩා වෙනස් ආකාරයකින් සිතමින් කටයුතු කරන පිරිසකි. තාක්ෂණයේ දියුණුවත් සමඟ ඔවුන්ගේ දැනුම හා අදහස් වේගයෙන් වර්ධනය වී ඇත. අන්තර්ජාලය හා සමාජ මාධ්‍ය භාවිතයෙන් ලෝකයේ සිදුවන දේ පිළිබඳව ඉක්මනින් තොරතුරු ලබාගැනීමට ඔවුන්ට හැකියාව ඇත. තමන්ගේ අනාගතය පිළිබඳව ස්වාධීනව තීරණ ගැනීමටත්, නව අදහස් අත්හදා බැලීමටත් ඔවුන් කැමතිය. එසේම සාම්ප්‍රදායික සීමාවන්ට වඩා නිදහස, සමානාත්මතාව සහ පෞද්ගලිකත්වය අගය කරති. මේ නිසා මොවුන් සම්ප්‍රදායික සමාජයේ පිළිගැනීම් වලින් බැහැර වන තත්ත්වයක් දක්නට ලැබේ.

5.2 සිංහල- මුස්ලිම් අන්තර් සම්බන්ධය කෙරෙහි අධ්‍යාපනයේ බලපෑම

ශ්‍රී ලංකාවේ අනෙකුත් පළාත්වලට සේම දෙනුවර කලාපයේ පාසල් වෙන් කිරීම ජනවාර්ගික කාරණය පදනම් කොට සිදුකර තිබේ. දෙනුවර අධ්‍යාපන කලාපය මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයට අයත් වන අතර එය උඩුනුවර සහ යටිනුවර යන අධ්‍යාපන කොට්ඨාස දෙකකින් සමන්විත වේ. 2020 පාසල් සංගණන දත්ත අනුව දෙනුවර අධ්‍යාපන කලාපයේ පාසල් 87ක් පැවති අතර ඉන් උඩුනුවර කොට්ඨාසයේ පාසල් 47ක් සහ යටිනුවර කොට්ඨාසයේ පාසල් 40ක් විය. එම පාසල් අතරින් දෙමළ මාධ්‍ය පාසල් සංඛ්‍යාව 2කි (Ministry of Education, 2020,p.108). ඉස්ලාමීය ආගමික ආයතන හෝ පල්ලි මඟින් ස්වාධීනව පවත්වාගෙන යනු ලබන අරාබි විද්‍යාල (මද්‍රසා පාසල්) පැවතිය හැකි වුවත්, ඒවා විධිමත් පාසල් පද්ධතියට හෝ කලාප අධ්‍යාපන කාර්යාලීය පාසල් වර්ගීකරණයට අයත් නොවේ. කෙසේ නමුත් උඩුනුවර සහ යටිනුවර අරාබි විද්‍යාල/මද්‍රසා අවම වශයෙන් 4ක් තිබේ.

උඩුනුවර අවම වශයෙන් 2ක් (Al-Haqqaniyyah Arabic College – Daskara; Al-Madrasathul Minhajiyya Arabic College - Batupitiya) යටිනුවර අවම වශයෙන් 2ක් (Mazahirul Uloom Arabic College – Muruthalawa; Rawahiyyah Arabic

College – Dehianga.) වශයෙන් හඳුනාගත හැකිය. එමෙන්ම අධ්‍යාපන අමාත්‍යාංශය යටතේ දෙනුවර තිබෙන මුලු පිරිවෙන් ගණන 15කි. එයින් උඩුනුවර 6ක් සහ යටිනුවර 9ක් ක්‍රියාත්මක වෙයි (ක්ෂේත්‍ර අධ්‍යයන තොරතුරු ඇසුරිනි 2023).

පාසල් අධ්‍යාපනය ජනවර්ගය සහ ආගම අනුව බෙදා වෙන් කිරීම නිසා අධ්‍යාපන ක්‍රියාවලියෙන් අපේක්ෂිත අරමුණු සාක්ෂාත් කර ගැනීමේ අභියෝග ඉස්මතු වී තිබේ. යටත් විජිතවාදයෙන් පසුව උරුම කර දී තිබෙන අධ්‍යාපන ක්‍රමය පමණක් නොව නීති රීති, පක්ෂ දේශපාලනය මෙන්ම බොහෝ සමාජ හර පද්ධතීන් මෙරට සමාජය එකමුතු කිරීමකට වඩා එය ඈත් කිරීමට බලපා තිබෙන බව විවිධ සමාජ අර්බුද වලින් විද්‍යාමාන කෙරේ. මෙරට පාසල් සිංහල, දෙමළ, මුස්ලිම්, කතෝලික ලෙස පමණක් නොව ගැහැණු, පිරිමි ලෙසද බෙදා තිබේ. එපමණක් නොව ග්‍රාමීය, නාගරික හා ජනප්‍රිය පාසල් යන වර්ගීකරණයන් ද කර ඇත (වීරකෝන්, 2020).

ශ්‍රී ලංකාවේ අනෙකුත් ප්‍රදේශවල මෙන්ම දෙනුවර කලාපයෙහි ස්ථාපිත පාසල් දෙස බැලීමෙන් ද පැහැදිලි වන්නේ ජනවාර්ගික සමඟිය ඇතිවන අන්දමට වඩා ජනවර්ග බෙදා වෙන් කරන පාසල් පද්ධතියක ක්‍රියාකාරිත්වයයි. නමුත් අධ්‍යයන ප්‍රදේශයේ මුස්ලීම් හා දෙමළ ජනවර්ගයට අයිති සිසුන් කිසියම් ප්‍රමාණයක් සිංහල මාධ්‍ය පාසල් වල අධ්‍යාපනය ලැබීම දක්නට ලැබුණි. එයින් සමහර සිසුන් සිංහල මාධ්‍ය තරඟ වලට ඉදිරිපත් වීම හා එයින් ජයග්‍රහණ ලබා ගෙන තිබේ. මුස්ලිම් හා දෙමළ සිසුන්ට සිංහල භාෂාව පිළිබඳ ඇති දැනුම එයින් ගම්‍ය වෙයි. බහුසංස්කෘතික සමාජයක පැවැත්මට බහුභාෂා භාවිතයෙන් ලැබෙන ප්‍රතිඵලය ඉහළය. කෙසේ නමුත් සිංහල සිසුන් දෙමළ මාධ්‍ය පාසල් වල ඉගෙනුම නොලබන බව අනාවරණය වුවකි. මෙම කාරණය බහුභාෂා හැසිරවීමේදී සමබරතාව දුර්වල කිරීමට බලපා ඇත. මේ තත්ත්වය ජනසමූහ අතර අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධය දුර්වලතා කිරීමට හේතුවිය හැකිය.

මුස්ලිම් සහ දෙමළ සිසුන් වැඩියෙන් සිංහල මාධ්‍යයෙන් අධ්‍යාපනය නැඹුරුවීමේ ප්‍රවණතාවක් අධ්‍යයන තොරතුරු වලින් හෙළිවිය. ප්‍රදේශයේ ප්‍රාදේශීය පුස්තකාලය පරිහරණය කරන සිසුන් අතර වැඩි ප්‍රමාණයක් මුස්ලීම් ජන වර්ගයට අයිති බව පෙන්වා දුන්නේය.

"මේ පුස්තකාලේ සාමාජිකත්වය ලබා ගත් පිරිස සියයක් පමණ වෙනවා. වැඩියෙන් ඉන්නේ පාසල් සිසුන්. සිංහල මුස්ලිම් ජනවර්ග දෙකේම අය ඉන්නවා. පුස්තකාල සේවා මණ්ඩලය මගින් සිංහල භාෂා රචනා, චිත්‍ර, නිසදැස් කවි තරඟ පවත්වනවා. ඒවාට ජනවර්ග බේද නෑ. ඔක්කොම සහභාගී වෙනවා. දෙගොල්ලෝම තරඟ දිනලා තියෙනවා. මෙහේ මුස්ලිම් අයට හොඳට සිංහල පුළුවන්. වැඩියෙන් කියවන්නෙත් වැඩියෙන් එන්නෙත් මුස්ලිම් ළමයි." (සම්මුඛ සාකච්ඡාව 3, පිරිමි-සිංහල).

පුස්තකාලය "පොදු හමුවීමේ අවකාශයක්" (shared social space) ලෙස ක්‍රියා කිරීම දැකගත හැකිය. සාමාන්‍යයෙන් ජනවර්ග, ආගම හෝ භාෂාව අනුව වෙන්වීමට ඉඩ ඇති ප්‍රජාවක දරුවන් එකම ස්ථානයකදී කියවීම, තරඟ සහ නිර්මාණාත්මක ක්‍රියාකාරකම්වලට එක්වීම තුළින් දෛනික මට්ටමේ අන්තර්ජනවාර්ගික සම්බන්ධතා ගොඩනැගේ (Katherine, 2020,p.537)

ඉහත සම්මුඛ සාකච්ඡාවෙන් පැහැදිලි වන්නේ පුස්තකාල සේවා මණ්ඩල තරඟවල ජයග්‍රහණය එක් ජනවර්ගයකට සීමා නොවන බවයි. "දෙගොල්ලොම තරඟ දිනල තියෙනවා" යන ප්‍රකාශයෙන් සිංහල හා මුස්ලිම් දරුවන් අතර හැකියාව මත පදනම් වූ සමාන අවස්ථාවක් දැකිය හැකිය. මුස්ලිම් සිසුන් සිංහල භාෂා භාවිත දක්ෂතාවයෙන් ඉදිරියට පැමිණ තිබේ. මෙම තරගකාරී ක්‍රියාකාරකම් හුදෙක් විනෝදාස්වාදයක් නොව, ජනවර්ගික සීමා ඉක්මවා අන්තර්ජනවාර්ගික සම්බන්ධතා හා සමාජ සහභාගිත්වය වර්ධනය කරන ක්‍රියාකාරකම් ලෙස හඳුනාගත හැකිය.

භාෂාව අනන්‍යතාවයේ සීමාවක් ලෙස පමණක් සැලකීම සමාජයේ විවිධ ප්‍රජාවන් අතර දුරස්ථභාවයක් ඇති කළ හැකිය. විවිධ භාෂා කතා කරන පුද්ගලයන් එකිනෙකාගේ භාෂා ඉගෙනීම හා භාවිත කිරීම තුළින් සංස්කෘතික අවබෝධය, සහයෝගීතාව සහ අන්‍යෝන්‍ය ගෞරවය වර්ධනය කරගත හැකිය. විශේෂයෙන් බහුභාෂික සමාජයක භාෂා කිහිපයක් භාවිත කිරීම මගින් විවිධ ජනවාර්ගික කණ්ඩායම් අතර සන්නිවේදන බාධා අවම කර සමාජ ඒකාබද්ධතාව ශක්තිමත් කළ හැකිය (Fishman, 1999,pp.152-163). කෙසේ නමුත් සිංහල ජනවර්ගයට අයිති සිසුන්ට දෙමළ මාධ්‍ය භාෂා භාවිත හැකියාවේ ඇති දැඩි ඌණතාවට මුහුණ දීම නිසා සිංහල භාෂා සහ

දමිළ භාෂා භාවිත සිසුන් අතර භාෂා භාවිතයේ විෂමතාව හඳුනාගත හැකිය. මේ තත්ත්වය සමාජයක දිගු කාලීන සහජීවන පැවැත්මට බාධා ගෙන දිය හැකිය.

සාකච්ඡා අවස්ථාවක භාෂාවේ වැදගත්කම ගැන මෙසේ අනාවරණය කළ හැකිය.

"මෙහේ අපි සිංහල, මුස්ලිම් කියලා බේද නෑ. අපේ ඔක්කොමටම හොදට සිංහල පුලුවන්. මං පොත් ලියල තියෙන්නේ සිංහලෙන්... අපේ ඉතිහාසය අවුරුදු 1200ට වැඩියි. අපේ ආරම්භය මොරොක්කෝ රටෙන් තමයි පටන් අරන් තියෙන්නේ..."(සම්මුඛ සාකච්ඡාව- 4, පිරිමි-මුස්ලිම්)

ඉහත ප්‍රකාශය තුළින් සිංහල හා මුස්ලිම් ප්‍රජාවන් අතර පවතින සමාජීය හා සංස්කෘතික සමීපතාව පිළිබඳ පැහැදිලි අවබෝධයක් හඳුනාගත හැකිය. පොදුවේ ජනවර්ග දෙකේ පවතින සමගිය "මෙහේ අපි සිංහල මුස්ලිම් කියලා බේද නෑ" යන ප්‍රකාශයෙන් ගම්‍ය කෙරේ. එසේම මෙමඟින් දෛනික සමාජ අත්දැකීම තුළ ආගමික හෝ ජනවාර්ගික බෙදීමකට වඩා සහජීවනය හා පොදු සමාජ අනන්‍යතාව අවධාරණය කරයි. විවිධ ප්‍රජාවන් අතර සංවාදය, අන්‍යෝන්‍ය අවබෝධය සහ සහජීවනය ප්‍රවර්ධනය කරන ක්‍රියාකාරකම් පිළිබඳ ඔහුගේ ධනාත්මක ආකල්පය ප්‍රකාශ වේ. එසේම මුස්ලිම් අනන්‍යතාවය සිංහල භාෂාව හා සාහිත්‍යය සමඟ සම්බන්ධ කරමින් ප්‍රකාශ කිරීම මඟින් සිංහල ප්‍රජාවට සමීපවීමේ කැමැත්ත සහ ඊට සුදුසුම ප්‍රවේශය හඳුනා ගැනීම දැකගත හැකිය. එබැවින් භාෂාව යන්න අනන්‍යතාවය ආරක්ෂා කරන මෙවලමක් මෙන්ම, ප්‍රජාවන් අතර අවබෝධය හා සහජීවනය ගොඩනඟන පාලමක් ලෙසද සැලකිය හැකිය.

භාෂාව යනු ජනවාර්ගික අනන්‍යතාවය ප්‍රකාශ කරන මාධ්‍යයක් පමණක් නොව, විවිධ ප්‍රජාවන් අතර සම්බන්ධතා ගොඩනඟන ප්‍රබල සන්නිවේදන හා සංස්කෘතික මාධ්‍යයකි. එක් එක් ප්‍රජාවක ඉතිහාසය, සම්ප්‍රදායන්, විශ්වාසයන්, සමාජ වටිනාකම් සහ සාමූහික මතකය භාෂාව තුළින් පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට සම්ප්‍රේෂණය වේ. එම නිසා භාෂාව පුද්ගලයාගේ සහ ප්‍රජාවේ අනන්‍යතාවය තහවුරු කිරීමට වැදගත් වේ (Fishman, 1999,pp.152-163).

මුස්ලිම් ජනගහනයෙන් බහුතරය (90%කට වඩා වැඩි පිරිසක්) ශ්‍රී ලංකා යෝනක (Sri Lankan Moors) වන අතර ඔවුන්ගේ මූලාරම්භය ක්‍රි.ව. 7 වන සහ 8 වන සියවස්වල ඉන්දියන් සාගරයේ වෙළඳ සබඳතා සඳහා මෙරටට පැමිණි අරාබි සහ පර්සියානු වෙළෙන්දන් වෙත දිවයයි. කාලයාගේ ඇවෑමෙන් මෙම වෙළෙන්දන් මෙරට වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල ස්ථාවරව පදිංචි වී, දේශීය සිංහල සහ දෙමළ කාන්තාවන් සමඟ විවාහ සබඳතා ඇති කර ගැනීමෙන් සුවිශේෂී අනන්‍යතාවක් සහිත ප්‍රජාවක් බිහි විය' 16 වන සියවසේදී පැමිණි පෘතුගීසි ලේඛනවල සහ පැරණි සිංහල සන්දේශ කාව්‍යවල (උදා: පරෙවි, ගිරා සන්දේශ) බේරුවල වැනි වෙරළබඩ නගරවල විසූ මුස්ලිම්වරුන් 'බබුරු' හෝ 'යෝනක' ලෙස හඳුන්වා ඇත.

යෝනකවරුන්ට අමතරව, ලන්දේසි යටත් විජිත සමයේදී (17-18 සියවස්) ඉන්දුනීසියාව සහ මැලේසියාව වැනි අග්නිදිග ආසියාතික රටවලින් සොල්දාදුවන් සහ පිටුවහල් කළවුන් ලෙස රැගෙන ආ පිරිසෙන් ශ්‍රී ලංකා මැලේ (Malays) ප්‍රජාව බිහි විය. බ්‍රිතාන්‍ය සමයේදී වෙළඳාම සඳහා ඉන්දියාවේ ගුජරාට් සහ දකුණු ඉන්දීය කලාපවලින් සංක්‍රමණය වූ මෙමන් (Memon), බෝහ්රා (Bohra) සහ ඉන්දියානු යෝනක ප්‍රජාවන් ද මෙරට මුස්ලිම් සමාජයේ කොටස්කරුවෝ වෙති. ශ්‍රී ලාංකීය මුස්ලිම් ජනයා යනු විවිධ භූගෝලීය කලාප, සංස්කෘතීන් සහ දේශීය ජන කොටස්වල සම්මිශ්‍රණයකින් සහ සහජීවනයෙන් පරිණාමය වූ සුවිශේෂී ජන ප්‍රජාවකි (Islam in Sri Lanka - Wikipedia)

5.3 මුස්ලිම් ජනවර්ගය සමඟ බැඳුණු දේශීය වෙදකම

ශ්‍රී ලංකාවේ සම්ප්‍රදායික වෛද්‍ය පද්ධති අතර ආයුර්වේද, සිද්ධ, යුනානි සහ දේශීය චිකිත්සා (Ayurveda, Siddha, Unani සහ Desiya Chikithsa) ඇතුළත් වන අතර යුනානි වෛද්‍ය ක්‍රමය මුස්ලිම් ප්‍රජාව සමඟ ඓතිහාසිකව සම්බන්ධ වූ වෛද්‍ය පද්ධතියක් ලෙස හඳුනාගත හැකිය (Jones, 2020,p.9).

5.3.1 යුනානි වෛද්‍ය ක්‍රමයේ ආරම්භය

මුස්ලිම් ප්‍රජාව සමඟ සම්බන්ධ වූ යුනානි වෛද්‍ය ක්‍රමයේ මූලික සංකල්ප ග්‍රීක වෛද්‍ය සම්ප්‍රදාය සමඟ සම්බන්ධ වන අතර පසුව එය අරාබි-ඉස්ලාමීය ශිෂ්ටාචාරය තුළ විශාල වශයෙන් සංවර්ධනය විය. මධ්‍යකාලීන යුගයේ අරාබි වෙළඳුන් ඉන්දියාව සමඟත් පසුව ශ්‍රී ලංකාව සමඟත් වෙළඳ සබඳතා පැවැත්වූ අතර ඔවුන්ගෙන් ඇතැම් පිරිස් ශ්‍රී ලංකාවේ විශේෂයෙන් වෙරළබඩ ප්‍රදේශවල පදිංචි වූහ. එම සමාජ සම්බන්ධතා

සමඟ යුනානි වෛද්‍ය දැනුමද ශ්‍රී ලංකාව තුළ පැතිර යන ලදී. ශ්‍රී ලංකාවේ මුස්ලිම් ප්‍රජාව යුනානි වෛද්‍ය දැනුම පවත්වාගෙන යාම, පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට සම්ප්‍රේෂණය කිරීම සහ ප්‍රායෝගිකව භාවිත කිරීම සඳහා වැදගත් කාර්යභාරයක් ඉටු කර ඇත. මෙය වෛද්‍ය දැනුමක් පමණක් නොව ශ්‍රී ලංකාවේ මුස්ලිම් ප්‍රජාවේ සංස්කෘතික උරුමයේ කොටසක් ලෙසද සැලකිය හැකිය (The Faculty of indigenous Medicine, 2023: paragraph 2).

5.3.2 දෙනුවර ප්‍රදේශයේ මුස්ලීම් වෙද පරම්පරාව

දෙනුවර ප්‍රදේශය දේශීය වෙදකම් සම්ප්‍රදායන් හා පාරම්පරික වෛද්‍ය දැනුම සමඟ සම්බන්ධ වූ ප්‍රදේශයක් ලෙස හඳුනාගත හැකිය. විශේෂයෙන්ම පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට සම්ප්‍රේෂණය වූ දේශීය වෛද්‍ය දැනුම ආගමික හා ජනවාර්ගික සීමා ඉක්මවා විවිධ ජන කණ්ඩායම් අතර පැවති බව ශ්‍රී ලංකාවේ දේශීය වෛද්‍ය ඉතිහාසය පිළිබඳ අධ්‍යයනයන්ගෙන් පැහැදිලි වේ. දේශීය වෙදකම හා ආයුර්වේදය පිළිබඳ සිංහල භාෂා ග්‍රන්ථ ද වර්තමානයේ ප්‍රකාශයට පත් වී ඇති අතර පාරම්පරික වෛද්‍ය ක්‍රම පිළිබඳ වෙනම ග්‍රන්ථ දක්නට ලැබේ. උඩරට රාජධානියේ රජුගේ බෙහෙත් ගෙය හෙවත් රාජකීය වෛද්‍ය සේවය සමඟ මුස්ලිම් වෛද්‍යවරුන් සම්බන්ධ වී සිටි බවට ඉතිහාස මූලාශ්‍ර සඳහන් කරයි. ඇතැම් මුස්ලිම් වෛද්‍ය පවුල් පරම්පරා ගණනාවක් පුරා රාජකීය වෛද්‍ය සේවයේ කටයුතු කළ අතර ඔවුන්ට ඉඩම් සහ රාජකීය තනතුරු ද පිරිනමා තිබුණි (Shukri 1986,pp.174-175).

දෙනුවර ප්‍රදේශයේ ජීවත් වන මුස්ලිම් වෙද පරම්පරාව මෙරට දේශීය වෙදකම් දැනුම පරම්පරාගතව රැකගෙන යන ප්‍රාදේශීය වෛද්‍ය සම්ප්‍රදායකට කදිම උදාහරණයකි. එම පරම්පරාවේ වෛද්‍ය දැනුම, ඖෂධ සකස් කිරීමේ ක්‍රම, රෝග හඳුනාගැනීමේ සාම්ප්‍රදායික ක්‍රම සහ ප්‍රතිකාර ක්‍රම පිළිබඳ තොරතුරු වාචික සම්ප්‍රදාය ඔස්සේ පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට සම්ප්‍රේෂණය වීම ගැන නිරීක්ෂණය වුවකි. දෙනුවර වෛද්‍ය කටයුතු සඳහා බිහි වූ ප්‍රධාන මුස්ලිම් ජනාවාසයක් වශයෙන් වෙළම්බොඩ සැලකිය හැකිය. මෙම අය මහනුවර බුවැලිකඩ වෙද පරම්පරාවෙන් ගෙනවිත් පදිංචි කළ පිරිස් හැටියට සලකනු ලැබේ. ඔවුන් අතර සුප්‍රකට රාජකීය වෛද්‍යවරයෙකු වූ බුවැලිකඩ වෛද්‍යරත්න මුදියන්සේලාගේ අහමද් ලෙබ්බේ අබුබකර් පිල්ලෙයි ද වේ (අල්හාජ් හනීෆා, 2009,pp.475).

දෙනුවර ප්‍රදේශීය දේශීය වෛද්‍ය උරුමය විමiන විට එහි බහුසංස්කෘතික සමාජ පසුබිමක් පෙන්නුම් කරයි. මෙම මුස්ලිම් වෙද පරම්පරාවේ ඉතිහාසය, පරම්පරා අනුක්‍රමය සහ ප්‍රතිකාර ක්‍රම විමසීමේදී සිංහල ජනචාර්ගික සම්බන්ධතා පිළිබඳ තොරතුරු අනාවරණය වේ.

<u>එළදැත්ත - ලීමගහකොටුව වෙද පරම්පරාව</u>

වෛද්‍යරත්න මුදියන්සේලාගේ අබුබක්කර් පුල්ලේ

ඉස්මයිල් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා

අබ්දුර්රහ්මාන් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා

උදුමා ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා

ආදම් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා

අබ්දුර් කාදර් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා

මුහම්මදු ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා	සුලෙයිමාන් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා
1. වෛද්‍ය ජුනයිදීන් මහතා	1. මුහම්මදු යාසීන් මහතා
2. වෛද්‍ය සහාබ්දීන් මහතා	2. මුහම්මදු බෂීර් මහතා
3. ෆහුර්දීන් උඩයර් මහතා	3. මුහම්මදු තාසිම් මහතා
4. රවුස්දීන් උඩයර් මහතා	4. මුහම්මදු ඉර්ෂාද් මහතා
	5. මුහම්මදු සාදිකීන් මහතා
වෛද්‍යරත්න මුදියන්සේලාගේ ඩබ්ලිව්. එම්. ජුනයිදීන්	වෛද්‍යරත්න මුදියන්සේලාගේ ඩබ්ලිව්. එම්. එම්. ෂහාබ්දීන්

(මුහම්මදු හනීෆා 2017,p.95).

එළදැත්ත-ලීමගහකොටුව වෙද පරම්පරාව ශ්‍රී ලංකාවේ පාරම්පරික වෛද්‍ය දැනුම පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට සම්ප්‍රේෂණය වූ ආකාරය පෙන්වන අවස්ථාවෙකි. මෙහි පරම්පරාගත තොරතුරුවලින් පෙනී යන්නේ මෙම වෛද්‍ය පරම්පරාවේ විකාශනයයි. මෙම පරම්පරාවේ මුල් පුරුෂයන් ලෙස වෛද්‍යරත්න මුදියන්සේලාගේ

අබුබක්කර් පුල්ලේ, ඉස්මයිල් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා, අබ්දුර්රහ්මාන් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා, උදුමා ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා, ආදම් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා, අබ්දුර් කාදර් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා, මුහම්මදු ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා සහ සුලෙයිමාන් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමා යන නම් සඳහන් වේ. මෙම නම් මඟින් පරම්පරාව තුළ වෛද්‍ය දැනුම පවුල් සබඳතා ඔස්සේ පවත්වාගෙන ගිය බව පැහැදිලි වේ.

එමෙන්ම පරම්පරාවේ පසුකාලීන වෛද්‍යවරු මුහම්මදු ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමාගේ සහ සුලෙයිමාන් ලෙබ්බේ වෛද්‍යතුමාගේ යටතේ දැක්වෙන නම් හඳුනාගත හැකිය. මෙහිදී විශේෂයෙන් "උඩයර්" වැනි පදවි නාමයක් පරම්පරාවේ සමහර සාමාජිකයන් සමඟ සම්බන්ධ වීමෙන් ඔවුන්ගේ වෛද්‍ය භූමිකාවට අමතරව ප්‍රාදේශීය සමාජ-පරිපාලන තත්ත්වයක්ද තිබුණ බවට තොරතුරු අනාවරණය විය.

මෙම මුස්ලිම් වෛද්‍ය පරම්පරාවේ පවුල් නාම, සිංහල වාසගම් නාම සමඟ සම්බන්ධ වී තිබීම විශේෂත්වයකි. කලින් පෙන්වා දුන් පරිදි උඩරට රාජධානියට සංක්‍රමණය වූ මුස්ලිම්වරුන්ට රජුගේ නියෝගය පරිදි වංශවත් සිංහල කුල කාන්තාවන් විවාහ කර ගැනීම ihe එම අයගේ පෙළපත් නාමය මොවුන් විසින් භාවිතයට ගැනීම යන කාරණය මෙයින් ප්‍රත්‍යක්ෂ වෙයි.

ඒ අනුව එළදැත්ත-ලීමගහකොටුව වෙද පරම්පරාව යනු එක් පුද්ගලයෙකුගේ වෛද්‍ය සේවාවකට සීමා වූවක් නොව, පවුල් පරම්පරා කිහිපයක් හරහා වෛද්‍ය දැනුම, වෘත්තීය අනන්‍යතාව සහ සමාජ තත්ත්වය සම්ප්‍රේෂණය වූ පාරම්පරික වෛද්‍ය උරුමයක් වන බැව් පැහැදිලි වෙයි. සිංහල සහ මුස්ලිම් නාමකරණ සම්ප්‍රදායන් එකම වෛද්‍ය පරම්පරාවක් තුළ දැකගත හැකි වීම විශේෂ වූවකි.

<u>දස්කර වෙද පරම්පරාව</u>

දස්කර වෛද්‍යරත්න මුදියන්සේලාගේ අහමදු ලෙබ්බේ අබුබක්කර් පුල්ලේ

(ක්‍රි.පූ. 1786) නාමාවලිය

අහමදු ලෙබ්බේ අබුබක්කර් පුල්ලේ මහතා

වෛද්‍ය ආදම් ලෙබ්බේ මහතා

වෛද්‍ය ඉස්මායිල් ලෙබ්බේ මහතා

වෛද්‍ය අබ්දුල් රහ්මාන් ලෙබ්බේ මහතා

වෛද්‍ය උදුමාන් ලෙබ්බේ මහතා (දස්කර ලොකු වෙදරාළ)
වෛද්‍ය නූර් මොහොමඩ් මහතා- (දෙල්ලංග) යු. එල්.ජමාල්දීන් මහතා (දස්කර)
වෛද්‍ය දුර්දීන් මහතා සහ වෛද්‍ය ඩබ්ලිව්. එම්.බී.එම්. මහරූප් මහතා (දස්කර)
(මුහම්මදු හනීෆා 2017).

දස්කර ප්‍රදේශයේ පාරම්පරික වෛද්‍ය දැනුම පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට සම්ප්‍රේෂණය වූ දේශීය වෛද්‍ය උරුමයක් ලෙස හඳුනාගත හැකිය. මෙම වෛද්‍ය පරම්පරාවේ ආරම්භය දස්කර වෛද්‍යරත්න මුදියන්සේලාගේ අහමදු ලෙබ්බේ අබුබක්කර් පුල්ලේ වෙතින් සිදුවන බව සඳහන් වේ. මෙම පරම්පරාගත වෛද්‍ය දැනුම පවුල් සම්ප්‍රදායක් ලෙස පමණක් නොව ප්‍රාදේශීය සමාජය තුළ රෝග නිවාරණය හා ප්‍රතිකාර සඳහා භාවිත වූ දැනුම් පද්ධතියක් ලෙසද සැලකිය හැකිය. මෙහි වෛද්‍ය උදුමාන් ලෙබ්බේ ''දස්කර ලොකු වෙදරාළ" යන ගෞරව නාමයෙන් හඳුන්වා තිබීම විශේෂ වැදගත්කමක් දරයි. එම නාමය ඔහු ප්‍රදේශයේ වෛද්‍ය ප්‍රතිකාර ක්ෂේත්‍රය තුළ දැරූ සමාජීය හා වෘත්තීය වැදගත්කම පිළිබඳ ඉඟියක් සපයයි. ඉන් අනතුරුව වෛද්‍ය නූර් මොහොමඩ් දෙල්ලංග ප්‍රදේශය සමඟත්, යු. එල්. ජමාල්දීන් දස්කර ප්‍රදේශය සමඟත් සම්බන්ධ වන අතර වෛද්‍ය බදුර්දීන් සහ වෛද්‍ය ඩබ්ලිව්. එම්. බී. එම්. මහරූප් යන පරම්පරාගත වෛද්‍යවරුන් හරහා මෙම වෛද්‍ය දැනුම අඛණ්ඩව පවත්වාගෙන ආහ (මුහම්මදු හනීෆා, 2017,p.97).

මෙම පරම්පරාව විශ්ලේෂණය කිරීමේදී පෙනී යන්නේ දස්කර ප්‍රදේශයේ තිබෙන දේශීය වෙදකම පිළිබඳ දැනුම බෙහෙවින්ම පවුල් ඒකකය, ගම හා වෘත්තීය භූමිකාව යන අංශ තුන සමඟ බැඳී වර්ධනය වී ඇති බවයි. විශේෂයෙන්ම "වෙදරාළ" සහ " වෛද්‍ය" යන හැඳින්වීම් භාවිත වීමෙන් පාරම්පරික වෛද්‍ය දැනුම සමාජයේ පිළිගත් වෘත්තීය ක්‍රියාවලියක් බවට පත්ව තිබූ බව පෙන්වා දිය හැකිය.

සිංහල වාසගම් සහිත මෙම මුස්ලිම් වෙද පරම්පරාව අතීත රාජ්‍ය පාලන යුගයේ රජවරුන් යටතේ වෛද්‍ය සේවාව ලබාදුන් බවට තොරතුරු දැක්වේ. ඒ අනුව

1. වෛද්‍යරත්න ගෝපාල මුදලිගේ අන්සාර් ඉබ්නු තුෆයිල් උඩයාර් (1234-1269) දඹදෙණි යුගයේ දෙවන පරාක්‍රම රජ
2. රාජකරුණා වෛද්‍යතිලක ගෝපාල මුදලිගේ ෂේහු ෂරීෆ් ඉබ්නු අහමඩ් තුෆයිල් (1357-1374) ගම්පොල යුගයේ තුන්වන විජයබාහු රජ

3. රාජකරුණා රාජවෛද්‍ය දිවුරුම්පොල ගෝපාල මුදියන්සේලාගේ ෂේක් සාලි ඉබ්නු ස්මයිල් උඩයාර් (1412-1468) ගම්පොල යුගයේ හතරවන පරාක්‍රමබාහු රජ
4. රාජකරුණා වෙහන්ගෝපාල දූවගොඩ මුදියන්සේලාගේ ෂේක් සල්දීන් ඉබ්නු අත්තාස් තුෆයිල් උඩයාර් (1590-1604) මහනුවර යුගයේ පළමුවන විමලධර්මසූරිය රජ
5. වෛද්‍යතිලක රාජකරුණා සෙනරත් මුදලිගේ මුහම්මද් අලි ඉබ්නු තාසිම් උඩයාර් (1604-1635) මහනුවර යුගයේ සෙනරත් රජ
6. පල්කුඹුර වෛද්‍යතිලක රාජකරුණා ගෝපාල මුදියන්සේලාගේ ෂේක් මුහම්මද් උඩයාර් ඉබ්නු අලි ඉබ්නු තුයිෆල් (1629-1687) මහනුවර යුගයේ රාජසිංහ රජ
7. රාජකරුණා ගෝපාල මුදියන්සේලාගේ මුහම්මද් උඩයාර් සුල්තාන තුෆයිල් (1687-1707) මහනුවර යුගයේ දෙවන විමලධර්මසූරිය රජ
8. පල්කුඹුර වෛද්‍යතිලක රාජකරුණා ගෝපාල මුදියන්සේලාගේ අබ්දුල් කාදර් උඩයාර් අමද් උඩයාර් (1747-1780) මහනුවර යුගයේ කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ රජ
9. ගැටඹේරිය වෛද්‍යතිලක රාජකරුණා මුදියන්සේලාගේ මදාර් උඩයාර් (1780-1798) මහනුවර යුගයේ රාජාධිරාජසිංහ රජ
10. ගැටඹේරිය හාජි මුහුන්දිරම් පල්කුඹුර වෛද්‍යතිලක රාජකරුණා ගෝපාල මුදියන්සේලාගේ මුහම්මද් උඩයාර් (1798-1815) මහනුවර යුගයේ ශ්‍රී වික්‍රම රාජසිංහ රජ (මුහම්මදු හනීෆා 2017,pp.98-99).

මෙම පරම්පරා අනුක්‍රමය දෙස බලන විට දඹදෙණි යුගයේ සිට මහනුවර යුගයේ අවසානය දක්වා මුස්ලිම් වෛද්‍යවරුන් රාජකීය වෛද්‍ය සේවය සමඟ සම්බන්ධ වූ බවට සාම්ප්‍රදායික තොරතුරු ඉදිරිපත් කෙරේ. මුහම්මදු හනීෆා (2017) විසින් වෛද්‍යරත්න ගෝපාල මුදලිගේ අන්සාර් ඉබ්නු තුෆයිල් උඩයාර් දෙවන පරාක්‍රමබාහු රජුගේ සමයේත්, රාජකරුණා වෛද්‍යතිලක ගෝපාල මුදලිගේ ෂේහු ෂරීෆ් ඉබ්නු අහමඩ් තුෆයිල් තුන්වන විජයබාහු රජුගේ සමයේත් වෛද්‍ය සේවය ලබාදුන් බව සඳහන් කරයි. එසේම දිවුරුම්පොල ගෝපාල මුදියන්සේලාගේ ෂේක් සාලි ඉබ්නු ස්මයිල් උඩයාර් වැනි පුද්ගලයන් රාජවෛද්‍ය යන ගෞරව නාමය දරමින් කටයුතු කළ බව දක්වා ඇත. මේවා සලකා බැලීමේදී මුස්ලිම් වෛද්‍යවරුන්ගේ වෘත්තීය භූමිකාව රාජකීය පවුලට පමණක් සීමා වූවක් නොව, රාජ්‍ය අනුග්‍රහය සහ සමාජ පිළිගැනීම සමඟ සම්බන්ධ වූ විශේෂිත වෘත්තීය තත්ත්වයක් ලෙස පැවති බව තර්ක කළ හැකිය.

මහනුවර රාජධානි සමයේදී මෙම සම්බන්ධතාව තවදුරටත් පැහැදිලි වන අතර වෛද්‍ය පරම්පරාවන් කිහිපයක් රාජකීය වෛද්‍යවරුන් ලෙස හඳුනාගෙන තිබේ. පළමුවන විමලධර්මසූරිය, සෙනරත්, රාජසිංහ, දෙවන විමලධර්මසූරිය, කීර්ති ශ්‍රී රාජසිංහ, රාජාධිරාජසිංහ සහ ශ්‍රී වික්‍රම රාජසිංහ යන රජවරුන්ගේ සමයන්ට අදාළව ෂේක් සල්දීන් ඉබ්නු අත්තාස් තුෆයිල් උඩයාර්, මුහම්මද් අලි ඉබ්නු තාසිම් උඩයාර්, ෂේක් මුහම්මද් උඩයාර්, මුහම්මද් උඩයාර් සුල්තාන තුෆයිල්, අබ්දුල් කාදර් උඩයාර් අමද් උඩයාර්, මදාර් උඩයාර් සහ මුහම්මද් උඩයාර් වැනි නාම සඳහන් වේ. විශේෂයෙන් පල්කුඹුර සහ ගැටබේරිය වැනි ස්ථාන නාම සමඟ මෙම පවුල් නාම හා වෛද්‍ය ගෞරව නාම සම්බන්ධ වීමෙන් මෙම වෛද්‍ය පරම්පරාවන් ප්‍රදේශීය වශයෙන් ද සංවිධානාත්මක හා පරම්පරාගත වෘත්තීය සම්ප්‍රදායක් පවත්වාගෙන ගිය බවට ඉඟියක් ලැබේ. එමෙන්ම මුදලි, මුදියන්සේලාගේ, උඩයාර් වැනි පද භාවිතය මඟින් ඔවුන්ගේ වෘත්තීය තත්ත්වය රාජකීය පරිපාලන ව්‍යුහය හා සම්බන්ධ වූ ආකාරය අවබෝධ කරගත හැකිය.

ශ්‍රී ලංකාවේ ඉතිහාසය තුළ මුස්ලිම් ප්‍රජාව සහ සිංහල රාජකීය සමාජය අතර පැවති අන්තර්සම්බන්ධතා පිළිබඳ වැදගත් සාක්ෂ්‍යයක් ලෙස මෙය සැලකිය හැකිය. සිංහල වාසගම් සහ රාජකීය ගෞරව නාම භාවිත කළ මුස්ලිම් වෛද්‍ය පරම්පරාවන්ගේ පැවැත්මෙන් පෙනී යන්නේ එවකට සමාජ අනන්‍යතාවය ආගමික අනන්‍යතාවයෙන් පමණක් නිර්ණය නොවූ අතර වෘත්තිය, රාජකීය සේවය, භූගෝලීය සම්බන්ධතා සහ පරිපාලන තත්ත්වය ද එයට බලපා ඇති බවයි. එබැවින් මෙම වෛද්‍ය පරම්පරාවන් ශ්‍රී ලංකාවේ දේශීය වෛද්‍ය දැනුම සංරක්ෂණය කිරීමේදී මෙන්ම රාජකීය වෛද්‍ය සේවය පවත්වාගෙන යාමේදී ද දායක වූ බහුසංස්කෘතික සමාජ කණ්ඩායමක් ලෙස හඳුනා ගත හැකිය.

5.4 උඩුනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශයේ රැකියා

වගු සටහන 1 අනුව උඩුනුවර ප්‍රදේශයේ වාර්තාගත රැකියා නියුක්ති සංඛ්‍යාව ආසන්න වශයෙන් 50,030ක් වේ. එහි වැඩිම නියෝජනයක් දක්වන්නේ ආරක්ෂක අංශයේ රැකියා වන අතර එය 16,800ක් හෙවත් සමස්තයෙන් ආසන්න වශයෙන් 33.6%කි. මෙය උඩුනුවර ප්‍රදේශයේ රැකියා ව්‍යුහය තුළ ආරක්ෂක සේවයට සැලකිය යුතු වැදගත්කමක් පවතින බව පෙන්වයි. ශ්‍රී ලංකාවේ පැවති සිවිල් යුද්ධය මෙරට රැකියා වියුක්තිය විසඳුමක් වූ බව විවිධ ප්‍රකාශන මඟින් හෙළිකර ඇත.

වගුව 01

දෙනුවර පළාතේ රැකියා නියුක්තිය- 2022

උඩුනුවර ප්‍රා. ලේ. කොා.		යටිනුවර ප්‍රා. ලේ. කොා.	
රැකියාව	**සංඛ්‍යාව**	**රැකියාව**	**සංඛ්‍යාව**
විධායක/ කළමණාකරණ	1,133	විධායක/ කළමණාකරණ	2,374
ලිපිකරු	5,583	ලිපිකරු	3,225
තාක්ෂණිකයින් (කාර්මික)	2,038	කාර්මික	22,005
ආරක්ෂක අංශය	16,800	ආරක්ෂක අංශය	2,642
විදේශ රැකියා	-	විදේශ රැකියා	1,947
ශිල්පීය ආශ්‍රිත රැකියා	3,220	පෙදරේරු	1,397
		වඩු	561
ඡාන විද්‍යාව හා ධීවර (සත්ව පාලන)	3,519	සත්ව පාලන	932
සේවා හා විකුණුම් ආශ්‍රිත (වෙළඳ)	4,550	වෙළඳ ව්‍යාපාරික	2,612
ශිල්පීය ආශ්‍රිත කර්මාන්ත	3,220	ඇඟළුම්	1,889
මූලික රැකියාවන්	9,967	කම්කරු	10,062
		කෘෂිකාර්මික	5,463
		ඉඩම් හිමි වැවිලි	1,413
	-	වෙනත්	9,186

මූලාශ්‍ර: උඩුනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලයීය වාර්ෂික වාර්තා දත්ත, 2021
යටිනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලයීය වාර්ෂික වාර්තා දත්ත, 2022

ශ්‍රී ලංකාවේ සිවිල් යුධ ගැටුම රාජ්‍ය අංශයේ රැකියා වර්ධනයට සැලකිය යුතු ලෙස දායක වී තිබේ. ආර්ක්ෂක හමුදාවන්ට බඳවා ගැනීම රැකියා අවස්ථා සඳහා විශාලතම මූලාශ්‍රවලින් එකක් බවට පත් විණි. මෙමඟින් මූලික අධ්‍යාපනයක් සහිත ග්‍රාමීය තරුණයන් සඳහා වැඩි අවකාශ හිමි විය. එම කාලයේ ශ්‍රී ලංකාවේ හමුදා සාමාජිකයන් සංඛ්‍යාව ආසන්න වශයෙන් 240,000ක් විය (World Bank 1999,p.22). තවත් අවස්ථාවක පෙන්වා දෙන්නේ රජයේ හමුදා රැකියා 18-30 වයස් කාණ්ඩයේ සිංහල බෞද්ධ පිරිමි තරුණයන් අතර විශේෂයෙන් සංකේන්ද්‍රණය වී තිබූ බවයි. එහි තවදුරටත් සඳහන් වන්නේ ද්විතීයික අධ්‍යාපනය අවසන් කර ඇති නමුත් උසස් අධ්‍යාපනයක් නොමැති රැකියා විරහිත වීමේ වැඩි අවදානමක් ඇති තරුණ සිංහල පිරිමින් අතර හමුදා සේවය සමස්ත රැකියා වලින් 17%ක් පමණ නියෝජනය කළ බවයි (Venugopal, 2014,p.87).

අංක 1 වගුවේ දත්ත අනුව මූලික රැකියාවන් 9,967ක් (19.9%) සහ ලිපිකරු රැකියා 5,583ක් (11.2%) ලෙස දැක්වේ. සේවා හා විකුණුම් ආශ්‍රිත රැකියා 4,550ක් පමණ වන අතර ශිල්පීය ආශ්‍රිත හා කෘෂිකාර්මික/සත්ව පාලන ආශ්‍රිත රැකියාද සැලකිය යුතු මට්ටමක පවතී. එමගින් උඩුනුවර රැකියා ව්‍යුහය සේවා අංශය, මූලික හෝ අර්ධ-පුහුණු රැකියා සහ ආරක්ෂක සේවා මත සැලකිය යුතු ලෙස රඳා පවතින බව පෙනේ.

5.5 යටිනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කොට්ඨාශයේ රැකියා

යටිනුවර ප්‍රදේශයේ රැකියා නියුක්තිය ආසන්න වශයෙන් 65,708ක් පමණ වන බව වගුවෙන් දැක්වේ. මෙහි වඩාත් කැපී පෙනෙන රැකියා කාණ්ඩය වන්නේ කාර්මික රැකියා වන අතර එය 22,005ක් හෙවත් ආසන්න වශයෙන් 33.5%කි. එබැවින් යටිනුවර ප්‍රදේශයේ රැකියා ව්‍යුහය උඩුනුවරට වඩා කාර්මික හා නිෂ්පාදන ආශ්‍රිත ස්වභාවයක් දක්වන බව පෙනේ.

එමෙන්ම කම්කරු රැකියා 10,062ක් (15.3%) සහ වෙනත් රැකියා 9,186ක් (14.0%) ලෙස වාර්තා වේ. කෘෂිකාර්මික රැකියා 5,463ක් (8.3%) වන අතර විධායක හෝ කළමනාකරණ රැකියා 2,374ක් සහ ලිපිකරු රැකියා 3,225ක් වේ. තවද විදේශ රැකියා 1,947ක් ලෙස දැක්වීම විශේෂත්වයකි. මෙය යටිනුවර ජනතාවගේ රැකියා අවස්ථා දේශීය කාර්මික හා සේවා අංශයට පමණක් සීමා නොවන බව පෙන්වයි.

උඩුනුවර ප්‍රදේශයේ රැකියා ව්‍යුහය ආරක්ෂක සේවා සහ මූලික හෝ සේවාමය රැකියා කෙරෙහි වැඩි අවධානයක් දක්වන අතර යටිනුවර ප්‍රදේශයේ කාර්මික හා කම්කරු රැකියා වඩාත් ප්‍රමුඛ වේ. යටිනුවර ප්‍රදේශයේ කාර්මික රැකියා සංඛ්‍යාව 22,005ක් වීම එහි රැකියා ව්‍යුහයේ ප්‍රධාන ලක්ෂණය ලෙස හඳුනාගත හැකිය.

පොදුවේ බලන විට දෙනුවර ප්‍රදේශයේ රැකියා නියුක්තිය ඒකාකාරී නොවන අතර උඩුනුවර හා යටිනුවර අතර රැකියා ව්‍යුහයේ සැලකිය යුතු භේදයක් පවතී. මෙයට මූලික හේතු ලෙස අධ්‍යයනයෙන් නිරීක්ෂණය වූයේ ප්‍රදේශ දෙකෙහි භූගෝලීය පිහිටීමේ වෙනස්කම් මෙන්ම ආර්ථික හා සමාජ සාධක වලින් වැඩි බලපෑ තිබෙන බවයි. විශේෂයෙන්ම යටිනුවර ප්‍රදේශයට සාපේක්ෂව උඩුනුවර ප්‍රදේශය පිහිටීමේ භූගෝලීය දුෂ්කරතා මෙන්ම වැඩි ග්‍රාමීය නැඹුරුව දක්නට ලැබේ. එසේම සාපේක්ෂ අඩු අධ්‍යාපන

තත්ත්වය, රැකියා වියුක්තිය හා සමාජ සම්බන්ධතාව, ඌණතාවය දක්නට ලැබේ. මෙය හොඳින් පෙන්වන අවස්ථාව ලෙස යටිනුවර වැඩිම රැකියා නියුක්තිය කාර්මික අංශයෙන් (22,005) පෙන්වා තිබෙන අතර අතර එය උඩුනුවර දී වැනි අඩු අගයක් (2,038) ගෙන ඇත.

5.6 උඩුනුවර දේශීය කර්මාන්තවල භූගෝලීය හා සංස්කෘතික විශේෂත්වය

උඩුනුවර ප්‍රදේශය තුළ විවිධ ගම්මානවලට විශේෂිත වූ දේශීය කර්මාන්ත ව්‍යාප්ත වී තිබීම එම ප්‍රදේශයේ ඓතිහාසික හා සංස්කෘතික අනන්‍යතාවය පිළිබිඹු කරන වැදගත් ලක්ෂණයකි. කන්දේගම (2009) පෙන්වා දෙන පරිදි ගඩලාදෙණිය, කිරිවවු හා පමුණුව ප්‍රදේශ පිත්ත කර්මාන්තයටත්, ඇම්බැක්කේ ලී කැටයම් කර්මාන්තයටත්, කුරගල බෙර හා රබන් නිෂ්පාදනයටත්, අරත්තන පිත්තල වාස්තු කැටයම් සඳහාත් විශේෂත්වයක් දක්වයි. එමෙන්ම කුරුකුත්ත, කම්මල් වැඩ, හන්දෙස්ස කුළු කර්මාන්තය, පැණිදෙණිය රිදී වැඩ සහ වැලිගල්ල ඇලුමිනියම් කර්මාන්තය සඳහා ප්‍රසිද්ධ වී ඇත. විශේෂයෙන් කිරිවවුල හා අවට උඩුනුවර ගම්මාන කිහිපයක පිත්තල කර්මාන්තය පරම්පරාගතව පැවතී ඇති අතර පසුකාලීනව එය ගඩලාදෙණිය හා පමුණුව වැනි ප්‍රදේශවලටද ව්‍යාප්ත වී ඇත (Luckman and Thomas, 2023,pp.65-95).

උඩුනුවර දේශීය කර්මාන්ත හුදෙක් ආදායම් උපයන ක්‍රමයක් පමණක් නොව පරම්පරාගත දැනුම, කලාත්මක හැකියාව සහ ප්‍රදේශීය අනන්‍යතාව එකට බැඳුණු සංස්කෘතික උරුමයක් ලෙසද සැලකිය හැකිය.

5.7 උඩුනුවර දේශීය කර්මාන්ත නැඹුරුව සහ කුල සම්බන්ධතාව

ශ්‍රී ලංකාවේ විශේෂයෙන් කන්ද උඩරට සමාජ ව්‍යුහය තුළ වෘත්තිය හා කුලය අතර ඓතිහාසික සම්බන්ධතාව ඉතා පැහැදිලිව දැකගත හැකිය. කන්ද උඩරට රාජකාරි ක්‍රමය යටතේ විවිධ සමාජ කණ්ඩායම්වලට විශේෂිත සේවා හා වෘත්තීය කාර්යයන් පැවරී තිබූ අතර නවන්දන (ආචාරි) කුලයට අයිති කණ්ඩායම් ලෝහ වැඩ, කම්මල් වැඩ, රන් හා රිදී වැඩ වැනි තාක්ෂණික ශිල්ප සමඟ සම්බන්ධ වී සිටියහ (Witharana,2019,p.166), එසේම බෙරවා කුලයට අයිති (නැකති) කණ්ඩායම සාම්ප්‍රදායිකව බෙර වාදනය හා චාරිත්‍රානුකූල සේවා සමඟ සම්බන්ධ වූ අතර, එම වෘත්තීය අනන්‍යතාවය කුල අනන්‍යතාව සමඟ ද සම්බන්ධ වී තිබුණි (Simpson and de Silva, 2025,p.37).

උඩුනුවර කම්මල් වැඩ, බෙර නිෂ්පාදනය, පිත්තල හා රිදී වැඩ වැනි කර්මාන්තවල ප්‍රාදේශීය සංකේන්ද්‍රණය හුදෙක් ස්වාභාවික සම්පත් හෝ වෙළෙඳපොළ අවශ්‍යතාව මත පමණක් ඇති වූවක් නොව, ඓතිහාසික වෘත්තීය බෙදීම හා පරම්පරාගත කුල ව්‍යුහයද එයට බලපා ඇති බව විග්‍රහ කළ හැකිය.

5.8 කුල විෂමතාව සහ වෘත්තීය සීමා

වෘත්තීය කුල සම්බන්ධතාව මඟින් උඩුනුවර ප්‍රදේශවල සමාජ සංචලනයට සීමා ඇති වීමට ඉඩ තිබූ බවද පැහැදිලි වේ. ශ්‍රී ලංකාවේ කුල ක්‍රමය ඉන්දියානු කුල ක්‍රමයට සමාන ආකාරයකින් පමණක් නොව, රාජකාරි, ඉඩම් හිමිකම, සේවා බැඳීම් සහ වෘත්තීය අනන්‍යතාව මත පදනම් වූ ස්වදේශීය ස්වරූපයකින් වර්ධනය වී ඇත. එහිදී සම්ප්‍රදායික වෘත්තියක් පරම්පරාවෙන් පරම්පරාවට ගෙන යාම සමාජ අනන්‍යතාවයේ කොටසක් වූ අතර, ඇතැම් කණ්ඩායම්වලට පහළ සමාජ තත්ත්වයක් ආරෝපණය වීමද සිදු විය (Simpson & de Silva, 2025,p.36).

වර්තමාන මෙම අධ්‍යයනයෙන් පැහැදිලි වන්නේ සාම්ප්‍රදායික කුල වෘත්තීන් අත්හැරීම මඟින් පහළ කුලවල පුද්ගලයන් සමාජ හා ආර්ථික සංචලනය සොයා ගිය බවයි. සාම්ප්‍රදායික කුල වෘත්තීය හා පවුල් නාමය වැනි සමාජ සලකුණු ඇතැම් අවස්ථාවලදී සමාජ ඉහළ යාමට බාධාවක් වූ අතර, නව රැකියා, නාගරීකරණය සහ අධ්‍යාපනය හරහා එම සීමා අඩු කරගැනීමට උත්සාහ කර ඇති බව පෙන්වා දෙයි (de Silva, 2018, pp.303-325). එබැවින් උඩුනුවර කර්මාන්ත ප්‍රදේශීය වශයෙන් සාර්ථක වුවද, එම කර්මාන්ත සමඟ සම්බන්ධ වූ සමාජ කණ්ඩායම්වලට අතීතයේදී සමාජ තත්ත්වය හා වෘත්තීය තේරීම් සම්බන්ධයෙන් සීමාවන් පැවති බව සැලකිය හැකිය.

5.9 කුල පීඩනය, නව රැකියා සහ හමුදා සේවය

උඩුනුවර ප්‍රදේශයේ සාම්ප්‍රදායික කුල-වෘත්තීය සම්බන්ධතා නවීන රැකියා වෙළෙඳපොළ සමඟ වෙනස් වීම පිළිබඳව කරුණු හඳුනාගත හැකිය. සාම්ප්‍රදායික වෘත්තීන්හි පැවති සමාජ අපකීර්තිය හේතුවෙන් තරුණ පරම්පරාව එම වෘත්තීන්ගෙන් ඉවත්ව අධ්‍යාපනය, නාගරික රැකියා සහ වෙනත් ආයතනික රැකියා වෙත යොමු වීම ශ්‍රී ලංකාවේ වෙනත් ප්‍රදේශ සම්බන්ධයෙන්ද හඳුනාගෙන ඇත. බෙරවා කුලයට අයිති ප්‍රජාව පිළිබඳ පර්යේෂණයකි පෙන්වා දෙන්නේ සාම්ප්‍රදායික වෘත්තීන්ගෙන් ඉවත්වීමේදී හමුදා

සේවය ඇතුළු නව රැකියා අවස්ථා වැදගත් ගමනාන්තයක් වූ බවයි (Simpson & de Silva 2025, pp.46-48).

උඩුනුවර හමුදා ආශ්‍රිත රැකියා නියුක්තිය ඉහළ යාමට කුල පීඩනයද එක් සාධකයක් විය හැකි බව උපකල්පනය කළ හැකිය. එසේම සාම්ප්‍රදායික කුල වෘත්තීය බැඳීම් ලිහිල් වීමත් සමඟ නව රැකියා වෙත සංක්‍රමණය වීම, උඩුනුවර සමාජයේ වෘත්තීය ව්‍යුහය වෙනස් වීමට හේතු වී ඇති බව පෙන්වා දිය හැකිය. මේ අනුව, උඩුනුවර දේශීය කර්මාන්ත යනු ආර්ථික ක්‍රියාකාරකමක් පමණක් නොව කුලය, සමාජ තත්ත්වය, පරම්පරාගත දැනුම සහ නවීන වෘත්තීය සංචලනය අතර සම්බන්ධතාව විග්‍රහ කළ හැකි වැදගත් සමාජමය හා භූගෝලීය දර්ශකයක් ලෙස සැලකිය හැකිය.

6. නිගමනය

මෙම අධ්‍යයනය මඟින් දෙනුවර ප්‍රදේශයේ සිංහල හා මුස්ලිම් ih එහි ජනප්‍රජාවන්ගේ ඓතිහාසික පැවැත්ම, සමාජීය සහජීවනය, සංස්කෘතික අන්තර්ක්‍රියා, අධ්‍යාපනය, දේශීය වෛද්‍ය උරුමය සහ ආර්ථික ක්‍රියාකාරකම් පිළිබඳ විග්‍රහ කරනු ලැබීය. අධ්‍යයනයෙන් අනාවරණය වූ ප්‍රධාන කරුණක් වන්නේ දෙනුවර ප්‍රදේශය හුදෙක් ජනවාර්ගික හා ආගමික වශයෙන් විවිධ වූ භූගෝලීය ප්‍රදේශයක් පමණක් නොව, දිගුකාලීන සමාජ සම්බන්ධතා, අන්‍යෝන්‍ය සහයෝගිතාව සහ සංස්කෘතික හුවමාරුව මත ගොඩනැඟුණු සමාජයක් ද වන බවයි. උඩුනුවර හා යටිනුවර ප්‍රදේශවල සිංහල හා මුස්ලිම් ජනතාවගේ ඓතිහාසික පැවැත්ම විමසා බැලීමේදී, මෙම ප්‍රජාවන් අතර සබඳතා නූතන යුගයට පමණක් සීමා නොවී අතීත රාජ්‍ය පාලන යුග වෙත දිවෙයි.

මහනුවර රාජධානිය ඇතුළු පැරණි රාජ්‍ය පාලන සමයන්හිදී මුස්ලිම් ජනතාව වෙළෙඳාම, වෛද්‍ය සේවය සහ වෙනත් වෘත්තීය ක්ෂේත්‍ර ඔස්සේ ප්‍රාදේශීය සමාජයට දායක වී ඇත. රාජකීය වෛද්‍ය සේවය සමඟ සම්බන්ධ වූ මුස්ලිම් වෛද්‍ය පරම්පරාවන්, සිංහල වාසගම් හා රාජකීය ගෞරව නාම භාවිතය සහ පරම්පරාගත වෛද්‍ය දැනුම පවත්වාගෙන යාම ඒ සඳහා වැදගත් සාක්ෂි ලෙස සැලකිය හැකිය. එළදැත්ත-ලීමගහකොටුව සහ දස්කර වෛද්‍ය පරම්පරාවන් පිළිබඳ තොරතුරු මඟින් දේශීය වෛද්‍ය දැනුම පවුල් පරම්පරා ඔස්සේ සම්ප්‍රේෂණය වූ ආකාරය මෙන්ම, වෘත්තීය අනන්‍යතාව, රාජකීය අනුග්‍රහය සහ ප්‍රාදේශීය සමාජ පිළිගැනීම අතර පැවති සම්බන්ධතාව ද පැහැදිලි වේ. එමඟින් දෙනුවර ප්‍රදේශයේ ඉතිහාසය විමසීමේදී

ජනවාර්ගික අනන්‍යතාව පමණක් නොව වෘත්තිය, සමාජ තත්ත්වය සහ ඓතිහාසික සබඳතා ද සැලකිල්ලට ගත යුතු බව තහවුරු වේ.

සිංහල හා මුස්ලිම් ජනතාව අතර අතීතයේ පැවති සමීප සමාජ සබඳතා දෛනික ජීවන රටාවන් තුළින් ප්‍රකාශ වීම විශේෂිත දෙයකි. විවාහ මංගල්‍ය වැනි පවුල්මය අවස්ථාවලදී එකිනෙකාට ආරාධනා කිරීම, විශේෂිත උත්සව අවස්ථාවලදී ආහාර හුවමාරු කරගැනීම, අසල්වැසි සබඳතා පවත්වාගෙන යාම සහ එකිනෙකා ඥාති සබඳතා දැක්වෙන ආමන්ත්‍රණ පදවලින් ඇමතීම වැනි ක්‍රියාකාරකම් මඟින් අන්‍යෝන්‍ය පිළිගැනීම සහ සමාජීය සමීපතාව පිළිබිඹු වේ. එහෙත් මෙම සහජීවනය සැමවිටම ගැටුම්වලින් තොර වූවක් ලෙස අර්ථකථනය කළ නොහැකිය. දේශපාලන බල තරඟ, ජනවාර්ගික වෙනස්කම් දේශපාලනිකව භාවිත කිරීම සහ ප්‍රජා අතර අවිශ්වාසය වර්ධනය වීම වැනි සාධක මඟින් එම සබඳතා දුර්වල විය හැකි බව ද පෙන්වා දිය හැකිය. ජනවාර්ගික හා ආගමික විවිධත්වයම ගැටුම්වලට හේතුවක් වනවා වෙනුවට එම වෙනස්කම් සමාජ හා දේශපාලන ක්‍රියාවලීන් තුළ පෞද්ගලික පරමාර්ථ වෙනුවෙන් භාවිතයට ගැනීම ගැටුම් ඇතිවීමට බලපා තිබේ.

දෙනුවර ප්‍රදේශයේ ජනවාර්ගික සබඳතා ගොඩනැඟීමේදී පාසල්, පුස්තකාල සහ වෙනත් අධ්‍යාපනික පසුබිමෙන් වැඩි දායකත්වය ලබා දී තිබේ. ජනවාර්ගික පදනම මත පාසල් වෙන්ව පැවතීම විවිධ ප්‍රජාවන් අතර දෛනික අන්තර්ක්‍රියා සීමා කිරීමට ඉඩ ඇති නමුත්, සිංහල හා මුස්ලිම් දරුවන් එකම පුස්තකාලයකදී කියවීම්, භාෂාමය ක්‍රියාකාරකම් සහ තරඟ සඳහා සහභාගී වීම තුළින් අන්‍යෝන්‍ය අවබෝධය වර්ධනය කර ගැනීමට අවස්ථා උදාවී ඇත. විශේෂයෙන් සිංහල භාෂාව පිළිබඳ මුස්ලිම් සිසුන්ගේ දැනුම සහ භාෂාමය ක්‍රියාකාරකම්වල බහුසංස්කෘතික සමාජයක සන්නිවේදනය සඳහා භාෂා දැනුමේ වැදගත්කම පෙන්නුම් කරයි. කෙසේ වෙතත්, භාෂා දෙකම ඉගෙනීමේ අවස්ථා සමානව නොලැබීම අන්තර්ප්‍රජා සන්නිවේදනයට බාධාවක් විය හැකි බැවින් ද්විභාෂා හා බහුභාෂා අධ්‍යාපනය ප්‍රවර්ධනය කිරීම සුදුසු ය.

දෙනුවර ප්‍රදේශයේ රැකියා ව්‍යුහය සහ දේශීය කර්මාන්ත විමසීමෙන් උඩුනුවර හා යටිනුවර අතර ආර්ථික හා වෘත්තීය වෙනස්කම් පවතින බව හඳුනාගත හැකිය. උඩුනුවර ප්‍රදේශයේ වාර්තාගත රැකියා නියුක්තිය තුළ ආරක්ෂක අංශයට සැලකිය යුතු ස්ථානයක් හිමි වන අතර, යටිනුවර ප්‍රදේශයේ කාර්මික හා කම්කරු රැකියා වඩාත් කැපී පෙනේ. මෙම වෙනස්කම් ප්‍රදේශ දෙකෙහි භූගෝලීය පිහිටීම, ආර්ථික අවස්ථා සහ

සමාජීය තත්ත්වයන් සමඟ සම්බන්ධ කර විග්‍රහ කළ හැකිය. ඒ අතරම, උඩුනුවර පිත්තල, ලී කැටයම්, බෙර නිෂ්පාදනය, කම්මල් වැඩ සහ රිදී වැඩ වැනි සාම්ප්‍රදායික කර්මාන්ත පරම්පරාගත දැනුම හා සංස්කෘතික උරුමය රැකගැනීම සඳහා වැදගත් වේ. එහෙත් සාම්ප්‍රදායික වෘත්තීන් සහ කුල සම්බන්ධතා අතර පැවති ඓතිහාසික බැඳීම් ඇතැම් සමාජ කණ්ඩායම්වල වෘත්තීය තේරීම් හා සමාජ සංචලනය කෙරෙහි බලපා ඇති බව ද සැලකිල්ලට ගත යුතුය. එබැවින් සාම්ප්‍රදායික කර්මාන්ත සංරක්ෂණය කිරීමේදී ඒවාට සම්බන්ධ පරම්පරාගත දැනුම අගය කිරීම මෙන්ම වෘත්තීය නිදහස, සමාන අවස්ථා සහ සමාජ සාධාරණත්වය තහවුරු කිරීම ද වැදගත් වේ.

වර්තමානයේ සිංහල හා මුස්ලිම් ප්‍රජාවන් අතර අතීතයේ පැවති සමීප සබඳතා යම් පමණකට දුර්වල වී ඇති බව අධ්‍යයනයෙන් පෙනී යයි. ආර්ථික කටයුතුවලට වැඩි කාලයක් යොමු කිරීම, ජීවන රටාවේ වෙනස්කම්, පරම්පරා අතර ආකල්පමය පරතරය සහ අන්‍යෝන්‍ය හමුවීම් සඳහා පවතින අවස්ථා සීමා වීම එයට බලපාන සාධක ලෙස හඳුනාගත හැකිය.

දෙනුවර ප්‍රදේශයේ සිංහල-මුස්ලිම් සම්බන්ධතා යනු ඉතිහාසය, සංස්කෘතිය, භාෂාව, ආගම, වෘත්තිය, අධ්‍යාපනය සහ ආර්ථික ජීවිතය යන අංශ රැසක් එකිනෙකට සම්බන්ධ කරන සංකීර්ණ සමාජ ක්‍රියාවලියකි. මෙම අධ්‍යයනය මඟින් හෙළිවන පරිදි, ප්‍රජාවන් අතර සහජීවනය ගොඩනැඟීම සඳහා ඓතිහාසික සමීපතාව පමණක් ප්‍රමාණවත් නොවන අතර, එය වර්තමානයේ ද පවත්වාගෙන යාමට අන්‍යෝන්‍ය ගෞරවය, භාෂාමය අවබෝධය, සමාන අධ්‍යාපනික හා ආර්ථික අවස්ථා සහ පොදු සමාජ අවකාශ ශක්තිමත් කිරීම අවශ්‍ය වේ. ඒ අනුව, දෙනුවර ප්‍රදේශයේ ඓතිහාසික උරුමය සංරක්ෂණය කිරීමත්, සාම්ප්‍රදායික වෛද්‍ය දැනුම හා දේශීය කර්මාන්ත අනාගත පරම්පරාවන් වෙත සම්ප්‍රේෂණය කිරීමත්, සිංහල හා මුස්ලිම් ප්‍රජාවන් අතර අන්තර්සංස්කෘතික සබඳතා වර්ධනය කිරීමත් ප්‍රාදේශීය සංවර්ධනයේ වැදගත් අංග ලෙස පෙන්වා දිය හැකිය. එබැවින් දෙනුවර ප්‍රදේශයේ අනාගත සමාජ සංවර්ධනය සඳහා අතීතයේ පැවති සහජීවන අත්දැකීම් විචාරාත්මකව හඳුනාගෙන, ඒවා වර්තමාන සමාජ අවශ්‍යතා සමඟ සම්බන්ධ කර ගැනීම සුදුසු බව පෙන්වා දිය හැකිය.

පරිශීලන නාමාවලිය

අල්හාජ් හනීෆා, ඊ. ඒ. එම්. (2009). උඩුනුවර මුස්ලිම් ජන ජීවිතය හා සංස්කෘතිය. තිලිණ මුද්‍රණාලය.

උඩුනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලය. (2021). වාර්ෂික වාර්තා දත්ත සම්පත් පැතිකඩ. උඩුනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලය.

යටිනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලය. (2022). වාර්ෂික වාර්තා දත්ත සම්පත් පැතිකඩ. යටිනුවර ප්‍රාදේශීය ලේකම් කාර්යාලය.

තුන්දෙණිය, එච්. එම්. එස්., සහ ගුණවංශ හිමි, හන්දේසේ. (1987). උඩුනුවර ඉතිහාසය. සුප්‍රා ප්‍රින්ටර්ස්.

වීරකෝන්, ඩබ්. එම්. යු. (2020). අධ්‍යාපනය පිළිබඳ සමාජ විද්‍යාව, නෙත්විත් ප්‍රින්ටර්ස්. ගැටඹේ

හේරත්, ඒ. එම්. සහ බණ්ඩාර, වී.වා.මු.ටී. (2009). ඓතිහාසික යුගයේ සිට මේ දක්වා උඩුනුවර ජන ජීවිතය, ජන ඇදහිලි හා විශ්වාස සමග සංගණන රටාව. තිලිණ මුද්‍රණාලය.

මුහම්මදු හනීෆා, ඉ. ඒ. (2017). උඩුනුවර මුස්ලිම් ජනාවාස ව්‍යාප්තිය. නිශාහින් ප්‍රින්ටර්ස්.

කන්දේගම. වයි. (2009). උඩුනුවර සංස්කෘතික දායාද. තිලිණ මුද්‍රණාලය.

බණ්ඩාර, ටී. එම්. ටී. (2009) උඩුනුවර ප්‍රධාන ආර්ථික සම්පත වූ කෘෂිකර්මය. තිලිණ මුද්‍රණාලය.

ජනලේඛන හා සංඛ්‍යාලේඛන දෙපාර්තමේන්තුව. (2024). මූලික වාර්තාව: ජන හා නිවාස සංගණනය 2024. මුදල්, ආර්ථික සංවර්ධන, ප්‍රතිපත්ති සම්පාදන, සැලසුම් සහ සංචාරක අමාත්‍යාංශය.

Ansaldo, U. (2017). Sri Lanka and South India. In R. Hickey (Ed.), *The Cambridge Handbook of Areal Linguistics*.Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781107279872.022

De Silva, A. M. W. (2018). Do name changes to “acaste” names by the Sinhalese indicate a diminishing significance of caste? *Cultural Dynamics, 30*(4), 303–325.

Dewaraja, L. (1994). *The Muslims of Sri Lanka: One Thousand Years of Ethnic Harmony, 900–1915*. Colombo: The Lanka Islamic Foundation

Department of Census and Statistics (DCS), Census of Population and Housing (2012) – Kandy District, Ministry of Finance, Planning and Economic Development.

Department of Census and Statistics. (2025). *Census of Population and Housing – 2024*. Table 6.1.9: Percentage Distribution of the Population by Ethnic Group and Province, 2024, Sri Lanka: Department of Census and Statistics

Department of Census and Statistics, Sri Lanka. (2024). *Census of Population and Housing 2024: Preliminary Report*. Colombo: Department of Census and Statistics

Faculty of Indigenous Medicine, University of Colombo. (2023). *Unani section*. https://fim.cmb.ac.lk/about-unani-section/

Fishman, J. A. (1999). *Language and ethnic identity*. Oxford University Press.

Human Rights Commission of Sri Lanka (HRCSL). *Annual Report 2018: State of Human Rights in Sri Lanka,* Colombo: Human Rights Commission of Sri Lanka

International Crisis Group. (2007, May 29). *Sri Lanka’s Muslims: Caught in the crossfire* (Asia Report No. 134). https://www.refworld.org/reference/countryrep/icg/2007/43084

Jones, M. (2020). *Striving for equity: Healthcare in Sri Lanka from independence to the millennium, 1948–2000*. Orient Blackswan.

Kannangara, A. P. (1984). The riots of 1915 in Sri Lanka: A study in the roots of communal violence. *Past & Present, 102*(1), 130–164. https://doi.org/10.1093/past/102.1.130

Luckman, S., & Thomas, N. (2023). *Craft communities*. Bloomsbury Visual Arts. https://www.scribd.com/document/1061961762/Craft-Communities

Katherine. R. (2020). "Everyday Multiculturalism in the Public Library: Taking Knitting Together Seriously." *Sociology*, 54(3). DOI: 10.1177/0038038519899352

Ministry of Education. (2020). *Annual School Census of Sri Lanka: Final Report—2020*. Ministry of Education

Nanayakkara, K. (2021). *An investigative study of trade relations between Sri Lanka and South India mentioned in Tamil inscriptions of Sri Lanka*. TRIVALENT: Journal of Archaeology, Tourism & Anthropology, 2(2). https://doi.org/10.4038/tjata.v2i2.66

Shukri, M. A. M. (Ed.). (1986). *Muslims of Sri Lanka: Avenues to antiquity*. Jamiah Naleemiah Institute.

Simpson, B., & de Silva, P. (2025). Cultural ambivalence: A socio-historical account of the Berava caste of Southern Sri Lanka. *Caste: A Global Journal on Social Exclusion, 6*. https://journals.library.brandeis.edu/index.php/caste/article/view/2494

Venugopal, R. (2014). Sri Lanka: Military fiscalism and the politics of market reform at a time of civil war. In A. Sundar & N. Sundar (Eds.), *Civil wars in South Asia: State, sovereignty, development* (pp. 69–95). SAGE Publications. https://doi.org/10.4135/9789351508052.n3

Witharana, D. (2019). *Technical education in the imagination of the Ceylonese developmental state: D. J. Wimalasurendra and the Navandanna caste*. Open University of Sri Lanka. https://www.researchgate.net/publication/334568753TechnicalEducationintheImaginationoftheCeyloneseDevelopmentalStateDJWimalasurendraandtheNavandanna_Caste.

World Bank. (1999, August 10). *Sri Lanka: A fresh look at unemployment* (Report No. 19609-CE). Poverty Reduction and Economic Management Unit, South Asia Region. https://documents1.worldbank.org/curated/en/364981468777264355/pdf

World Health Organization & International Labour Organization. (2021). *WHO/ILO joint estimates of the work-related burden of disease and injury, 2000–2016: Global monitoring report*. World Health Organization.

The Faculty Journal of Humanities and Social Sciences, Volume 12, Issue 02, December 2023

An Inquiry into Social Acceptability of Maize Farming in the Southeast Dry Zone of Sri Lanka

Weerakkody, P. R.

Gunawardane, U. A. D. P.

Dunusingha, P.

Abstract

Social acceptability (SA) towards farming in Sri Lanka remains low as an occupation, a shared but untested hypothesis within the agriculture sector. The perceptions of an ageing farming population and youth departing from agriculture contribute to this notion. More specifically, farming areas are severely affected by seasonal labour scarcity, regardless of the crops grown or the scale of cultivation. The factors prompted an examination of whether and why this is the case. This analysis utilized cross-sectional data from the large-scale Chena-maize system (CMS) and the small-scale maize system (SMS) in the Southeast Dry Zone of Sri Lanka. The qualitative assessment was based on 26 social indicators associated with diverse stakeholders surrounding the maize value chain. The findings provide a nuanced understanding of the social dynamics affecting the acceptability and sustainability of maize farming in the region. Of the 26 social indicators, 11 (42%) have positive effects, while 7 (27%) have very positive effects, all contributing positively to the social acceptability of maize systems. Six indicators (23%) are found to have negative effects, and the remaining two indicators (8%) have very negative effects. Overall, most social indicators positively affect the social acceptability of maize systems. The study concludes that while the social acceptability of maize systems remains above a moderate level, there is room for improvement. It suggests that alternative measures are needed to sustainably enhance their social performance and thereby contribute to the overall sustainability of maize systems.

Key Words: Maize, Rain-fed farming, Social Acceptability, Southeast Dry Zone

1. Introduction

Social acceptability (SA) is an abstract concept (Bolognesi & Vernillo, 2019) subject to constant debate and interpretation from various perspectives. In simpler terms, *social* pertains to society or its organization, while *acceptability* refers to the quality of being accepted. In the Sri Lankan context, the notion of youth alienation from farming is widely socialized as an indication of the social unacceptability of farming (Gunasekara, 2017), a sentiment supported by global evidence (Leavy & Hossain, 2014; Nag, et al., 2018).

In Sri Lanka, youth reluctance to choose farming as a full-time occupation is attributed to factors such as lack of social and industrial recognition, limited access to information, inadequate social security systems, and weak production and marketing infrastructure (Damayanthi & Rambodagedera, 2013). Despite these challenges, state agencies attempt programs aimed at attracting and retaining youth in farming (Ministry of Agriculture, 2022). Thus, the question of whether farming in Sri Lanka is socially acceptable remains pertinent, particularly in the context of tensions between traditional farming practices and contemporary social expectations.

The farming sector in Sri Lanka consists of a wide range of crop production systems operating within diverse socioeconomic and ago-ecological conditions (Ranathunga et al., 2018; Rosairo, 2023). These contextual differences can significantly influence the social acceptability of farming systems. In particular, the Southeast Dry Zone of Sri Lanka (SEDZSL) represents one of the country's major rain-fed farming regions, characterized by upland food crop production systems, climatic variability, and strong dependance on agriculture-based livelihoods. Within this region, maize cultivation has become one of the most prominent food crop production

systems (FCPSs) due to its contribution to rural income, employment generation, livestock feed supply, and environmental concerns, with labour shortages, long working hours, human wildlife conflicts, land use pressures, and sustainability challenges. These conditions make maize cultivation systems in the SEDSL suitable for examining the broader dimensions of social acceptability of farming.

It is a well-known fact that farming is a multi-stakeholder process involving farmers, the local community, society, value circle actors and consumers. Therefore, SA cannot be judged solely based on youth participation criteria. Furthermore, focusing only on farmers may overlook the perspective of other key actors affected by farming activities. Addressing these contextual and stakeholder-related factors is crucial for achieving a more nuanced understanding of the social acceptability of farming.

Accordingly, this study is guided by questions: (1) How do different stakeholders perceive the social acceptability of maize cultivation systems in the Southeast Dry Zone of Sri Lanka? (2) What positive and negative social impacts influence the social acceptability of these farming systems? and (3) How do contextual characteristics of maize cultivation systems shape their social acceptability?

Therefore, the main objective of this research is to analyze the social acceptability of farming based on maize cultivation systems in the Southeast Dry Zone of Sri Lanka, emphasizing for policymakers the importance and contribution of social aspects in ensuring the sustainability of the farming sector.

This paper is organized into five main sections. Following the introduction, the second section presents a review of the relevant literature. The third section describes the methodology adopted for research. The fourth section presents the results and analysis, highlighting the key findings and their implications. The final section provides the conclusion of the study.

2. Literature Review

2.1 Social Acceptability

The varied perspectives on social acceptability highlight its complexity and multifaceted nature. Brunson (1996) conceptualizes SA as the aggregate form of public consent, wherein judgments are collectively shared and expressed among socially and politically relevant groups within society. Expanding beyond this conventional understanding, later studies have interpreted SA in relation to broader concepts such as social sustainability (SS). Kelly (2018), for example, discusses SA within the context of SS, which refers to the ability of a community to develop processes that satisfy the present needs of its current members while safeguarding the ability of future generations to maintain a healthy community (Padilla-Rivera et al., 2020).

These diverse perspectives underscore the importance of considering different dimensions and interpretations of SA in various contexts, whether in public policy, business practice, or community development. By recognizing the multifaceted nature of SA, stakeholders can better understand and address the social impacts of their actions, ultimately contributing to more inclusive and sustainable outcomes for the entire society.

Although slight conceptual differences exist between SA and SS, both concepts fundamentally concern human well-being, social equity, livability,

health equity, community development, social capital, human rights, social justice, cultural competence, community resilience and human adaptation (United Nations Environment Programme[UNEP] & Society of Environmental Toxicology and Chemistry[SETAC], 2013). These perspectives demonstrate that SA is not a single-dimensional concept but rather a socially constructed and context-dependent phenomenon shaped by multiple social, economic, cultural, and institutional factors. Shindler et al. (2002) further emphasizes the importance of SA by highlighting its role in addressing public concerns and values, enhancing citizen participation, promoting informed public understanding, and supporting inclusive decision-making processes. Collectively, these insights suggest that social acceptability should be understood through a multidimensional framework that captures the diverse factors influencing human well-being and social acceptance. Within the farming sector, the social dimension of farming is particularly significant because farming is fundamentally a human-centered activity. Hence, the essence of farming lies in its human-centric nature, emphasizing the importance of the social aspect alongside agronomic, economic, and ecological factors. SA revolves around human well-being, and the favourable social outcome of farming are pivotal in determining SA. Unsustainable farming practices have led to food quality deterioration, environmental degradation, and compromised human well-being (Ministry of Agriculture, 2019). Sources show that 1.3 billion people globally lack regular access to sufficient and nutrient-rich food. Hence, increasing food production, particularly of nutrient-rich food commodities, is a precondition to overcoming this problem. Addressing social concerns like food safety, environmental sustainability, and access to nutritious food, is crucial for enhancing SA in farming and ultimately contributing to human well-being.

The social dynamics of farming are further shaped by cultural features passed down through generations. They are influenced by unique beliefs and attitudes, reflecting historical, social and environmental contexts. Human dynamics in farming encompasses the intricate interplay between farmers' attitudes towards and adoption of sustainable practices, as well as social impacts. Several authors highlight the interconnectedness of farmers' behaviours, attitudes, and social implications in farming (Munaweera & Jayasinghe, 2017; Musyoki et al., 2022). Understanding these cultural and human dynamics is crucial for promoting sustainable practices, preserving cultural heritage, and addressing environmental challenges in farming.

Labour relations in farming involve family labour, the reciprocal '*Attam*' system, and hired labour. The *Attam* system promotes community cooperation through mutual assistance, while the whole family engaged in traditional farming facilitating knowledge transfer (Weerakkody, 2019). Hired labour offers local employment but can lead to disruptions due to migration. Therefore, a multifaceted approach is needed, considering cultural traditions, labour market conditions, and the broader socio-economic context.

In recognition of this diversity, UNEP and SETAC (2013) identifies a broad range of stakeholder categories and social indicators relevant to Social Life Cycle Assessment (S-LCA), including workers, consumers, local communities, society, and value chain actors. These indicators encompass labour rights, social security, health and safety, access to resources, cultural heritage, community engagement, fair competition, and social responsibility (Table 1). Therefore, SA in farming cannot be adequately understood through a single indicator or stakeholder perspective. Instead, it requires a

comprehensive assessment of the multiple social indicators and impacts generated across different stakeholder groups and farming contexts.

Table 1: Stakeholder Categories and Subcategories/ Social Indicators

Stakeholder Categories	Social Indicators
Worker	Freedom of Association and Collective Bargaining; Child Labour; Fair Salary; Working Hours; Forced Labour; Equal Opportunities/Discrimination; Health and Safety; Social Benefits/Social Security.
Consumer	Health and Safety; Feedback Mechanism; Consumer Privacy; Transparency; End of Life Responsibility.
Local community	Access to Material R0esource; Access to Immaterial Resources; Delocalization and Migration; Cultural Heritage; Safe and Healthy Living Conditions; Respect of Indigenous Rights; Community Engagement; Local Employment; Secure Living Conditions.
Society	Public Commitments to Sustainability Issues; Contribution to Economic Development, Prevention and Mitigation of Armed Conflicts; Technology Development; Corruption.
Value chain actors	Fair Competition; Promoting Social Responsibility; Supplier Relationships; Respect for Intellectual Property Rights.

Source: UNEP & SETAC, 2013.

Despite the growing scholarly attention given to social dimensions in farming, significant conceptual and methodological gaps remain in assessing SA in farming systems. Existing studies focus on limited dimensions such as labour conditions or youth participation, while insufficient attention has been paid to the broader interactions among stakeholders, environmental externalities, and contextual differences across food crop production systems (FCPSs). Moreover, because SA is abstract and context specific (Bolognesi & Vernillo,

2019; Leknoi et al., 2023), its assessment requires approaches capable of capturing variations across farming systems, agro-ecological settings and stages of the crop life cycle.

Several authors have suggested different social indicators for evaluating SA in farming. Mills et al., (2021) identifies 20 farm-level social indicators, while Robling et al. (2023) focus on labour conditions, community engagement and welfare. Kelly (2018) applied the WEAR scale to assess social acceptability in a different context. However, these approaches demonstrate the absence of a universally accepted framework for assessing SA in farming. In this regard, Social Life Cycle Analysis (S_LCA) provides a useful analytical framework because it systematically evaluates the positive and negative social impacts of production systems throughout their life cycles from a stakeholder perspective (Benoit et al., 2010; UNEP & SETAC,2013).

Since farming operates as a socially embedded and context-dependent activity involving diverse stakeholders, the assessment of SA requires consideration of both stakeholder diversity and farming system diversity. Accordingly, there remains a significant research gap in developing comprehensive and context-sensitive approaches capable of capturing multidimensional social impacts, stakeholder perspectives, and contextual characteristics associated with different food crop production systems. Hence, it is essential to consider their social interests and the impact created by farming on them. Further, SA varies depending on the agronomic and contextual differences in FCPSs. Therefore, two key points to consider when analyzing SA in farming are the diversity of both the stakeholders and farming systems.

Given the above context, there exists a significant research gap in the absence of a comprehensive and context-sensitive method for assessing social acceptability in farming that adequately captures the diversity of stakeholders, farming systems and the multidimensional social impacts occurring across diverse food crop production systems.

3. Data and Methodology

In compliance with the above requirements, this study is designed to assess the social acceptability of selected food crop production systems using the stakeholder approach as the analytical tool.

3.1 The Selection of Study Location and Food Crop Production Systems

The assessment focused on rain-fed maize monocultures in the Southeast Dry Zone of Sri Lanka (SEDZSL), the country's largest maize-producing sub-zone. The SEDZ was chosen as the study location for four significant reasons: historical context and development challenges (Agrarian Research and Training Institute, 1993), diverse agricultural production, rain-fed upland farming and the prominence of maize cultivation. Within SEDZ, maize cultivation is the most prominent FCPS providing livelihood and income. This research addresses contextual and methodological gaps that previous studies have often overlooked in assessing SA by focusing on rain-fed upland maize cultivation in this specific geographical location. The study location is characterized by two distinct farm typologies; the Chena-based maize cultivation system (CMS) that involves slash-and-burn cultivation on a larger scale, predominantly practiced on encroached forest lands during the rainy *maha* season. The small-scale maize cultivation system (SMS) is typically

operated around the homestead or nearby areas, making it more accessible to a broader range of farmers.

The study focuses solely on the pre-harvest stage of two maize cultivation systems - CMS and SMS - due to minimal differences in their post-harvest practices. The Data collection involves two random samples: 212 farmers from SMS and 76 farmers from CMS. Data was gathered through structured questionnaires, supplemented by Key Informant Interviews (KIIs) and Focus Group Discussions (FGDs). Supplementary information was collected from focused farmer groups and key informants.

3.2 Assessment Approach

The assessment focused on four pre-harvest stakeholder groups: workers, the local community, society, and value chain actors. Consumers were excluded from this study because only a small proportion of maize production in Sri Lanka is directly used for human consumption, while the majority is utilized in the animal feed industry, particularly for poultry feed production. The impacts on these stakeholders were qualitatively evaluated using 26 social indicators using a decision matrix adapted from Social Life Cycle Assessment (S-LCA) guidelines. Each indicator was evaluated based on its observed effects on three social impact categories: health and safety, socio-economic effects, and national development, as detailed in Table 2.

The effects were interpreted using qualitative judgements such as positive, negative, indifferent, or very positive/very negative, depending on the

prevalence and intensity of the observed impacts within the maize cultivation systems.

Table 2: Decision Matrix for Interpretation of the Effect of Social Indicators on Social Impact Categories

Indicators are prevalent and positively affect impact category	√
Indicators are prevalent and negatively affect impact category	**X**
Indicator is prevalent and has an indifferent effect on impact category	•
Indicator is not relevant	º
Very Negative Effect	
Negative Effect	
Indifferent Effect	
Positive Effect	
Very Positive Effect	

Source: Adopted from Franze and Ciroth, 2011.

The assessment integrated information collected through structured questionnaires, Focus Group Discussions (FGDs), and Key Informants Interviews (KIIs). Questionnaire data provided the primary empirical evidence on farming practices, and stakeholder experiences, while FGDs and KIIs were used to validate, triangulate, and contextualize the findings.

In the context of farming, environmental externalities often translate into social consequences that influence how different stakeholders perceive and accept a farming system. For instance, deforestation and biodiversity degradation reduce access to such natural resources and intensify human-wildlife conflicts, which directly affect the living conditions and livelihood security of local communities. Similarly soil degradation threatens the long-term productivity and economic stability of farming households, while wildlife conflicts create

risks to human safety and property. Therefore, this study considers such environmental issues as deforestation, biodiversity degradation, wildlife conflicts, and soil degradation within the framework of social acceptability assessment for their direct implications for human well-being, livelihoods, safety, and community sustainability.

The final assessment of each indicator was therefore on the combined interpretation of quantitative field observations and qualitative stakeholder insights.

4. Results and Analysis

4.1 Findings

Table 3 presents a summary of the qualitative assessment of the social acceptability of maize cultivation systems in the SEDZ of Sri Lanka. The Table evaluates 26 social indicators across four major stakeholder categories: workers, local communities, society, and value chain actors. Each indicator was assessed based on its current status and its effects on three categories: socioeconomic conditions, health and safety, and national development.

The findings show that both maize systems have similar effects on the social impact categories either positively or negatively. Positive impacts are observed in areas such as employment generation, community engagement, cultural preservation, technology development, and fair competition as illustrated in Table 3.

Table 3: The Summary of Qualitative Assessment on Social Acceptability of Maize Cultivation

Stakeholder category	Social Indicator	Status at Present	Effects on Social Impact Categories			Effect on Social Acceptability of Maize Production Systems
			Socio-economic	Health and Safety	Country's Development	
Worker	1. Child Labour	Hardly ever	√	√	√	Very Positive
	2. Forced Labour	Not prevalent	√	√	√	Very Positive
	3. Fair Salary	Prevalent	√	•	•	Positive
	4. Freedom of Association	Ineffective	x	•	•	Negative
	5. Social Benefits/Security	Unavailable	x	x	•	Negative
	6. Equal Opportunities	Constrained	x	•	x	Negative
	7. Working Hours	Extended	x	x	x	Very Negative
	8. Health and Safety	At risk	x	x	x	Very Negative
Local Community	9. Community Engagement	Promoted	√	•	√	Positive
	10. Local Employment	Created	√	•	√	Positive
	11. Delocalization and Migration	Not occurred	√	•	•	Positive
	12. Access to Immaterial Resources	Ensured	√	•	•	Positive
	13. Respect for Indigenous Rights	Protected	√	•	•	Positive
	14. Secure Living Conditions	Unaffected	√	•	•	Positive
	15. Cultural Heritage	Preserved	√	•	•	Positive
	16. Access to Material Resources	Constrained	x	•	•	Negative
	17. Safe and Healthy Living	Affected	x	•	•	Negative
Society	18. Contribution to Development	Extensive	√	•	√	Very Positive
	19. Technology Development	Substantial	√	•	√	Very Positive
	20. Armed Conflicts	Not occurred	√	√	√	Very Positive
	21. Corruption	Not occurred	√	•	•	Positive
	22. Sustainability Issues	Go against	•	x	•	Negative
Value Chain Actors	23. Social Responsibility	Substantial	√	•	√	Positive
	24. Supplier Relationships	Promoted	√	•	√	Very Positive
	25. Fair Competition	Well-prevalent	√	•	√	Very Positive
	26. Intellectual Property Rights	Unrelated	√	•	•	Positive

Source: Adopted from Franze and Ciroth, 2011.

4.2 Discussion

4.2.1 Social Acceptability of Maize Cultivation: The Farmers' Perspectives

The 'worker' stakeholder category refers to the farmer or farm family. SA in maize cultivation was assessed using eight social indicators that reflect the interests of the farm family. This discussion follows the results in Table 3.

Child labour is a critical social indicator in farming, defined by the International Labour Organization (ILO) as work that harms children's development and dignity (ILO, 1999). Sources indicate that 112 million children are involved in agriculture globally and therefore addressing child labour remains a significant challenge. In the studied systems, child labour was minimal, with only 0.3 man-days/acre and percentages ranging from 0.5% in SMS to 0.9% in CMS. There is no evidence of child rights violations or adverse health effects. The minimal use of child labour in maize cultivation, a major local agricultural activity, positively impacts its social acceptability.

The ILO Forced Labour Convention, 1930 (No. 29) defines "forced or compulsory labour" as work demanded under threat of penalty and not volunteered by the individual (ILO, 2024). The absence of such practices in maize cultivation is a positive factor that enhances its social acceptability.

A fair wage is defined as one that is reasonably commensurate with the value of the service provided (UNEP & SETAC, 2013). The social indicator 'fair salary' in maize cultivation was measured by the net return to family labour per acre, showing financial benefits of Rs. 3366/man-day in CMS and Rs. 1426/man-day in SMS, with 8.3 and 18.7 man-days required, respectively. Youth participation is high in CMS due to the substantial income generated speedily. The income supports the further education of young farmers. This includes 26% of farmers in SMS and 23% in CMS. While positive financial benefits enhance SA in maize cultivation, they are insufficient to cover health expenses and ensure safety beyond basic household needs, as noted in focus group discussions (FGDs). In

contrast, other social indicators related to the farming family displayed negative or very negative effects on the social acceptance (SA) of maize cultivation.

Freedom of association (FA) allows workers to form representative organizations, while collective bargaining (CB) involves negotiations between these organizations and employers (Charles & Ann, 2018). Together, they represent fundamental labour rights and reflect individual or group autonomy within the profession. In Sri Lanka, Farmers' Organizations (FOs) serve this purpose, with 16,970 FOs established as of March 28, 2022 (Department of Agrarian Development [DAD], 2022). Studies show that the Sri Lankan farming community is well-organized into various groups addressing farming-related needs, indicating substantial opportunities for FOs and exercising the right to FA without discrimination (Rifana et al., 2019). Maize farmers have access to diverse maize varieties, inputs, markets, and scales of operation, which enable them to advocate for their interests and rights. However, the effectiveness of these groups in exercising their right to CB remains uncertain.

Studies indicate that tenure arrangements for upland maize cultivation are inadequate, with ongoing calls for sustainable solutions to address wildlife threats (Disanayaka et al., 2019). Long-standing farmer demands include better producer prices and fair and timely distribution of fertilizers. This situation does not enhance the socio-economic status of farming families, ensure health security, or contribute to national development. The perceived ineffectiveness of CB negatively impacts the SA in maize cultivation.

The social indicator ‘Social Security/Benefits’includes non-monetary employment compensation (UNEP & SETAC, 2013), with insurance being a component that significantly impacts the financial situation of farming families. In Sri Lanka, the ageing agricultural workforce and the displacement of young

workers are the key challenges, leading to a greater emphasis on farmer pension schemes.

Studies indicate that social security systems in agriculture can enhance land productivity, technical efficiency and land reallocation, as evidenced by China's New Rural Pension Scheme (NRPS) (Ji et al., 2022). However, farming systems remain highly vulnerable to climatic and economic challenges. In Sri Lanka, significant maize yield losses have been reported due to drought and untimely rains (9.8% and 5.4% respectively) and persistent pest outbreaks such as fall worm since 2018 (Weerakkody, 2019). These findings highlight the need for effective and sustainable social security systems in farming to mitigate climatic and financial challenges in FCPSs.

The lack of social protection mechanisms exacerbates the socio-financial vulnerability of maize farmers, contributing to poor youth participation in farming (Damayanthi & Rambodagedara, 2013). This absence of social security negatively impacts both the socio-economic status of farmers and the country's development, leading to lower SA in farming in general. Despite the organization of the Sri Lankan farming community into diverse groups addressing farming needs, and the wide options available to maize farmers, the effectiveness of their CB rights remains unclear.

Low-skilled women face significant barriers when joining the labour market in less-developed, traditional societies (Seneviratna, 2020). Deprivation of opportunities not only violates women's rights to technical skills and thus income-earning opportunities but also hinders the capacity building of the labour force, especially in situations where farming areas experience seasonal labour scarcity. The development of human resources in every aspect is essential for a country's development. Therefore, the discrimination of women in the manner mentioned above has a negative effect on SA in maize cultivation.

The principle of 'Equal Opportunities (EQ)/Non-discrimination' asserts that education, employment, and advancement should be accessible to all citizens regardless of age, race, or other unrelated characteristics (UNEP and SETAC, 2013). In maize cultivation, while manual farming operations are open to all individuals regardless of gender or age, mechanized tasks like ploughing and agro-chemical spraying are predominantly performed by men. This gender stereotyping persists under the pretext of safety concerns for women, limiting their access to technical skills and income-earning opportunities. According to Seneviratna (2020), such barriers hinder women's participation in the labour market, affecting the overall capacity building of the workforce. This discrimination negatively impacts the SA in maize cultivation.

'Extended working hours' in maize cultivation pose a significant challenge. The study found that total labour use is 58.5 man-days/acre in SMS and 32.2 man-days/acre in CMS, with 31.8 and 14.7 man-days/acre respectively dedicated to crop care. These labour hours are not fully reflected in the Department of Agriculture's cost estimates for crop cultivation. Farmers often exceed the standard 8-hour workday, spending long hours, sometimes overnight, in watching huts. This extended labour increases the risk of injury and illness, negatively impacting their health and safety and hindering long-term national development.

The local community, particularly Chena farmers, faces significant 'health and safety' challenges due to harsh working conditions. These include poor road access, threats from wild animals, and communication barriers. As a result, older farmers are often excluded from the CMS, with over 70% of Chena farmers being under 50 years old. The usage of agrochemicals may contribute to Non-Communicable Diseases (NCDs), although this has not been specifically studied in Sri Lanka. Poor health and safety conditions, along with inadequate income,

negatively impact the well-being of farm households and hinder the country's development. These issues very negatively affect SA in maize cultivation.

4.2.2 Social Acceptability of Maize Cultivation: Local Community Perspective

This discussion expands on the results indicated in Table 3.

Economic development often leads to large-scale migration and involuntary resettlement, creating new challenges for those affected. According to Dissanayaka et. al. (2019), traditional farmlands in the SEDZ are being allocated for development projects and multinational corporations for emerging agricultural markets, such as fruit exports, has sparked debate. However, there is no evidence of risks related to 'delocalization and migration' specifically associated with maize cultivation.

The employment rate is a key indicator of economic growth, making the creation of 'local employment' opportunities essential. The study highlights that maize cultivation in the SEDZ significantly contributes to employment, offering various jobs including farm labourers, input sellers, machinery producers, sellers and repairers, food suppliers, and transporters.

The CMS generates numerous indirect job opportunities, with youth working as tractor operators to meet transportation needs during the cultivation season. In the *Kotiyagala* Grama *Niladharee* division alone, around 2000 tractors are utilized, covering 8,789 hectares of Chena lands. The farmers in SMS also maintains traditional labuor practices like *Attam* labour. This employment generation not only aids the country's development but also benefits agrarian communities, positively influencing SA in maize cultivation.

Community Engagement (CE) involves including community stakeholders in decision-making processes (UNEP & SETAC, 2013). Ethical Community

Engagement (ECE) aims to integrate vulnerable groups into mainstream development. Maize cultivation as a vital cash crop benefits the entire community, not just those directly involved in farming. For instance, it engages machinery manufacturers and tractor operators. CE positively affects various agricultural activities, such as agro-tourism, community gardening, biotechnologies, and civic agriculture. Similarly, maize cultivation promotes CE and positively impacts SA within the community.

The SEDZ is a historical landscape rich in cultural heritage, including ancient ruins and monuments. *Cultural heritage* includes language, social and religious practices, knowledge, and traditional craftsmanship, as well as cultural spaces and objects such as burial grounds (UNEP & SETAC, 2013). Lohrberg, et al. (2022) recognize traditional agricultural systems as an aspect of cultural heritage. Traditional agricultural systems, such as the *Chena* cultivation system, are part of this heritage. The maize farming community in the SEDZ respects and preserves these cultural aspects. For example, they respect the *Siyambalawa Devalaya*, a sacred site believed to be miraculous and follow rituals and norms before working in the Chena. This respect for cultural heritage aligns with maize cultivation, creating a positive effect on SA.

Respect for Indigenous Rights includes the rights to lands, resources, cultural integrity, self-determination, and self-government (UNEP & SETAC, 2013). Many initiatives worldwide have violated these rights such as in Costa Rica (Sylvester et al., 2016) where protected area management policies have harmed the health, nutrition, cultural identity, and social cohesion of indigenous people. The socio-cultural context of maize cultivation in the SEDZ does not violate these rights. This respect for indigenous rights has a positive effect on SA in maize cultivation.

Access to Immaterial Resources includes community services, intellectual property rights, freedom of expression, and access to information (UNEP and SETAC, 2013). Mhango (2008) shows that women often face barriers to accessing these resources due to inadequate services, low education levels, gender bias and issues like literacy and languages. However, maize cultivation in the SEDZ does not restrict access to these resources. It does not lead to antisocial behaviour, disrupt community services, infringe on intellectual property rights, or suppress information. This favourable situation positively impacts SA in maize cultivation. The issue of *Access to Material Resources* such as water, land, forests, and homesteads involve shared community interests in preserving and enhancing these resources. However, expanding maize cultivation, particularly into reserved forests, raises concerns about the depletion and potential conflict over these resources. The community has noticed environmental issues like the drying up of springs linked to deforestation for maize cultivation (UNEP & SETAC, 2013).

Maize is often grown on encroached forest lands without secure land rights for farmers, leading to poor soil conservation and land development practices. Undesirable farming practices, such as burning debris and soil erosion from mono-cropping, harm water, land, and biodiversity. Additionally, maize attracts wild animals such as elephants, thus aggravating human-animal conflicts. These issues adversely affect the socio-economic status and health and safety of the local community, negatively impacting SA in maize cultivation.

Safe and Healthy Living Conditions are crucial social interests impacted by equipment accidents, land use changes, disease spread, and exposure to hazardous materials. In maize cultivation, local workers, particularly those applying pesticides, face high risks of pesticide contamination. The community also experiences a high prevalence of non-communicable diseases (NCDs). Moreover, maize attracts elephants, whose invasions threaten village security. These adverse effects on living conditions also negatively impact SA in maize cultivation.

UNEP and SETAC (2013) define *Secure Living Conditions* as being free from communal tensions and regional conflicts. There were communal tensions in SEDZ a decade ago, however they do not exist and thus affect maize cultivation. This absence of conflict is beneficial for SA in maize cultivation.

4.2.3 Social Acceptability of Maize Cultivation: Viewpoint of the Society

This discussion follows the results in Table 3.

The Ampara and Moneragala districts within the SEDZ produce about 46% of the country's maize. Maize cultivation benefits the country by saving foreign exchange, creating jobs, and supplying industrial raw materials (Esham, 2014; Champika & Abeywickrama, 2015). It also fosters *Technology Development*, as evidenced by the creation of affordable machinery and advanced equipment for farming (Kumara et al., 2016), which supports socioeconomic and national development. Importantly, maize cultivation is not associated with the social indicator of *Prevention and Mitigation of armed Conflict* in the area. These positive aspects contribute significantly to SA in maize cultivation from a societal perspective.

Corruption involves the misuse of power for personal gain, but there is no evidence of such misconduct related to maize cultivation. This absence of corruption positively impacts SA in maize cultivation. *Public Commitment to Sustainability Issues* refers to promises made by organizations to their stakeholders, which should be fulfilled transparently (UNEP & SETAC, 2013). It is a positive societal aspect that farming, including maize cultivation, supports national food security. However, environmental externalities related to maize cultivation negatively affect societal interests, such as degrading the quality of the environment which in turn impacts SA negatively.

4.2.4 Social Acceptability of Maize Cultivation: Value Chain Actors' Viewpoint

This discussion follows the results in Table 3.

Maize cultivation in the SEDZ meets several social needs by improving the socio-economic status of farm households (Esham, 2014; Champika & Abeywickrama, 2015). It fulfils the *Social Responsibility* to consider the interests of all stakeholders involved, including producers, input suppliers, machinery renters, produce collectors, and buyers. This inclusive approach enhances social value throughout the maize value cycle and positively impacts SA by contributing to the country's development and generating favourable socio-economic effects for various value-chain actors.

Respect for Intellectual Property Rights involves safeguarding and valuing patents, copyrights, and trademarks (UNEP & SETAC, 2013). According to FGDs, there have been no reported violations of these rights in maize cultivation. This respect positively impacts SA in maize cultivation.

In maize cultivation, *Supplier Relationships* are crucial for efficiently delivering quality inputs like seeds, planting materials, and agrochemicals at affordable prices (Champika & Abeywickrama, 2015; Kiriveldeniya & Rosairo, 2020). The availability of high-quality inputs is key to successful maize farming. Most maize farmers (93%) have access to good quality seeds resistant to pests, diseases, and climate variability positively impacting SA in maize cultivation.

Moreover, fair competition encourages individuals to undertake business. Maize cultivation is evident in every nook and cranny of the SEDZ uplands. It is the most competitive cereal crop in the area. This competitiveness increases as unit production costs decrease and product prices increase. Higher competitiveness

enhances the SA in maize cultivation from the perspective of value chain actors as it opens up more opportunities for them within the maize value chain.

5. Conclusions and Policy Implications

This qualitative analysis examined the social acceptability (SA) of small-scale (SMS) and large-scale (CMS) maize farming in SEDZ. It found that both maize systems improve working conditions and adhere to ILO standards by eliminating child and forced labour, which enhances SA in maize cultivation.

Despite only modest increases in family labour returns, farmers continue with maize cultivation due to its substantial overall income benefits. This behaviour aligns with past research findings (Champika & Abeywickrama, 2015; Esham, 2014), showing farmers favour maize cultivation despite labour challenges. However, farmers often lack bargaining power, indicating a need for a platform to advocate for their interests. Providing more opportunities for women could address seasonal labour shortages and offer broader social benefits. Including women in farming enhances social sustainability, productivity, and resilience. However, ongoing issues such as crop protection from wild animals and agrochemical pollution lead to significant stress and health problems for farming households. These challenges, coupled with the lack of social security, make farmers socio-financially vulnerable, weakening the labour force and impeding the country's development.

From the local community's perspective, maize farming is beneficial as it avoids problems like displacement, cultural conflict or disrespect for indigenous rights. It provides access to intangible resources, creates jobs, and encourages community involvement. This involvement strengthens community empowerment by integrating maize production into local and broader economies. Although there are challenges such as limited material resources and impacts on living conditions, maize farming is crucial for the rural economy. It improves

living standards without altering traditional lifestyles, highlighting its role in supporting and enhancing rural communities' well-being.

From society's viewpoint, maize systems are seen as socially responsible business. They support economic development and advancement in technology. They are free from corruption, helping to prevent armed conflict. However, they are criticized for their public sustainability claims, a common issue in industrial farming. To improve, maize systems should implement soil regeneration practices and target net zero CO_2 emissions (IPCC, 2023).

From the perspective of value chain actors, maize cultivation is viewed positively. It promotes social responsibility, respects intellectual property rights, and maintains competitiveness through strong relationships between suppliers and farmers, leading to high social acceptability. However, price regulations like import taxes that once supported this acceptability are no longer effective. As the industry evolves, new strategies are necessary to sustain and improve social acceptability among these stakeholders. Prioritizing the well-being and satisfaction of all stakeholders can lead to a more resilient and inclusive agricultural system that supports present and future generations.

In summary, of the 26 social indicators used to assess SA in maize cultivation, 11 (42%) have positive effects, and 7 (27%) have very positive effects whereas 6 (23%) have negative effects, and 2 (8%) have very negative effects. Overall, most indicators positively impact on the social acceptability of maize farming. However, the negative issues such as poor health and safety conditions, extended working hours, lack of social security, and gender inequalities indicate that the social acceptability of maize cultivation is not very high.

The findings suggest a moderate and context-dependent level of social acceptability, where positive contributions such as employment generation,

income opportunities, and community engagement coexist with substantial social and environmental challenges. To sustainably improve social performance, actions such as increasing yields, reducing production costs, addressing land tenure issues, and minimizing wildlife-related crop destruction are needed. Priorities should include soil regeneration and achieving net zero carbon emissions, as recommended by IPCC (2023), to enhance both social acceptability and overall sustainability of maize systems.

Acknowledgements

The authors acknowledge the farming community who responded to this survey, and officials of the Department of Agriculture who guided the fieldwork.

References

Agrarian Research and Training Institute (1993). *The Southeast Dry Zone of Sri Lanka*. Agrarian Research and Training Institute.

Benoit, C., Norris, G. A., Valdivia, S., Ciroth, A., Moberg, A., Bos, U., Prakash, S., Ugaya, C., and Beck, T. (2010). The guidelines for social life cycle assessment of products: just in time! *The International Journal of Life Cycle Assessment*, *15*(2),pp.156–163. https://doi.org/10.1007/s11367-009-0147-8.

Bolognesi, M., and Vernillo, P. (2019). How abstract concepts emerge from metaphorical images:The metonymic way. *Language and Communication*, *69*,pp.26-41. https://doi.org/10.1016/j.langcom.2019.05.003.

Brunson, M. (1996). *A Definition of 'social acceptability' in Ecosystem Management.* In: *Defining social acceptability in ecosystem management.*

Champika, P. A. J., and Abeywickrama, L. M. (2015). An evaluation of maize contract farming system in Sri Lanka: adoption, problems and future prospects. *Tropical Agricultural Research*, *26*(1), p.62. https://doi.org/10.4038/tar.v26i1.8072.

Charles, B., and Ann, L. (2018). Freedom of association and collective bargaining. *Routledge eBooks*, pp.381–431. https://doi.org/10.4324/9781315713861-19.

Damayanthi, M. K. N., and Rambodagedara, R. M. M. H. K. (2013). *Factors affecting less Youth Participation in Smallholder Agriculture in Sri Lanka.* Colombo: Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute.

Department of Agrarian Development (DAD) of Sri Lanka. (2022). Details of Farmer Organizations.

Disanayake, D. M. A. C., Rathnayake, R. M. D. H., Rifana, M. B. F. and Dharmawardhana, D. T. P. S. (2019). *Causality, Nature and Magnitude of Human-Wildlife Conflict (HWC) in Uva and Eastern Wildlife Regions in Sri Lanka.* Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute.

Esham, M. (2014). Technical efficiency and determinants of maize production by smallholder farmers in the Moneragala district of Sri Lanka. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 5 (27): pp.416-422. https://doi.org/10.5901/mjss.2014.v5n27p416.

Franze, J., and Ciroth, A. (2011). A Comparison of Cut Roses from Ecuador and the Netherlands. *The International Journal of Life Cycle Assessment*. 16 (4): pp.366-379. https://doi.org/10.1007/s11367-011-0266-x

Gunasekara, S. (2017, July 12). Why is Sri Lanka's youth stepping down from agriculture? *Daily Financial Times*. https://www.ft.lk/article/627465/Why-is-Sri-Lanka.

ILO: Convention concerning the prohibition and immediate elimination of the worst forms of child labour. (1999). *International Legal Materials,* 38(5), 1207-1210. https://doi.org/10.1017/s0020782900020027.

ILO: (2024, April 24). What is forced labour? | International Labour Organization (ilo.org).

IPCC, 2023: Summary for Policymakers. Pp.3-32. 10.1017/9781009157896.001.

Ji, X., Xu, J., and Zhang, H. (2022). How does China's new rural pension scheme affect agricultural production? *Agriculture*, *12*(8),p.1130. https://doi.org/10.3390/agriculture12081130.

Kelly, N. (2018). The WEAR Scale: Development of a measure of the social acceptability of a wearable device. *lowa state University Digital Repository (lowa State University)*. https://doi.org/10.31274/etd-180810-4835.

Kiriveldeniya, K. K. A., and Rosairo, H. S. R. (2020). Value Chain Actors, Farm-gate Price and Farmer Loyalty in Strategic Vertical Coordination in the Maize Out-Grower Farming in Sri Lanka. *Journal of Agricultural Sciences-Sri Lanka*, *15*(2), p.154. https://doi.org/10.4038/jas.v15i2.8797.

Kumara, S. K., Weerakkody, P. R., and Epasinghe, S. (2016). *Mechanization of Other Field Crop Sector: A situational Analysis*. Colombo: Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute.

Leavy, J., and Hossain, N. (2014). Who Wants to Farm? Youth Aspirations, Opportunities and Rising Food Prices. *IDS Working Papers*, *2014*(439), pp.1–44. https://doi.org/10.1111/j.2040-0209.2014.00439.x.

Leknoi, U., Rosset, P., and Likitlersuang, S. (2023). Multi-criteria social sustainability assessment of highland maize monoculture in Northern Thailand using the SAFA tool. *Resources, Environment and Sustainability*, *13*,100115. https://doi.org/10.1016/j.resenv.2023.100115.

Lohrberg, F., Christern, K., Timpe, A., and Sancar, A. (2022). Urban Agricultural Heritage.In *De Gruyter eBooks*. https://doi.org/10.1515/9783035622522.

Mhango, S. S. (2008). *Access constraints by women farmers to Multiflower extension services. The case of Mvomero district, Tanzania*. Van Hall Larenstein University of applied science, Wageningen, The Netherlands.

Mills, J., Chiswell, H. M., Gaskell, P., Courtney, P., Brockett, B., Cusworth, G., and Lobley, M. (2021). Developing Farm-Level Social Indicators for Agri-Environment Schemes: a focus on the agents of change. *Sustainability*, *13*(14),p.7820. https://doi.org/10.3390/su13147820.

Ministry of Agriculture (2022, December 10). *National Agricultural Policy*.

Ministry of Agriculture, Rural Economic Affairs, Irrigation, and Fisheries and Aquatic Resources Development and Ministry of National Policies, Economic Affairs, Resettlement and Rehabilitation, Northern Province Development and Youth Affairs. (2019). *Sri Lanka Overarching Agricultural Policy (Draft).*

Munaweera, T. P., and Jayasinghe, J. A. U. P. (2017). *Farmer Perception and Demand for Pesticide in Rice Cultivation of Sri Lanka.* Colombo: Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute.

Musyoki, M. E., Busienei, J. R., Gathiaka, J. K., and Karuku, G. N. (2022). Linking farmers' risk attitudes, livelihood diversification and adoption of climate smart agriculture technologies in the Nyando basin, South-

Western Kenya. *Heliyon*, *8*(4), p. e09305. https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e09305

Nag, A., Jha, S. K., Mohammad, A., Maiti, S., Gupta, J., Gosain, D. K., Datta, K. K., and Mohanty, T. K. (2018). Predictive Factors Affecting Indian Rural Farm Youths' Decisions to Stay in or Leave Agriculture Sector. *Journal of Agricultural Science and Technology*, *20*(2), 221–234.

Padilla-Rivera, A., Russo-Garrido, S., and Merveille, N. (2020). Addressing the Social Aspects of a Circular Economy: A Systematic Literature review. *Sustainability*, *12*(19),p.7912. https://doi.org/10.3390/su12197912.

Qingwen, M. (2021). Agri-Cultural Heritage: An Interdisciplinary Field with Development Prospects. *Journal of Resources and Ecology*, *12*(4). https://doi.org/10.5814/j.issn.1674-764x.2021.04.001.

Ranathunga, L. N., Wijemanna, W.M.D.I.S, Sathsara, M. G. S., and Gamage, R.G.B.K. (2018). Agriculture in Sri Lanka: The Current Snapshot. *International Journal of Environment, Agriculture and Biotechnology*, *3*(1), pp.118–125. https://doi.org/10.22161/ijeab/3.1.15.

Rifana, B., Weerakkody, R., Dharmawardhana, D., Rathnayake, D., and Disasanayaka, A. (2019). *An Assessment of SITHAMU women farmer's organizations and Empowerment Needs.* Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute.

Robling, H., Hatab, A. A., Sall, S., and Hansson, H. (2023). Measuring Sustainability at Farm level – A Critical View on Data and

Indicators. *Environmental and Sustainability Indicators*, *18*, p.100258. https://doi.org/10.1016/j.indic.2023.100258.

Rosairo, H.S.R. (2023). Smallholder Agriculture in Developing and Emerging Economies: The Case of Sri Lanka. Pp. 259-293. https://doi.org/10.1007/978-981-19-6454-1_13.

Seneviratne, P. (2020). Gender Wage Inequality during Sri Lanka's Post-Reform Growth: A Distributional Analysis. *World Development*, *129*, p.104878. https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2020.104878

United Nations Environment Programme (UNEP) and Society of Environmental Toxicology and Chemistry (SETAC). (2013). *The Methodological Sheets for Subcategories in Social Life Cycle Assessment (S-LCA): Pre-publication version.*

Weerakkody, P. R. (2019). *Issues of Sustainability of Small-Scale Maize Production in Southeast Dry Zone of Sri Lanka and Opportunities for Improvement*. Hector Kobbekaduwa Agrarian Research and Training Institute.

Fair Use in Copyright Law, Plagiarism, and the Role of Libraries

Senevirathna, R.A.P.S.

Pannila, U.A.L.

Abstract

Copyright law is a common legal framework in force in every country. It provides legal protection to works that are the result of intellectual activity. This study aims to examine the legal basis of fair use under copyright law within the Intellectual Property Act and identify the circumstances in which such use is permitted for academic purposes. The study was conducted using a qualitative analytical approach based on secondary sources. Accordingly, the country's copyright law is set out in the Intellectual Property Act No. 36 of 2003, and protection is provided under this law to original intellectual creations, including academic, artistic, and scientific works within the educational, artistic, and scientific range. In addition, derivative works are also protected. The Act also specifies certain works that are not protected, as well as cases where economic rights and moral rights apply. The Act further provides that fair use may be used for personal use, teaching in educational institutions, study and research activities, reporting on current events, and use in libraries and archives. However, despite the permission for fair use, some people still engage in creative piracy. Nowadays, due to the development of modern technology, the expansion of opportunities for copying, and the abundance of new devices for storing and exchanging various creations, it can be seen that the limits given for fair use are being exceeded and misused. In particular, by helping library readers better understand the uses of intellectual creations and raising public awareness, the misuse of creations can be prevented to some extent.

Keywords: Copyright Law, Fair Use, Intellectual Property, Library Resources, Plagiarism

ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියෙහි සාධාරණ භාවිතය, නිර්මාණ කොල්ලය හා පුස්තකාලයවල කාර්යභාරය

සංක්ෂේපය

ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය සෑම රටකම ක්‍රියාත්මකව ඇති පොදු නීතියකි. බුද්ධිය මෙහෙයවා සිදු කරන ක්‍රියාවල ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් බිහිවන නිර්මාණවලට නෛතික ආරක්ෂාව ලබාදීම ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියෙන් සිදු කෙරේ. බුද්ධිමය දේපළ පනතේ ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියෙහි සාධාරණ භාවිතය, නීතිමය පදනම පිළිබඳ හා ශාස්ත්‍රීය කටයුතු සඳහා ඉඩ දී ඇති අවස්ථා පිළිබඳ විමසා බැලීම මෙම අධ්‍යයනයේ අරමුණ වේ. ද්විතියික මූලාශ්‍රයමත පදනම්ව ගුණාත්මක විශ්ලේෂණාත්මක ක්‍රමවේදය භාවිතයෙන් මෙම අධ්‍යයනය සිදු කරන ලදී. මෙරට ප්‍රකාශන අයිතිය පිළිබඳ නීතිය 2003 අංක 36 දරන බුද්ධිමය දේපළ පනතින් තහවුරු කර ඇත. මෙම නීතියෙන් ආරක්ෂාව සලසනු ලබන්නේ ශාස්ත්‍රීය, කලා හා විද්‍යාත්මක පරාසයකට අයත් මුල් බුද්ධිමය නිර්මාණවලට සහ ශාස්ත්‍රීය, කලාත්මක හා විද්‍යාත්මක කෘතිවලටය. එපමණක් නොව, ව්‍යුත්පන්න කෘති සේ සැලකෙන නිර්මාණද ආරක්ෂා කරනු ලැබේ. ආරක්ෂාව නොලැබෙන කෘති මෙන්ම ආර්ථික අයිතිවාසිකම හා සදාචාරාත්මක අයිතිවාසිකම හිමිවන අවස්ථාද මෙම පනතින් පෙන්වා දී ඇත. ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය තුළ සාධාරණව භාවිත කළ හැකි අවස්ථා ලෙස පෞද්ගලික භාවිතය සඳහා, අධ්‍යාපන ආයතනවල ඉගැන්වීමේ කටයුතු සඳහා, අධ්‍යයන හා පර්යේෂණ කටයුතු සඳහා, කාලීන සිදුවීම් වාර්තාකරණයේදී පුස්තකාලයවල හා ලේඛනාගාරවල භාවිතය සඳහා යන අවස්ථා පෙන්වා දී ඇත. ඉහත කී ආකාරයේ සාධාරණ භාවිතයට අවසර ලබා දී තිබියදීත් ඇතැම් පුද්ගලයන් නිර්මාණ කොල්ලයේ යෙදෙන අවස්ථා පිළිබඳව මෙම අධ්‍යයනයෙන් හඳුනාගත හැකි විය. වර්තමානයේ නවීන තාක්ෂණයේ වර්ධනය, පිටපත්කරණය සඳහා ඇති අවස්ථා පුළුල් වීම, විවිධ නිර්මාණ ගබඩා කිරීම, හුවමාරු කිරීම සඳහා නව උපකරණ හා උපාංග බහුල වීම වැනි හේතූන් නිසා සාධාරණ භාවිතය සඳහා දී ඇති සීමාවෙන් ඔබ්බට ගොස් අනිසි ලෙස භාවිතය සිදුවන බව තහවුරු විය. විශේෂයෙන්ම පුස්තකාලයීය පාඨකයන් සඳහා බුද්ධිමය නිර්මාණ භාවිතය පිළිබඳ නිසි අවබෝධයක් ලබා දීම හා සාමාන්‍ය ජනතාවට ඒ පිළිබඳ දැනුවත්භාවයක් ලබාදීමෙන් යම්තාක් දුරට නිර්මාණ අවභාවිතයෙන් මුදාගත හැකි බව යෝජනා කළ හැකිය.

ප්‍රමුඛ පද- බුද්ධිමය දේපළ, නිර්මාණ කොල්ලය, ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය, පුස්තකාලයීය සම්පත්, සාධාරණ භාවිතය

1.හැඳින්වීම

මිනිසාගේ බුද්ධිමය ක්‍රියාකාරිත්වයේ ප්‍රතිඵලයක් ලෙස තොරතුරු බිහි වේ. වර්තමාන දැනුම් සමාජය තුළ තොරතුරුවලට විශාල ඉල්ලුමක් පවතී. අධ්‍යාපන හා පර්යේෂණ ක්ෂේත්‍රය, ආර්ථික හා දේශපාලනික ක්ෂේත්‍රය, සමාජීය හා සංස්කෘතිකමය ක්ෂේත්‍රය වැනි ක්ෂේත්‍ර ඔස්සේ බිහිවන එම තොරතුරු ප්‍රයෝජනයට ගත හැකි ලෙස විවිධ මාධ්‍යවලින් හා විවිධ ස්වරූපයෙන් ප්‍රකාශයට පත් වේ. ඒවා මුද්‍රිත හෝ මුද්‍රිත නොවන ආකාරයෙන් දැක ගත හැකිය. මිනිසාගේ සිතෙහි ඇතිවන අදහස්, සංකල්ප, නිර්මාණ, සොයාගැනීම් ඔස්සේ බිහිවන බුද්ධිමය නිර්මාණ හා බුද්ධිමය දේපළවලට සුවිශේෂ වැදගත්කමක් හිමිවනු ඇත.

විවිධ වර්ගයේ දේපළ හඳුනාගැනීම, වර්ග කිරීම හා එහි අයිතිවාසිකම් පිළිබඳව ඇත අතීතයේ සිටම මිනිසාගේ අවධානයට යොමු වී තිබුණි. පුද්ගලයකු සතු දේපළ ඉපැරණි රෝම නීතියෙහි දෙආකාරයකින් පෙන්වා දී ඇත. ඒවා නම් චංචල හා නිශ්චල දේපළ වශයෙනි. මෙමඟින් දක්වා ඇත්තේ ද්‍රව්‍යමය වශයෙන් හඳුනාගත හැකි ස්වභාවයේ දේපළ පමණි. දේපළ නීතිය පිළිබඳ විග්‍රහාත්මක ආකාරයෙන් විශ්ලේෂණය කරන රෝම ලන්දේසි නීතියෙහි ද්‍රව්‍යමය මෙන්ම අද්‍රව්‍යමය ස්වභාවයේ දේපළ පිළිබඳවද දක්වා ඇත. ප්‍රකාශන අයිතිය, වෙළඳ ලකුණු, පේටන්ට් අයිතිවාසිකම් යනාදිය අද්‍රව්‍යමය චංචල දේපළ ලෙස හඳුන්වා දී ඇත. මේ අනුව බලන විට පුද්ගලයකු සතු වත්කම් ලෙස සැලකෙන දේපළ ප්‍රධාන වශයෙන් වර්ග තුනකි.

- නිශ්චල දේපළ
- චංචල දේපළ
- බුද්ධිමය දේපළ යනුවෙනි.

නිශ්චල දේපළ යනු ඉඩකඩම්, ගොඩනැගිලි හා භූමිය මත ස්ථිරව පිහිටි දේපළයි. එක් තැනකින් තවත් තැනකට ගෙන යා හැකි දේපළ චංචල දේපළ වේ. මිනිසාගේ ඥානය, අවබෝධය, කලා කුසලතාව භාවිත කර නිර්මාණය කරන දේ, සාදන දේ, ලියා පළ කරන දේ, ගායනයෙන්, වාදනයෙන්, ඇඳීමෙන්, ඇඹීමෙන් නිපදවන දේ බුද්ධිමය දේපළට අයත් වේ. කෙසේ වුවද බුද්ධිමය දේපළ සංකල්පයේ වර්ධනයට සාධක ගණනාවක් බලපා ඇති බව පෙන්වා දිය හැකිය.

- අධ්‍යාපනයට ඇති අවස්ථා විවෘත වීම
- පර්යේෂණ ක්ෂේත්‍ර පුළුල් වීම

- තොරතුරු බිහිවීමේ වේගය වර්ධනය
- ප්‍රකාශන සුලබවීම හා විවිධ මාදිලියෙන් වෙළඳපොළට පැමිණීම
- ගෝලීයකරණය
- ජාත්‍යන්තර වෙළඳාම
- ඩිජිටල් තාක්ෂණය
- සන්නිවේදනයේ පුළුල් බව
- තොරතුරු මූලාශ්‍රය ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීමේ හැකියාව හා කාර්යක්ෂමතාව

වැනි සාධක බලපා ඇති බව පෙන්වා දිය හැකිය. බුද්ධිමය දේපළ සංකල්පය පිළිබඳ වැඩි අවධානයක් යොමු වන්නේ මෙවැනි පසුබිමකය.

2. පර්යේෂණ ගැටලුව

ඩිජිටල් තොරතුරු මූලාශ්‍රය සහ නව තාක්ෂණික ප්‍රවණතා හමුවේ, ඉගෙනුම්, ඉගැන්වීම් හා පර්යේෂණ ක්‍රියාවලි සඳහා සාධාරණ භාවිතය (Fair use), සාධාරණ ගනුදෙනු කිරීම (Fair dealing) සහ නිර්මාණ කොල්ලය (Plagiarism) යන සංකල්ප ක්‍රියාත්මක වන ආකාරය, ඒවායේ නීතිමය පදනම සහ අන්‍යෝන්‍ය සම්බන්ධතාව කෙසේද? සාධාරණ භාවිතය සහ සාධාරණ ගනුදෙනු යන නීතිමය සංකල්පවල අර්ථ නිරූපණය සහ ඒවායේ ප්‍රායෝගික අදාළත්වය කුමක්ද? ශාස්ත්‍රීය හා පර්යේෂණ කටයුතුවලදී නිර්මාණ කොල්ලය වැළැක්වීම සඳහා අනුගමනය කළ යුතු ප්‍රමිති සහ සදාචාරාත්මක ප්‍රතිපාදන මොනවාද? ඩිජිටල් තාක්ෂණය සහ අන්තර්ජාල මූලාශ්‍ර භාවිතය ඉහළ යාම මෙම සංකල්පවල අර්ථකථනවලට සහ බුද්ධිමය දේපළ ආරක්ෂාවට බලපා ඇත්තේ කෙසේද? අධ්‍යාපනික හා පර්යේෂණ කටයුතුවල නිදහස ආරක්ෂා කර ගනිමින්, අනෙකුත් නිර්මාණකරුවන්ගේ ප්‍රකාශන හිමිකම් නිසි ලෙස සුරැකීමට ගත හැකි ක්‍රියාමාර්ග මොනවාද? ආදිය මෙම අධ්‍යයනයේ ගැටලු ලෙස පෙන්වා දිය හැකිය.

3. අධ්‍යයනයේ අරමුණු

ප්‍රධාන අරමුණ

ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය යටතේ සාධාරණ භාවිතය සහ සාධාරණ ගනුදෙනු කිරීම යන සංකල්පවල නීතිමය පදනම, සීමා සහ ශාස්ත්‍රීය කටයුතු සඳහා ඒවායින් සැලසෙන අවස්ථා විමර්ශනය කිරීම.

සෙසු අරමුණු

ශාස්ත්‍රීය ඉගෙනුම්, ඉගැන්වීම් සහ පර්යේෂණ කටයුතු සඳහා සාධාරණ භාවිතය හා සාධාරණ ගනුදෙනු කිරීම යන සංකල්ප යටතේ පවතින නීතිමය අවස්ථා සහ සීමා විශ්ලේෂණය කිරීම.

සාධාරණ භාවිතය, සාධාරණ ගනුදෙනු කිරීම සහ නිර්මාණ කොල්ලය අතර පවතින වෙනස්කම් හා සම්බන්ධතා පැහැදිලි කරමින්, නිර්මාණ කොල්ලයෙන් වැළකී තොරතුරු මූලාශ්‍රය නිසි ලෙස භාවිත කිරීම සඳහා මාර්ගෝපදේශ ඉදිරිපත් කිරීම.

ඩිජිටල් තොරතුරු මූලාශ්‍රය භාවිතයේදී සාධාරණ භාවිතය හා සාධාරණ ගනුදෙනු කිරීම සම්බන්ධයෙන් මතුවන නීතිමය හා ප්‍රායෝගික ගැටලු විශ්ලේෂණය කිරීම.

4. පර්යේෂණ ක්‍රමවේදය

මෙම අධ්‍යයනය සම්පූර්ණයෙන්ම ද්විතීයික දත්ත (Secondary Data) මත පදනම් වූ ලේඛනමය (Documentary) පර්යේෂණයක් ලෙස සිදු කරන ලදී. ඒ සඳහා ශ්‍රී ලංකාවේ බුද්ධිමය දේපළ නීති, අදාළ ව්‍යවස්ථාපිත පනත් සහ නීතිමය ප්‍රතිපාදන පුස්තකාලය සම්පත් ආශ්‍රයෙන් පුළුල් ලෙස අධ්‍යයනය කරන ලදී. තවද, මෙම විෂය ක්ෂේත්‍රයට අදාළව ජාතික හා ජාත්‍යන්තර මට්ටමින් ප්‍රකාශයට පත් කරන ලද ශාස්ත්‍රීය ලිපි, ග්‍රන්ථ සහ පර්යේෂණ පත්‍රිකා ප්‍රධාන මූලාශ්‍රය ලෙස පරිශීලනය කෙරිණි. අදාළ මූලාශ්‍රයවලින් අනාවරණය කරගත් තොරතුරු විශ්ලේෂණය කිරීම සඳහා ගුණාත්මක විශ්ලේෂණ විධික්‍රමයක් (Qualitative Analytical Method) අනුගමනය කරන ලදී.

මෙම විශ්ලේෂණයේදී ප්‍රධාන වශයෙන් ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය යටතේ එන සාධාරණ භාවිතය සහ සාධාරණ ගනුදෙනු කිරීම යන සංකල්පවල නීතිමය පදනම, ඒවායේ විෂය පථය සහ සීමාවන් විමසා බලන ලදී. එමෙන්ම, නීතිමය වශයෙන් අනුමත කර ඇති

මෙම සීමා කිරීම්, අධ්‍යයන හා වෘත්තීය කටයුතුවලදී සිදුවන නිර්මාණ කොල්ලය නම් අනීතික සංකල්පයෙන් වෙනස් වන ආකාරය පිළිබඳව ද මෙහිදී විශේෂ අවධානය යොමු කරමින් තොරතුරු සංස්ලේෂණය කර ගුණාත්මකව විශ්ලේෂණය කර ඇත.

5. සාහිත්‍ය විමර්ශනය

බුද්ධිමය දේපළ සංකල්පය හැඳින්වීම

බුද්ධිමය දේපළ යනුවෙන් අදහස් කරනුයේ ආර්ථික, විද්‍යාත්මක, කාර්මික, සාහිත්‍ය හා කලා යන ක්ෂේත්‍රවල බුද්ධිය මෙහෙයවා සිදු කරන ක්‍රියාවල ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් බිහිවන නිර්මාණවලට නෛතික ආරක්ෂාව ලබාදීමයි. සමාජ, ආර්ථික, සංස්කෘතික සංවර්ධනය උදෙසා බිහිවන නිර්මාණවල නෛතික ආරක්ෂාව ලබාදීම වෙනුවෙන් ලොව බොහෝ රටවල මෙම සංකල්පය ක්‍රියාත්මක වේ. යම් පුද්ගලයකුට තමාගේ නිර්මාණය වෙනුවෙන් ආර්ථික ප්‍රතිලාභයක් ලබාගැනීමට ඉඩ සලසාදීම මෙන්ම නිර්මාණයක් පොදු ජනතාව අතට පත්වීමෙන් පසු නිර්මාණකරුගේ සදාචාර හා ආර්ථික අයිතීන්ට සිදුවන හානිකර තත්ත්වයන්ගෙන් ඔවුන්ව ආරක්ෂාකර දීම රජයක වගකීමකි.

මිනිස් සිතෙහි ඇතිවන යම් අදහසක්, නිර්මාණයක් බවට පත් කිරීමෙන් පසු එය වෙනත් අය පරිහරණය කිරීමෙන් වැළැක්වීමට නිර්මාණකරුවාට හැකියාවක් නැත. බුද්ධිමය දේපළ නීතිය මඟින් බලාපොරොත්තු වනුයේ එකී නිර්මාණ සඳහා ආරක්ෂාව ලබාදීමත්, ඒවා පරිහරණයේදී ප්‍රතිලාභ ලබාගැනීමේ බලය නිර්මාණකරුට හිමි කර දීමත්ය.

බුද්ධිමය දේපළ සංකල්පය ප්‍රධාන කොටස් දෙකකි. එනම් කාර්මික දේපළ හා ප්‍රකාශන අයිතියයි. මෙම ලිපියෙන් සාකච්ඡාවට බඳුන් වනුයේ ප්‍රකාශන අයිතිය හෙවත් ප්‍රකාශන හිමිකම (Copyright) පිළිබඳවයි.

ප්‍රකාශන අයිතිය

විවිධ හේතු මත බුද්ධිමය දේපළට අදාළ නීතිමය රාමුව රටින් රටට වෙනස් විය හැකිය. ලෝක බුද්ධිමය දේපළ සංවිධානය විසින් කළමනාකරණය කරනු ලබන ජාත්‍යන්තර සම්මුතීන් හා ගිවිසුම් විසිහතරකි. ඒ අතර සාහිත්‍යය හා කලාත්මක ක්ෂේත්‍රයට අයත් දැනට පවත්නා ගිවිසුම් හා සම්මුතීන් කිහිපයකි. ශ්‍රී ලංකාව මෙම ගිවිසුම් හා සම්මුතිවල පාර්ශ්වකරුවකු වේ. ඒවා පහත පරිදි වේ.

- බර්න් සම්මුතිය (1886)
- විශ්ව ප්‍රකාශන සම්මුතිය (1952)
- රෝම සම්මුතිය (1961)
- ට්‍රිප්ස් ගිවිසුම (1994)
- ශාබ්දික පටිගත කිරීමේ සම්මුතිය හා චන්ද්‍රිකා සම්මුතිය (1996)
- ලෝක බුද්ධිමය දේපළ සංවිධානයේ ප්‍රකාශන අයිතිය පිළිබඳ ගිවිසුම (1996)

සාධාරණ භාවිතය සහ සාධාරණ ගනුදෙනුව

බුද්ධිමය දේපළ නම් පුළුල් නීතිමය සංකල්පයට අනුව ප්‍රකාශන හිමිකම යනු පුද්ගලයෙකු විසින් නිර්මාණය කරන ලද සාහිත්‍යමය, ශාස්ත්‍රීය, කලාත්මක සහ වෙනත් සුදුසු නිර්මාණ සඳහා නීතියෙන් ලබාදෙන අයිතිවාසිකම් සමූහයකි. මෙහි මූලික අරමුණු වන්නේ නිර්මාණකරුවන්ගේ නිර්මාණ ආරක්ෂා කිරීම, එම නිර්මාණ භාවිත කිරීම, ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම හා බෙදාහැරීම සම්බන්ධ අයිතිවාසිකම් නියාමනය කිරීමයි. එහෙත් දැනුම නිර්මාණය කිරීම, අධ්‍යාපනය, පර්යේෂණ, විවේචනය සහ තොරතුරු හුවමාරුව වැනි සමාජීය වශයෙන් වැදගත් කාර්යයන් සඳහා ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත කෘති යම් සීමා යටතේ භාවිත කිරීමට අවස්ථාව සැලසීම ද අවශ්‍ය වේ. මෙම අවශ්‍යතාව සහ නිර්මාණකරුවන්ගේ අයිතිවාසිකම් අතර සමතුලිතතාවක් ඇති කිරීම සඳහා ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය යටතේ විවිධ ව්‍යතිරේක හා සීමා හඳුන්වා දී ඇත. සාධාරණ ගනුදෙනුව සහ සාධාරණ භාවිතය යනු එවැනි භාවිතයන් සම්බන්ධයෙන් වැදගත් වන නීතිමය සංකල්ප දෙකකි. මෙම සංකල්ප දෙකෙහි මූලික අරමුණ වන්නේ ප්‍රකාශන හිමිකම් හිමිකරුගේ අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කරන අතරම, දැනුම ලබාගැනීමට, බෙදාහැරීමට සහ නව දැනුම නිර්මාණය කිරීමට අවශ්‍ය අවස්ථා සැලසීමයි. කෙසේ වෙතත්, මෙම සංකල්ප දෙකෙහි නීතිමය ක්‍රියාකාරිත්වය සහ ඒවා අදාළ වන කොන්දේසි එකිනෙකට වෙනස් වේ.

සාධාරණ ගනුදෙනුව යනු, අදාළ රටේ ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියෙන් හඳුනාගත් නිශ්චිත අරමුණු සඳහා නියමිත නීතිමය කොන්දේසි යටතේ ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත කෘතියක් හිමිකරුගේ අවසරය නොමැතිව සාධාරණ ලෙස භාවිත කිරීමට ඉඩ සලසන සංකල්පයකි. එක්සත් රාජධානිය වැනි රටවල මෙම සංකල්පය පර්යේෂණ, පෞද්ගලික අධ්‍යයනය, විවේචනය, සමාලෝචනය සහ උපුටා දැක්වීම වැනි නීතියෙන් පිළිගත්

අරමුණු සමඟ සම්බන්ධ වේ. එහෙත් අදාළ අරමුණකට කෘතියක් භාවිත කළ පමණින් එම භාවිතය සාධාරණ යැයි තීරණය කළ නොහැකිය. භාවිත කරන ප්‍රමාණය, එහි අවශ්‍යතාව, මුල් කෘතියේ වෙළෙඳපොළට ඇති විය හැකි බලපෑම සහ අදාළ නීතියෙන් නියම කර ඇති වෙනත් කොන්දේසිද සලකා බැලිය යුතුය. ඇතැම් අවස්ථාවලදී කෘතියේ මූලාශ්‍රය සහ කර්තෘ පිළිබඳ ප්‍රමාණවත් පිළිගැනීමක් ලබාදීමද අවශ්‍ය වේ. එබැවින් සාධාරණ ගනුදෙනුව යනු ඕනෑම අධ්‍යාපනික හෝ පර්යේෂණ කාර්යයක් සඳහා ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත ද්‍රව්‍ය නිදහසේ භාවිත කිරීමට ලබාදෙන පොදු අවසරයක් නොව, අදාළ නීතියේ සීමාවන්ට යටත් වූ භාවිත අවස්ථාවකි.

සාධාරණ භාවිතය යනු ප්‍රධාන වශයෙන් ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය යටතේ පිළිගත් සංකල්පයකි. ඇමරිකානු ප්‍රකාශන හිමිකම් පනතේ 107වන වගන්තිය මඟින් විවේචනය, අදහස් දැක්වීම, ප්‍රවෘත්ති වාර්තාකරණය, ඉගැන්වීම, ශාස්ත්‍රීය කටයුතු සහ පර්යේෂණ වැනි අරමුණු සඳහා ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත කෘති සාධාරණ ලෙස භාවිත කිරීම පිළිබඳ නීතිමය පදනම සපයයි. සාධාරණ ගනුදෙනුව සංකල්පය සමඟ සසඳන විට, සාධාරණ භාවිතය යටතේ භාවිතයේ නීත්‍යානුකූලභාවය තීරණය කිරීමේදී නීතියේ සඳහන් අරමුණු පමණක් නොව, අදාළ අවස්ථාවේ තත්ත්වයන් ද සැලකිල්ලට ගනී. මේ සඳහා භාවිතයේ අරමුණ හා ස්වභාවය, භාවිත කරන ලද මුල් කෘතියේ ස්වභාවය, සමස්ත කෘතියට සාපේක්ෂව භාවිත කළ කොටසේ ප්‍රමාණය හා වැදගත්කම සහ එම භාවිතය මුල් කෘතියේ වත්මන් හෝ අනාගත වෙළෙඳපොළට ඇති කළ හැකි බලපෑම යන සාධක හතර සලකා බලනු ලැබේ. මෙම සාධක එකිනෙකින් වෙන්ව නොව, අදාළ සිද්ධියේ සුවිශේෂ කරුණු සමඟ සමස්තයක් ලෙස ඇගයීමට ලක් කෙරේ. ඒ අනුව, වාණිජ නොවන අධ්‍යාපනික භාවිතයක් වීම සාධාරණ භාවිතය සඳහා සහායක කරුණක් විය හැකි නමුත්, එම හේතුව පමණක් මත භාවිතය නීත්‍යානුකූල බව තීරණය කළ නොහැකිය.

සාධාරණ ගනුදෙනුව සහ සාධාරණ භාවිතය අතර ප්‍රධාන වෙනස පවතින්නේ ඒවායේ නීතිමය රාමුව සහ සාධාරණ භාවිතය තීරණය කරන ආකාරය මතය. සාධාරණ ගනුදෙනුව ක්‍රමය යටතේ අදාළ රටේ නීතියෙන් හඳුනාගත් භාවිත අරමුණු සහ ඒවාට අදාළ කොන්දේසි විශේෂ වැදගත්කමක් ගනී. සාධාරණ භාවිතය ක්‍රමය යටතේ, විශේෂයෙන් ඇමරිකානු ප්‍රකාශන හිමිකම් පනතේ 107වන වගන්තිය අනුව, භාවිතයේ අරමුණ ඇතුළු සාධක හතරක් සමස්තයක් ලෙස සලකා බලා එක් එක් සිද්ධියට අදාළ

තීරණයකට එළැඹේ. කෙසේ වෙතත්, සාධාරණ ගනුදෙනුව යනු සෑම අවස්ථාවකදීම දැඩි ලෙස සීමිත ලැයිස්තුවකට පමණක් යටත් වන අතර සාධාරණ භාවිතය යනු සම්පූර්ණයෙන්ම සීමා රහිත ක්‍රමයක් බව සරලව නිගමනය කිරීම සුදුසු නොවේ. රටවල් දෙකෙහිම භාවිතයේ සාධාරණත්වය, ප්‍රමාණවත්භාවය සහ මුල් කෘතියේ අයිතිවාසිකම් කෙරෙහි ඇති බලපෑම වැදගත් වන අතර, අදාළ නීතිමය කොන්දේසි රටින් රටට වෙනස් වේ. එසේම, කෘතියකින් භාවිත කළ හැකි වචන සංඛ්‍යාවක්, පිටු ප්‍රමාණයක් හෝ ප්‍රතිශතයක් සියලු අවස්ථාවලට අදාළ වන පොදු නීතියක් ලෙස හඳුනාගත නොහැකිය.

6. දත්ත විශ්ලේෂණය හා සාකච්ඡාව

6.1. ශ්‍රී ලංකාවේ බුද්ධිමය දේපළ පනත හා ප්‍රකාශන අයිතිය

ශ්‍රී ලංකාවේ පළමු වරට බුද්ධිමය දේපළ පනතක් සම්මත කරනු ලැබුයේ වර්ෂ 1979 දීය. එනම් 1979 අංක 52 දරන බුද්ධිමය දේපළ පනත් සංග්‍රහය වශයෙනි. බුද්ධිමය දේපළ නීතිය පිළිබඳ වඩා වැඩි මහජන අවධානයක් යොමු වී ඇත්තේ 2003 වසරේදීය. එහිදී නව පනතක ආරම්භය සිදු වූ අතර එය 2003 අංක 36 දරන බුද්ධිමය දේපළ පනත ලෙස හඳුන්වනු ලබයි.

ප්‍රකාශන අයිතිය පිළිබඳව 1979 පනත් සංග්‍රහයට වඩා 2003 පනතෙහි සවිස්තරාත්මකව විග්‍රහ කර ඇත. ඒ අනුව 1979 පනත් සංග්‍රහයේ ප්‍රකාශන අයිතිය පිළිබඳව අර්ථ නිරූපණ ඉදිරිපත් කර ඇත්තේ වදන් හා යෙදුම් හතක් වශයෙන් පමණි. එනම්, විකාශනය, ජනප්‍රවාද, රැගුම්, ප්‍රසිද්ධ කරන ලද කෘතීන්, ප්‍රතිනිෂ්පාදනය, පළමුව ප්‍රසිද්ධ කරන ලද කෘතීන්, හවුල් කර්තෘත්ව කෘතිය යනුවෙනි.

වර්ෂ 2003 නව පනත මඟින් ප්‍රකාශන අයිතිය පිළිබඳ වදන් හා යෙදුම් විසිහතරක අර්ථ නිරූපණ ඉදිරිපත් කර ඇත. ඒවා නම්, ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය කෘති, කර්තෘ, විකාශනය, සාමූහික කෘති, මහජනයාට සන්නිවේදනය, පරිගණකය, පරිගණක වැඩසටහන, ආර්ථික අයිතිවාසිකම්, ජනප්‍රවාද ප්‍රකාශනය, උල්ලංඝනය, සදාචාර අයිතිවාසිකම්, රංගන ශිල්පීන්, ඡායාරූපගත කෘතිය, නිෂ්පාදකයා, මහජන ප්‍රදර්ශනය, මහජනයාට බැහැරදීම, ප්‍රසිද්ධ රඟ දැක්වීම, පළ කරන ලද, කුලියට දීම, ප්‍රතිනිෂ්පාදනය, ශබ්ද පටිගත කිරීම හෝ තැටිගත කිරීම, කෘතිය, ව්‍යවහාරික කලාකෘති, හවුල් කර්තෘත්ව කෘති යනාදියයි. මීට අමතරව ආරක්ෂිත කෘති, ව්‍යුත්පන්න කෘති, අනාරක්ෂිත කෘති, ආර්ථික අයිතිවාසිකම්, සදාචාර අයිතිවාසිකම්, සාධාරණ භාවිතය, සාධාරණ භාවිතය සිදු කරන ක්‍රියා, ප්‍රකාශන

අයිතිය බලපවත්නා කාලය, ආර්ථික අයිතිවාසිකම්වල මුල් අයිතිය, ආරක්ෂාව පිළිබඳ සීමා යනාදිය සම්බන්ධයෙන්ද කරුණු දක්වා ඇත.

ලෝකයේ බොහෝ රටවල නිර්මාණකරුවන්ගේ අයිතිවාසිකම් ආරක්ෂා කිරීම සඳහා ප්‍රකාශන අයිතිය හඳුන්වා දී ඇත. සාහිත්‍ය විද්‍යාත්මක හා කලාත්මක නිර්මාණ කුමන ආකාරයෙන් ප්‍රකාශයට පත් කර ඇතත් ඊට ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිවීම සඳහා එය සමස්ත නිර්මාණයක් විය යුතුය. එම නිර්මාණයට අදාළ අදහස අලුත් විය යුතු නැත. එහෙත් එය ඉදිරිපත් කර ඇති ආකාරය කර්තෘවරයාගේ නව නිර්මාණයක් විය යුතුය. ප්‍රකාශන අයිතිය ලැබීමේදී නිර්මාණයක ගුණාත්මක වටිනාකම සලකා බලනු නොලබන අතර යම්කිසි නිර්මාණයක් සම්භාව්‍ය ගණයට අයත් වුවත්, දුර්වල කෘතියක් වුවත් ප්‍රකාශන අයිතිය යටතේ එයට නෛතික ආරක්ෂාව සලසා දී ඇත.

6.1.1. ආරක්ෂිත කෘති

මෙරට ප්‍රකාශන අයිතිය පිළිබඳ නීතිය අනුව 2003 අංක 36 දරන බුද්ධිමය දේපළ පනතේ ප්‍රකාශන අයතිය යටතේ ආරක්ෂිත කෘති දක්වා ඇත. එම කෘතිවල ඒවායේ ප්‍රකාශන ක්‍රමය හෝ ආකාරය මෙන්ම අන්තර්ගතය, ගුණාත්මකභාවය හා කාර්ය ප්‍රමාණය පිළිබඳ නොසලකා හුදෙක් ඒවා නිර්මාණය කරනු ලැබීමේ කාරණය පමණක් සලකා ආරක්ෂා කරනු ලැබේ. ඒ අනුව, ශාස්ත්‍රීය, කලා හා විද්‍යාත්මක පරාසයකට ඇතුළත් පහත සඳහන් මුල් බුද්ධිමය නිර්මාණ, ශාස්ත්‍රීය කලාත්මක හා විද්‍යාත්මක නිර්මාණ වශයෙන් ආරක්ෂා කරනු ලබයි.

අ. පොත්, පත්‍රිකා, ලිපි, පරිගණක වැඩසටහන් හා වෙනත් ලියවිලි

ආ. කථා, දේශන, ඇමතීම්, අනුශාසනා හා වෙනත් ලියවිලි

ඇ. නාටකීය හෝ ගීත නාටකීය කෘති, අභිරූපණ නෘත්‍ය විද්‍යාත්මක කෘති සහ වේදිකා සඳහා වූ නිෂ්පාදන වශයෙන් නිෂ්පාදිත වෙනත් කෘති

ඈ. (ඇ) ඡේදයේ නිශ්චිතව සඳහන් කෘති, වේදිකාගත කිරීම් සඳහා නිෂ්පාදනය කිරීම හා එවැනි නිෂ්පාදන සඳහා යෝග්‍ය ජනප්‍රවාද ප්‍රකාශන වේදිකාගත කිරීම සඳහා නිෂ්පාදනය කිරීම

ඉ. සංගීතය සමඟ ගයන වචන ඇතුළත් හෝ ඇතුළත් නොවන සංගීතමය කෘති

ඊ. ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය කෘති

උ. ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පීය කෘති

උ. චිත්‍ර, පින්තාරු කිරීම්, මූර්ති, කැටයම්, ලිතෝ මුද්‍රණ, විචිත්‍ර ගෙත්තම්, සහ වෙනත් ලලිත කලාත්මක කෘති

එ. ඡායාරූප ශිල්පීය කෘති

ඒ. ව්‍යවහාරික කලා කෘති

ඔ. භූගෝලීය විද්‍යාව හා භූ ලක්ෂණ විද්‍යාව, ගෘහ නිර්මාණ ශිල්පය හෝ විද්‍යාව සම්බන්ධ සිතියම්, පිඹුරු, කටු සටහන් සහ ත්‍රිමාන කෘති

6.1.2. ව්‍යුත්පන්න කෘති

ව්‍යුත්පන්න කෘති යනුවෙන් අදහස් කරනු ලබන්නේ මුල් කෘතියක් පදනම් කොට නිපදවන වෙනත් කෘති වේ.

උදාහරණයක් වශයෙන් නවකතාවක් ඇසුරෙන් ටෙලි නිර්මාණයක් හෝ සිනමා නිර්මාණයක් කිරීම, මුල් කෘතිය එය ලියැවී ඇති භාෂාවෙන් වෙනත් භාෂාවකට පරිවර්තනය කිරීම.

එසේම මුල් කෘතිය පොදු දේපළක් බවට පත්ව ඇති අවස්ථාවක වුවද ඒ ඇසුරෙන් කරන ලද ව්‍යුත්පන්න කෘතිය මුල් කෘතියක් සේ සලකා නෛතික ආරක්ෂාව සලසනු ලබයි. ඒ අනුව මෙම පනතෙහි පහත දැක්වෙන ව්‍යුත්පන්න කෘති සඳහා ආරක්ෂාව සැලසේ.

අ. කෘතිවල පරිවර්තන, අනුවර්තන, එකලස් කිරීම් හා වෙනත් විපර්යාසයන් හා විකිරණයන්

ආ. අන්තර්ගත කරුණු තෝරා ගැනීම, සම්බන්ධීකරණය හෝ එකලස් කර ඇති ආකාරය හේතුවෙන් මුල් නිර්මාණ බවට පත්වන කෘතීන්හි යාන්ත්‍රිකව කියවනු ලැබිය හැකි හෝ වෙනත් ස්වරූපයක එකතු හා දත්ත එකතු (දත්ත පදනම්)

6.1.3. අනාරක්ෂිත කෘති

මෙම පනත මඟින් ආරක්ෂාව නොලැබෙන කෘති පහත පරිදි වේ.

අ. කෘතියක ප්‍රකාශ කර, විස්තර කර, පැහැදිලි කර, නිරූපණය කර හෝ ගැබ්කර තිබුණද යම් අදහසක්, ක්‍රියාවලියක්, ක්‍රියා පිළිවෙළක්, ක්‍රියා කරවීමේ ක්‍රමයක්, සංකල්පයක්, ප්‍රතිපත්තියක්, නව සොයාගැනීමක් හෝ හුදෙක් දත්ත

ආ. ව්‍යවස්ථාදායක, පරිපාලනමය හෝ නීතිමය ස්වභාවයක වන යම් නිල පාඨ හෝ ඒවායේ නිල පරිවර්තන

ඇ. ප්‍රසිද්ධ කරනු ලබන, විකාශනය කරනු ලබන හෝ වෙනත් යම් ආකාරවලින් පොදුවේ නිවේදනය කරනු ලබන දෛනික ප්‍රවෘත්ති

බුද්ධිමය දේපළ හා පනත ප්‍රකාරව නිර්මාණයක හිමිකරුට ඇති ආර්ථික හා සදාචාරාත්මක අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ දක්වා ඇත්තේ පහත පරිදිය.

6.1.4. ආර්ථික අයිතිවාසිකම

11වන වගන්තියේ සිට 13වන වගන්තිය දක්වා වගන්තිවල විධිවිධානවලට යටත්ව, ප්‍රකාශන අයිතිය හිමි වෙනත් තැනත්තාට ඒ කෘතිය සම්බන්ධයෙන් පහත දැක්වෙන ක්‍රියා කිරීමට හෝ ඒ ක්‍රියා කිරීම සඳහා බලය පැවරීමට පරම අයිතිවාසිකමක් තිබිය යුතුය.

අ. කෘතිය ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම

ආ. කෘතිය පරිවර්තනය කිරීම

ඇ. කෘතිය අනුවර්තනය කිරීම, සකස් කිරීම හෝ එහි වෙනත් විපර්යාසයන් සිදු කිරීම

ඈ. විකිණීමෙන්, කුලියට දීමෙන්, අපනයනය කිරීමෙන් හෝ අන්‍යාකාරයෙන් කෘතියේ මුල් පිටපත හෝ එක් එක් අනුපිටපත් මහජනයා අතර බෙදා හැරීම

ඉ. ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය කෘතියක, ශාබ්දික පටිගත කිරීමක හෝ තැටිගත කිරීමක ගැබ් වී තිබෙන කෘතියක, පරිගණක වැඩසටහනක, දත්ත පදනමක හෝ ස්වර වැඩසටහනක ස්වරූපයෙන් වූ සංගීත කෘතියක මුල් පිටපත හෝ අනුපිටපතක් එහි මුල් පිටපතේ හෝ අනුපිටපතේ අයිතිය නොසලකා කුලියට දීම.

ඊ. (ආනයනය කළ පිටපත්, ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිකරුවකුගේ අවසරය ඇතිව සකස් කර තිබෙන අවස්ථාවක වුවද) කෘතියෙහි පිටපත් ආනයනය කිරීම

උ. කෘතියේ මුල් පිටපතක් හෝ අනුපිටපතක් මහජනයා ප්‍රදර්ශනය කිරීම සඳහා

ඌ. කෘතිය ප්‍රසිද්ධ රඟ දැක්වීම

එ. කෘතිය විකාශනය කිරීම

ඒ. කෘතිය වෙනත් ආකාරයකින් මහජනයා සඳහා සන්නිවේදනය කිරීම

6.1.5. සදාචාරාත්මක අයිතිවාසිකම්

අ. කෘතියේ පිටපත්වල හා ප්‍රායෝගිකව හැකිතාක් දුරට ඔහුගේ කෘතිය පොදු ප්‍රයෝජනය සඳහා ගනු ලැබූ විටක ඔහුගේ නම ප්‍රකටව පෙනෙන පරිදි දක්වනු ලැබීම.

ආ. ඔහුගේ කෘතියක් වශයෙන් ඔහුගේ නම පිටපත්වල හා පොදු ප්‍රයෝජනයක් සඳහා යොදා ගැනීමක් හා සම්බන්ධව සඳහන් කරනු නොලැබීමට හා ආරූඪ නාමයක් පාවිච්චි කිරීමේ අයිතිවාසිකම

ඇ. ඔහුගේ ගරුත්වයට හා කීර්ති නාමයට හානිකර විය හැකි පරිදි ඔහුගේ කෘතිය හා සම්බන්ධ යම් විකෘති කිරීමකට, අංග ඡේදනයකට හෝ විකරණයකට හෝ හීනකාරක ක්‍රියාවකට විරෝධය පෑම

මෙම අධ්‍යයනයට අදාළව සිදු කරන ලද විමර්ශනයට අනුව ශ්‍රී ලංකාවේ බුද්ධිමය දේපළ පනතෙහි ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය ප්‍රකාරව බුද්ධිමය, ශාස්ත්‍රීය, කලාත්මක හා විද්‍යාත්මක නිර්මාණ අතර ආරක්ෂාව සැලසෙන කෘති, ආරක්ෂාව නොලැබෙන කෘති, ආර්ථික අයිතිවාසිකම් හා සදාචාරාත්මක අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ විස්තරාත්මකව දක්වා ඇත. එහිදී එය වැඩිදුර පරිශීලනයෙන් ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියෙහි යම් නිර්මාණයක් සාධාරණ ලෙස භාවිත කළ හැකි ආකාරය පිළිබඳ දක්වා ඇත්තේ පහත ආකාරයෙනි.

6.2. ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියෙහි එන සාධාරණ භාවිතය

9වන වගන්තියේ 1වන උපවගන්තියේ විධිවිධානවලට කුමක් සඳහන්ව තිබුණද විවේචනය, අදහස් දැක්වීම, ප්‍රවෘත්ති වාර්තාකරණය, ඉගැන්වීම (පන්ති කාමරයේ කාර්යය සඳහා වැඩි සංඛ්‍යාවක් පිටපත් සැපයීම ඇතුළුව) ශිෂ්‍යත්ව හෝ පර්යේෂණ කටයුතු සඳහා පිටපත් ප්‍රතිනිෂ්පාදනය හෝ ඒ වගන්තියේ නිශ්චිතව සඳහන් වන යම් ක්‍රමයකින් යම් කෘතියක් සාධාරණ භාවිතය සඳහා ගැනීම, ප්‍රකාශන අයිතිවාසිකම් උල්ලංඝනය කිරීමක් නොවන්නේය. ඒ අනුව යම් විශේෂිත කාරණයකදී යම් කෘතියකින් ගන්නා භාවිතය සාධාරණ භාවිතයක් ද යන වග නිශ්චය කිරීමේදී පහත දැක්වෙන කරුණු සලකා බැලිය යුතුය.

අ. එම භාවිතය වාණිජ ස්වභාවයක ද යන වග හෝ ලාභ නූපදවන අධ්‍යාපනික කාර්යයක් සඳහාද යන වගද ඇතුළුව එම අරමුණ හා එහි ස්වභාවය

ආ. ප්‍රකාශන අයිතිය සහිත කෘතියේ ස්වභාවය

ඇ. ප්‍රකාශන අයිතිය සහිත සම්පූර්ණ කෘතියට සාපේක්ෂව ප්‍රයෝජනයට ගෙන තිබෙන කොටසේ ප්‍රමාණය හා එහි සාරානුකූලභාවය

ඈ. ප්‍රකාශන අයිතිය සහිත කෘතියේ විභව වෙළඳපළ කෙරෙහි හෝ එහි වටිනාකම කෙරෙහි එකී භාවිතයට ගැනීමෙන් ඇතිවිය හැකි බලපෑම

6.2.1. සාධාරණ භාවිතය සිදු කළ හැකි අවස්ථා

ප්‍රකාශන හිමිකම නීතියට අදාළව යම් නිර්මාණයක් සාධාරණව භාවිතයට ගත හැකි අවස්ථා පහත කරුණු ඔස්සේ පෙන්වා දිය හැකිය.

6.2.1.1. පුද්ගලික භාවිතය සඳහා

පනතෙහි සඳහන් විධිවිධානවලට යටත්ව පළ කරන ලද කෘතියක තනි පිටපතක්, ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිකරුවකු විසින් බලය දීමකින් තොරව පෞද්ගලිකව ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීමට, එම ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කායික පුද්ගලයකු විසින් ඔහුගේ පරම පෞද්ගලික ප්‍රයෝජනය සඳහා නීත්‍යානුකූල පිටපතකින් කරනු ලබන අවස්ථාවක අවසර තිබිය යුතුය. මේ යටතේ අවසරය ඇත්තේ,

අ. ගොඩනැගිල්ලක හෝ වෙනත් ඉදිකිරීමක ස්වභාවයේ වන ගෘහ නිර්මාණ කෘතියක් ප්‍රතිනිෂ්පාදනය

ආ. පොතක හෝ ස්වර සටහන් ස්වභාවයේ වූ සංගීතමය කෘතියක් සම්පූර්ණයෙන් හෝ ඉන් කොටසක ප්‍රතිකෘත ශිල්පීය ස්වභාවයේ ප්‍රතිනිෂ්පාදනය

ඇ. දත්ත පදනමක් හෝ ඉන් සැලකිය යුතු කොටසක් ප්‍රතිනිෂ්පාදනය

ඉ. ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීමක්, කෘතියක සාමාන්‍ය ප්‍රතිලාභ උත්පාදනය සමඟ ඝට්ටනය වන හෝ කෘතියේ ප්‍රකාශන හිමියන්ගේ නීත්‍යානුකූල සම්බන්ධතාවලට අන්‍යාකාරයෙන් අසාධාරණ ලෙස අගතිදායක විය හැකි අවස්ථාවකදී එය ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කෙරෙහි ව්‍යාප්ත නොකළ යුතුය.

කෙසේ වුවද ප්‍රසිද්ධ කළ කෘතියක කෙටි කොටසක්, ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිකරුවකු විසින් හෝ අවසර දෙනු ලැබීමකින් තොරව උපුටා දක්වනු ලැබීමට අවසර තිබිය යුතුය.

එසේ වුවද එලෙස අවසරය ඇත්තේ එම ප්‍රතිනිෂ්පාදනය, සාධාරණ ක්‍රියාමාර්ගවලට ගැළපෙන්නේ නම් හා අදාළ කාර්යය අනුව යුක්ති සහගත ප්‍රමාණය ඉක්මවා නොයන්නේ නම් පමණි. එවැනි උපුටා දැක්වීමක් සමඟ එම කෘතියේ ප්‍රභවය හා එම උපුටා ගත් කොටස අයත් කෘතියේ කතුවරයාගේ නම සඳහන් වන්නේ නම්, ඔහුගේ නම ද සඳහන් විය යුතුය.

6.2.1.2. අධ්‍යාපන ආයතනවල ඉගැන්වීමේ කටයුතු සඳහා

පනත ප්‍රකාරව යම් කෘතියක ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිකරුවකුගේ බලය දීමකින් තොරව පහත දැක්වෙන ක්‍රියා සඳහා අවසරය තිබිය යුතුය.

අ. ප්‍රසිද්ධ කළ කෘතියක කෙටි කොටසක් නිදර්ශන වශයෙන් හෝ ලියවිලි වශයෙන් හෝ ශබ්ද හෝ දෘශ්‍ය පටිගත කිරීම් හෝ තැටිගත කිරීම් වශයෙන් ඉගැන්වීමේ කටයුතු සඳහා ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම. එසේ වුවද එම ප්‍රතිනිෂ්පාදන සාධාරණ ක්‍රියාමාර්ගවල ගැළපිය යුතු අතර අදාළ කාර්යය අනුව යුක්ති සහගත ප්‍රමාණයන් ඉක්මවා නොයා යුතුය.

ආ. ප්‍රසිද්ධ කළ ලිපි, වෙනත් කෙටි කෘති හෝ කෘතිවල කෙටි උද්ධෘත ප්‍රතිකෘත ශිල්පීය ප්‍රතිනිෂ්පාදන පැවත්වෙන ක්‍රියාකාරකම් සෘජුව හෝ වක්‍රව වාණිජමය ලාභ පිණිස නොවන අධ්‍යාපන ආයතනවල මුහුණට මුහුණලා සිදු කෙරෙන ඉගැන්වීමේ කටයුතු සඳහා තත් කාර්යය අනුව යුක්ති සහගත ප්‍රමාණයට සිදු කරන එම ප්‍රතිනිෂ්පාදන ක්‍රියාව වෙන්කොට සැලකිය හැකි සිද්ධියක් විය යුතු අතර නැවත නැවතත් කරනු ලබන්නේ නම් එය එකිනෙකට වෙනස් හා සම්බන්ධ නොවන අවස්ථාවල විය යුතුය.

එසේ වුවද පිළියෙල කරනු ලබන සෑම පිටපත්වලම ප්‍රායෝගිකව හැකිතාක් දුරට ප්‍රතිනිෂ්පාදිත කෘතියේ ප්‍රභවය හා එහි කර්තෘගේ නම සඳහන් විය යුතුය.

6.2.1.3. අධ්‍යයන හා පර්යේෂණ කටයුතුවල භාවිතය සඳහා

වාණිජමය පරමාර්ථයකින් තොරව කිසියම් පිටපතක් අධ්‍යයනය, ශිෂ්‍යත්වයක් හෝ පෞද්ගලික පර්යේෂණ කටයුතු සඳහාම පමණක් ප්‍රයෝජනයට ගැනීමට අවධානය යොමු කොට ඇත.

ඒ අනුව පර්යේෂණයක් යනු අදාළ විෂය ක්ෂේත්‍රය පිළිබඳ සිදු කරනු ලබන ගැඹුරු අධ්‍යයනයක් වන අතර එහිදී සාහිත්‍ය විමර්ශනයක් ද සිදු කරනු ලබයි. පර්යේෂණයට භාජනය වන ක්ෂේත්‍රය පිළිබඳ පෙර සිදු කරන ලද පර්යේෂණ පරිශීලනය කරමින් තමාගේ පර්යේෂණයට ද යොදා ගනී. එලෙස ලබා ගත් බව උද්ධෘත සහිතව කර්තෘගේ නම සඳහන් කරමින් යොදා ගත හැකිය.

6.2.1.4. කාලීන සිදුවීම් වාර්තාකරණය සඳහා

ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිකරුවකු විසින් බලය දීමකින් තොරව හා ප්‍රායෝගිකව හැකිතාක් දුරට කෘතියේ ප්‍රභවය හා කර්තෘගේ නම සඳහන් කිරීමේ බැඳීමට යටත්ව යොදා ගත හැකිය.

අ. කාලීන, ආර්ථික, දේශපාලනික හෝ ආගමික මාතෘකාවක් මත පුවත්පතක හෝ වාර ප්‍රකාශනයක පළ කරන ලද ලිපියක්, විකාශනය කිරීමෙන් හෝ වෙනත් සන්නිවේදන ක්‍රමයකින් මහජනයා වෙත ඉදිරිපත් කිරීම, පුවත්පතක හෝ වාර ප්‍රකාශනයක ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම හෝ ඒ ආකාරයේම වූ විකාශනය කළ සන්නිවේදනයකට අදාළ වන්නා වූ කෘතියක් ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම, තවද එම ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම, විකාශනය කිරීම හෝ මහජනයා වෙත වෙනත් ආකාරයකින් සන්නිවේදනය කිරීම, එහි ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිකරු විසින් එම පිටපත් මත ප්‍රකාශිතව රඳවා තබා ගෙන ඇති හෝ එම කෘතිය විකාශනය කිරීම හෝ වෙනත් ආකාරයකින් මහජනයා වෙත සන්නිවේදනය කිරීම රඳවා තබා ගෙන ඇති අවස්ථාවකට එම අවසරය අදාළ නොවිය යුතුය.

ආ. කාලීන සිද්ධි වාර්තා කිරීමේ කාර්යය සඳහා ඒ සිද්ධිය වාර්තා කිරීමේ යෙදී සිටියදී දකින්නට හෝ අසන්නට ලැබුණු කෘතියකින් උපුටා ගත් කෙටි කොටස්, අදාළ කාර්යය අනුව සාධාරණය වන ප්‍රමාණයට ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම සහ මහජනයා වෙත විකාශනය කිරීම හෝ වෙනත් ආකාරයකින් සන්නිවේදනය කිරීම.

ඇ. දේශපාලන කතාවක්, දේශනයක්, ඇමතීමක්, අනුශාසනාවක් හෝ ප්‍රසිද්ධියේ කරනු ලබන ඒ හා සමාන ස්වභාවයේ වෙනත් කෘතියක් හෝ නඩු කටයුත්තකදී කරන ලද දේශනයක්, කාලීන තොරතුරු සැපයීමේ කාර්යය සඳහා සාධාරණය වන තාක් දුරට පුවත්පතක හෝ වාර ප්‍රකාශනයක ප්‍රතිනිෂ්පාදනය කිරීම, මහජනයා වෙත විකාශනය කිරීම හෝ වෙනත් ආකාරයකින් සන්නිවේදනය කිරීම.

6.2.1.5. පුස්තකාලය හා ලේඛනාගාරවල භාවිතය සඳහා

ඍජුවම හෝ වක්‍රව වාණිජමය ප්‍රතිලාභයක් සඳහා නොවන යම් පුස්තකාලයක් හෝ ලේඛනාගාරයක් විසින් කෘතියක හෝ ප්‍රකාශන අයිතිය හිමිකරුගේ බලය දීමකින් තොරව එම කෘතියක එක පිටපතක්,

අ. එම ප්‍රතිනිෂ්පාදිත කෘතිය ප්‍රසිද්ධ කළ ලිපියක, වෙනත් කෙටි කෘතියක හෝ කෘතියක කෙටි උද්ධෘතයක් වන්නා වූ සහ එම ප්‍රතිනිෂ්පාදනයේ අරමුණ කායික පුද්ගලයකුගේ ඉල්ලීම සපුරාලීම වන්නා වූ අවස්ථාවක,

I. එම පිටපත අධ්‍යයනය, ශිෂ්‍යත්වයක් හෝ පෞද්ගලික පර්යේෂණ කටයුතු සඳහාම පමණක් ප්‍රයෝජනයට ගන්නා බවට එම පුස්තකාලය හෝ ලේඛනාගාරය සෑහීමකට පත් වන්නේ නම්,

II. එම නිෂ්පාදන ක්‍රියාව වෙන් කොට හඳුනා ගත හැකි සිදුවීමක් වන්නේ නම් හා නැවතත් සිදු කෙරුණහොත් එය එකිනෙකට වෙනස් වූ සහ සම්බන්ධයක් නොමැති අවස්ථාවල සිදු කරන්නේ නම්.

(ආ). එම පිටපත ගනු ලබන්නේ සංරක්ෂණය පිණිස වන හා අවශ්‍ය වුවහොත් පිටපතක් ප්‍රතියෝජනය කිරීම පිණිස හෝ වෙනත් ඒ හා සමාන පුස්තකලයක හෝ ලේඛනාගාරයක නිත්‍ය එකතුවකින් නැති වූ විනාශ වූ හෝ පාවිච්චියට ගත නොහැකි පිටපතක් ප්‍රතියෝජනය කිරීම සඳහා වන අවස්ථාවක,

එසේම එවැනි පිටපතක් සාමාන්‍ය සාධාරණ තත්ත්වයක් යටතේ ලබාගත නොහැකි නම් සහ එසේම තවදුරටත් වෙනස් කොට සැලකිය හැකි සිදුවීමක් වන්නේ නම් එය නැවත නැවතත් කරනු ලබන අවස්ථාවක එය කරනු ලබන්නේ එකිනෙකට වෙනස් සහ සම්බන්ධයක් නොමැති අවස්ථාවකදී නම් ප්‍රතිකෘත ශිල්පීය ප්‍රතිනිෂ්පාදනයක් වශයෙන් ලබාගත හැකිය.

උක්ත දැක්වූ විවිධ අවස්ථාවන් අනුව යම් යම් ආකාරයෙන් කිසියම් නිර්මාණයක් සාධාරණ අයුරින් භාවිත කිරීමට මෙම පනතින් අවසරය ලබා දී ඇත. එසේ තිබියදීත් ප්‍රකාශන අයිතිය උල්ලංඝනය කරමින් නිර්මාණ කොල්ලය සිදු වන අවස්ථා වර්තමානයේ බහුලව දැකගත හැකිය.

6.3. නිර්මාණ කොල්ලය

කිසියම් නිර්මාණයක නිර්මාතෘවරයාගේ අවසරය ලබා ගත යුතුව තිබියදී එසේ ලබා නොගෙන අනවසරයෙන් එම නිර්මාණය පරිහරණය කිරීමෙන් එම නිර්මාණයේ හිමිකරුවාගේ ප්‍රකාශන අයිතිය උල්ලංඝනය වේ. ප්‍රකාශන අයිතිය මඟින් ආරක්ෂිත කෘතියක් එහි හිමිකරුගෙන් අවසරය නොලබා වාණිජ පරමාර්ථයෙන් භාවිත කිරීම නිර්මාණ කොල්ලය නමින් හැඳින්වේ.

නූතන තාක්ෂණයේ දියුණුව හේතුවෙන් වර්තමානයේ නිර්මාණ කොල්ලය බහුලව සිදුවනු දැකිය හැකිය. එපමණක් නොව මුද්‍රිත මාධ්‍යයෙන් ඔබ්බට ගොස් ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය ස්වරූපයේ මාධ්‍යවල පැමිණීම ඊට හේතු වී ඇත. ඒ අනුව,

- ඩිජිටල් තාක්ෂණය ශීඝ්‍රයෙන් පැතිරයාම.
- මුද්‍රණ ක්ෂේත්‍රයේ සමතල මුද්‍රණය ඡායා පිටපත් යන්ත්‍ර හා ඩුප්ලෝ ක්‍රමය දක්වා මුද්‍රණ තාක්ෂණයේ දියුණුව.

- සංගෘහිත තැටි සහ දක්වා තාක්ෂණික මෙවලම් බහුලවීම.
- වීඩියෝ උපකරණ මඟින් ශ්‍රව්‍ය දෘශ්‍ය නිර්මාණයක් පහසුවෙන් පිටපත් කර ගැනීමේ හැකියාව.
- පිටපත් කිරීමේ හා ප්‍රතිනිෂ්පාදන යන්ත්‍ර වෙළඳපළෙහි තුල බහුලවීම.
- අන්තර්ජාලය යොදා ගනිමින් ඕනෑම නිර්මාණයක් වෙනත් ස්ථානයකට යැවීමට ඇති පහසුව.

වැනි අවස්ථාවන් නිසා අද වන විට නිර්මාණ කොල්ලය නිදහසේ සිදු වනු දැකගත හැකිය.
නිර්මාණ කොල්ලය හේතුවෙන් හානි සිදුවන පාර්ශ්වයන් බොහොමයකි. කර්තෘවරුන්, රංගන ශිල්පින්, ප්‍රකාශයන්, නිෂ්පාදකයන් ඇතුළු සෑම නිර්මාණ හිමිකරුවෙකුටම ඉන් අසාධාරණයක් සිදු වේ. මෙහිදී දක්නට ලැබෙන ප්‍රධානතම ලක්ෂණය වනුයේ වාණිජ පරමාර්ථ ඉටුකර ගැනීම සඳහා අනවසරයෙන් නිර්මාණ යොදා ගැනීමයි.

6.4. පුස්තකාලවලය කාර්යභාරය

පාඨක තොරතුරු අවශ්‍යතා ඉටු කිරීමේ කාර්යයයේදී පුස්තකාලයක කාර්යභාරය සුළු පටු නොවේ. තොරතුරු මූලාශ්‍ර අත්පත් කර ගැනීම, පාඨකයාට පහසුවෙන් තොරුතුරු ලබාගත හැකි ලෙස සංවිධානය කිරීමෙන් ඔබ්බට ගොස් පාඨකයා වෙත තොරතුරු සේවා ලබා දීමෙහි ලා විශාල මෙහෙවරක් සිදු වේ. මන්ද සීමිත සම්පත් ප්‍රමාණයකින් අසීමිත පාඨක අවශ්‍යතා ඉටු කිරීමට සිදුවීමයි.

ලෝකයේ ඇතැම් රටවල පොදු බැහැරදීමේ අයිතිය පිළිබඳ පනත් ක්‍රියාත්මක වේ. මහජන පුස්තකාලය, පළාත් පාලන ආයතනවලින් පවත්වාගෙන යන පුස්තකාලය වැනි පොදු පුස්තකාලයවල බැහැරදෙන අංශයෙන් පාඨකයෝ නොමිලයේම පොත් පරිහරණය කරති. මේ හේතුවෙන් පොත්වල කර්තෘවරු කිසිදු ප්‍රතිලාභයක් නොලබති. කර්තෘවරුන් මේ නිසා ලබන පාඩුව ප්‍රතිපූර්ණය කළ යුතු බව දක්වමින් මෙවැනි පනතක් ක්‍රියාත්මක වී ඇත. ඒ අනුව ඩෙන්මාර්කය, ඕස්ට්‍රලියාව, පින්ලන්තය, නෙදර්ලන්තය, නවසීලන්තය, බ්‍රිතාන්‍ය වැනි රටවල මෙම පනත ක්‍රියාත්මක කර ඇත.

Adam (2025) පෙන්වා දෙන්නේ ප්‍රකාශන හිමිකම් පිළිබඳ විශේෂඥයන් වීම පුස්තකාලයීය වෘත්තිකයන්ගේ අනිවාර්ය කාර්යභාරය නොවුණද, ප්‍රකාශන හිමිකම් සහ සාධාරණ භාවිතය පිළිබඳ විශ්වාසදායක තොරතුරු සොයාගත හැකි මූලාශ්‍රය පිළිබඳ

දැනුම ඔවුන් සතු වීම වැදගත් බවයි. සිසුන්, ආචාර්යවරුන් සහ අනෙකුත් පුස්තකාලය පරිශීලකයන්ට ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත කෘති භාවිත කළ හැකි ආකාරය පිළිබඳ ගැටලු මතුවන විට, අදාළ නීතිමය හා තොරතුරු සම්පත් වෙත ඔවුන් යොමු කිරීමෙන් පුස්තකාලයීය වෘත්තිකයන්ට සහාය විය හැකිය. උදාහරණයක් ලෙස, පාඨමාලා සඳහා අධ්‍යයන ද්‍රව්‍ය සකස් කිරීමේදී ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත කෘතිවලින් කොටස් භාවිත කිරීමේ හැකියාව පිළිබඳ මඟපෙන්වීමක් ලබාදීම එවැනි කාර්යයකි. එහෙත්, පුස්තකාලයීය වෘත්තිකයන් නීතිඥයන් හෝ නීති උපදේශකයන් නොවන බැවින් ඔවුන්ගේ කාර්යභාරය විය යුත්තේ නීතිමය තීරණ ලබාදීම වෙනුවට පරිශීලකයන්ට විශ්වාසදායක තොරතුරු සහ මෙවලම් සපයා දැනුවත් තීරණ ගැනීමට සහාය වීමයි.

තවද, ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත කෘති භාවිත කිරීමේදී සාධාරණ භාවිතය සහ නිර්මාණ කොල්ලය අතර වෙනස හඳුනාගැනීමද වැදගත් වේ. සාධාරණ භාවිතය යනු අදාළ නීතිමය රාමුව යටතේ ඇතැම් භාවිතයන්ට ඉඩ සැලසීම සම්බන්ධ සංකල්පයක් වන අතර, නිර්මාණ කොල්ලය යනු වෙනත් පුද්ගලයකුගේ අදහස්, වචන හෝ නිර්මාණ නිසි පිළිගැනීමක් හෝ මූලාශ්‍රය සඳහනක් නොමැතිව තමන්ගේ නිර්මාණයක් ලෙස ඉදිරිපත් කිරීම හා සම්බන්ධ ශාස්ත්‍රීය හා සදාචාරාත්මක ගැටලුවකි. එබැවින්, ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය යටතේ යම් භාවිතයක් අවසර ලත් එකක් වුවද, එය ශාස්ත්‍රීය කටයුතුවලදී නිසි මූලාශය සඳහන් කිරීමේ අවශ්‍යතාවයෙන් පරිශීලකයා නිදහස් නොකරයි. එසේම, මූලාශ්‍රය නිවැරදිව සඳහන් කිරීම පමණක් ප්‍රකාශන හිමිකම් උල්ලංඝනයක් සිදු නොවන බවට සහතිකයක් නොවේ.

ඩිජිටල් තොරතුරු මූලාශ්‍ර සහ නව තාක්ෂණික මෙවලම් ව්‍යාප්ත වීමත් සමඟ ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත අන්තර්ගතය පිටපත් කිරීම, බෙදාහැරීම සහ අධ්‍යයන කටයුතු සඳහා යොදාගැනීම වඩාත් පහසු වී ඇත. එමඟින් තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශ වීමේ අවස්ථා පුළුල් වුවද, එම තොරතුරු නීත්‍යානුකූලව සහ සදාචාරාත්මකව භාවිත කිරීම පිළිබඳ අවධානය ද වැඩි වී තිබේ. මේ සම්බන්ධයෙන්, Adamsගේ පර්යේෂණය මඟින් ප්‍රකාශන හිමිකම් සහ සාධාරණ භාවිතය පිළිබඳ ලිඛිත සම්පත්, වීඩියෝ සහ මාර්ගගත මෙවලම්වල ප්‍රයෝජනවත්භාවයද පෙන්වා දෙයි. විශේෂයෙන්ම, විවෘත අධ්‍යාපනික සම්පත් (Open Educational Resources—OER) භාවිතයේදී අදාළ බලපත්‍ර සහ භාවිත කොන්දේසි පිළිබඳ අවබෝධය වැදගත් වේ.

සමස්තයක් ලෙස Adamsගේ ලිපිය මඟින් ප්‍රකාශන හිමිකම් සහ සාධාරණ භාවිතය පිළිබඳ දැනුම පුස්තකාලය සේවා සැපයීමේදී සහ පරිශීලකයන්ට මඟපෙන්වීමේදී

වැදගත් වන බව පැහැදිලි වේ. මෙම අදහස් ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාලය හා ශාස්ත්‍රීය පරිසරය තුළ ද අදාළ කරුණු විමර්ශනය කිරීමට පදනමක් සපයයි. කෙසේ වෙතත්, ලිපිය ප්‍රධාන වශයෙන් ඇමරිකානු සාධාරණ භාවිතය පිළිබඳ සංකල්පය මත පදනම් වන බැවින්, ශ්‍රී ලංකාවේ නීතිමය තත්ත්වය විශ්ලේෂණය කිරීමේදී බුද්ධිමය දේපළ පනතේ අදාළ ප්‍රතිපාදන වෙනම සලකා බැලිය යුතුය.

McCormick (2014) විසින් රචිත Copyright, Fair Use and the Digital Age in Academic Libraries: A Review of the Literature. යන ලිපිය ඇමරිකා එක්සත් ජනපදයේ විශ්වවිද්‍යාලය හා අධ්‍යයන පුස්තකාලය පරිසරය තුළ ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය සහ සාධාරණ භාවිතය පිළිබඳ සංකල්පය සම්බන්ධයෙන් පවතින සාහිත්‍යය විමර්ශනය කරයි. විශේෂයෙන්ම, මුද්‍රිත තොරතුරු සම්පත් ඩිජිටල් සම්පත් බවට පරිවර්තනය වීමත් සමඟ ප්‍රකාශන හිමිකම් ආරක්ෂාව සහ තොරතුරු වෙත ප්‍රවේශවීම අතර ඇතිවන ගැටලු පිළිබඳව මෙහි අවධානය යොමු කර ඇත.

එක්සත් ජනපදයේ සාධාරණ භාවිතය මූලධර්මය යටතේ, ප්‍රකාශන හිමිකම් සහිත කෘතියක් භාවිත කිරීම සාධාරණද යන්න තීරණය කිරීමේදී භාවිතයේ අරමුණ හා ස්වභාවය, කෘතියේ ස්වභාවය, භාවිත කරන කොටසේ ප්‍රමාණය හා වැදගත්කම සහ එම භාවිතය කෘතියේ වෙළෙඳපොළ වටිනාකමට ඇති කරන බලපෑම යන කරුණු සලකා බලන බව කතුවරයා පෙන්වා දෙයි. එහෙත්, මෙම කරුණු අදාළ කරගැනීමේදී අවිනිශ්චිතතා ඇති විය හැකි බැවින් සාධාරණ භාවිතය සම්බන්ධ තීරණ ගැනීම සැමවිටම සරල ක්‍රියාවලියක් නොවන බවද ලිපියෙන් පැහැදිලි වේ.

තවද, අධ්‍යයන පුස්තකාලයවල පාඨමාලා සඳහා අතිරේක කියවීම් ද්‍රව්‍ය සකස් කිරීම, ආයතනික තැන්පතු (Institutional Repositories) සංවර්ධනය කිරීම, ඩිජිටල් එකතු කළමනාකරණය සහ ප්‍රකාශන හිමිකම් පිළිබඳ දැනුවත් කිරීම වැනි කාර්යයන්හිදී ප්‍රකාශන හිමිකම් සම්බන්ධ ගැටලු මතුවිය හැකි බව McCormick සාකච්ඡා කරයි. එසේම, ආචාර්යවරුන්, ශිෂ්‍යයන් සහ පුස්තකාලයීය කාර්ය මණ්ඩලය අතර ප්‍රකාශන හිමිකම් පිළිබඳ දැනුම වර්ධනය කිරීම සඳහා අඛණ්ඩ අධ්‍යාපනය හා පුහුණුව අවශ්‍ය බවද අවධාරණය කරයි.

උක්ත අධ්‍යයනය වර්තමාන පර්යේෂණයට අදාළ වන්නේ ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය, අධ්‍යයන කටයුතු සඳහා තොරතුරු භාවිතය සහ පුස්තකාලයවල වගකීම් අතර පවතින සම්බන්ධතාව පැහැදිලි කරන බැවිනි. විශේෂයෙන්ම, අධ්‍යාපනික හා පර්යේෂණ

කටයුතුවලදී කෘති භාවිත කිරීමේ නීතිමය සීමා පිළිබඳ අවබෝධයක් තිබීමේ වැදගත්කම එමඟින් හඳුනාගත හැකිය. කෙසේවෙතත්, මෙම ලිපිය ඇමරිකානු ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතිය සහ එරට අධ්‍යයන පුස්තකාලය පරිසරය පදනම් කරගෙන සකස් කර ඇති බැවින්, එහි සාධාරණ භාවිතය සම්බන්ධ නීතිමය කරුණු ශ්‍රී ලංකාවේ නීතියට ඍජුවම අදාළ කරගත නොහැකිය. ඒ වෙනුවට, ශ්‍රී ලංකාවේ බුද්ධිමය දේපළ නීතිය යටතේ අදාළ වන විධිවිධාන සලකා බැලිය යුතුය.

පාඨකයාට යම් නිර්මාණයක් භාවිත කළ යුතු ආකාරය පිළිබඳ දැනුම්වත් කිරීම පුස්තකාලය මඟින් සිදුවිය යුතුය. ඉන් අවස්ථා කිහිපයක් පහත දැක්වේ.

- පුස්තකාලය සාමාජිකත්වය ලබා ගන්නා නව පාඨකයන්ට පුස්තකාලයේ ඇති තොරතුරු මූලාශ්‍රය පරිහරණය කළ යුතු ආකාරය පිළිබඳ පාඨක අධ්‍යාපනික වැඩසටහන් මඟින් දැනුම්වත් කිරීම.
- ඡායාපිටපත් සේවා ලබා ගැනීමේදී එහි සීමාවන් පිළිබඳ පාඨකයන් දැනුවත් කිරීම.
- යම් ලෙසකින් පාඨකයන් එම සීමාවන් ඉක්මවා ඡායාපිටපත්කරණයේ යෙදීම වළක්වාලීම සඳහා එම ඡායාපිටපත් අංශයේ තුල රාජකාරී කරන කාර්ය මණ්ඩලය දැනුම්වත් කිරීම.
- ප්‍රකාශන හිමිකම්වල දක්වා ඇති සාධාරණ භාවිතයන් පිළිබඳ උද්ධෘත පුස්තකාලය තුළ ප්‍රදර්ශනය කර තැබීමෙන් යම් නිර්මාණයක් භාවිත කිරීමේ සීමා පිළිබඳ පාඨකයාට ඒත්තු ගැන්වීම.
- යම් නිර්මාණයකින් ලබා ගන්නා තොරතුරක් තම අවශ්‍යතාවයන් සඳහා භාවිත කරන අවස්ථාවලදී කර්තෘගේ නම් සඳහන්ව උපුටා දැක්විය යුතු ආකාරය පිළිබඳ තොරතුරු සාක්ෂරතා පාඨමාලාවල සිදු කිරීම.

7. නිගමනය

බුද්ධිමය දේපළ පනතෙහි ප්‍රකාශන හිමිකම් නීතියට අදාළව අධ්‍යයන හා පර්යේෂණ උදෙසා සාධාරණ ලෙස භාවිතයට ඉඩ ප්‍රස්තාව ලබා දුන්නද ඇතැම් අවස්ථාවලදී එම සීමා ඉක්මවා යන අවස්ථාද නැතුවා නොවේ. ඊට විවිධ හේතු පෙන්වා දිය හැකිය.

- පාඨක අවශ්‍යතා සඳහා පුස්තකාලය තුළ ඡායා පිටපත් ලබා ගැනීමේ පහසුකම සලසා ඇති මුත් ඇතැම් විට සම්පූර්ණ කෘතියම ඡායා පිටපත් ලෙස ලබා ගැනීම වළක්වාලිය නොහැක. පුස්තකාලය තුළ ඒ සඳහා නීති සකසා තිබුණද එම සීමාවන් නොසලකා ඇතැම් පාඨකයන් මෙම ක්‍රියාව සිදු කරයි.

- වර්තමානයේ බොහෝ කෘතිවල ග්‍රන්ථ නාම පිටුවට පසු පිටුවේ කර්තෘගේ/ප්‍රකාශකයන්ගේ නිසි අවසරයකින් තොරව ග්‍රන්ථය සම්පූර්ණයෙන්ම හෝ කොටසක් හෝ උපුටා ගැනීම, පිටපත් කිරීම, පළ කිරීම, අනුවර්තනය කිරීම තහනම් බව දක්වා තිබුණත් ඇතැම් අවස්ථාවල එය නොසලකා හරිමින් කටයුතු කරනු දැකිය හැකිය.

- වර්තමානයේ ඡායාපිටපත් යන්ත්‍රයක, ස්කෑන් යන්ත්‍රයක කාර්යභාරය සුහුරු ජංගම දුරකථනයට සිදු කිරීමට ඇති හැකියාව නිසාම ඇතැම් නීති උල්ලංඝනය කරමින් පිටපත්කරණය සිදු කරනු දැකිය හැකිය.

- ඩිජිටල් තාක්ෂණයේ මහිමය නිසාම මෙලෙස පිටපත් කර ගන්නා දෑ තත්පර ගණනකින් තවත් විශාල පිරිසක් වෙත එකවර හුවමාරු කර ගැනීමද වර්තමානයේ බහුලව සිදු වන බරපතල කාරණාවකි.

- යම් නිර්මාණයක් එය භාවිත කළ යුත්තේ කෙසේද යන්න පිළිබඳ අවබෝධය අප සමාජයේ දැනුවත්ව තිබෙනුයේ අල්ප වශයෙනි. එසේ සිදුකිරීමෙහි ඇති වරද හා පනවා ඇති නීතිරීති, දඬුවම් පිළිබඳ ජනතාව දැනුම්වත් කිරීමට සුදුසු පියවර යෙදීම කඩිනම් නොවුණහොත් නිර්මාණ අවභාවිතයත්, නිර්මාණකරුවන් වැඩි වශයෙන් අපහසුතාවට ලක්වීමත් වළක්වාලිය නොහැකිවීම.

8. සමාලෝචනය

ඉතිහාසය පුරාවට බුද්ධිමය දේපළ හා දැනුම සාධාරණ භාවිතය පිළිබඳ ලොව පුරා රටවල අවධානය යොමු කොට තිබේ. කඩදාසි තාක්ෂණය පමණක් පැවති මුල් අවධියේදී එය එතරම් සංකීර්ණ බවක් දක්නට නොපැවතුණි. මුල් කාලීනව නීති සම්පාදකයන්ගේ අවධානය යොමු වූයේ ප්‍රකාශන හිමිකම දරන්නාගේ ආර්ථික අයිතිවාසිකම ලබාදීමටයි. පසුකාලීනව එහි ආර්ථික හා සදාචාරාත්මක අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ අවධානය යොමු විය.

නූතන ඩිජිටල් තාක්ෂණයේ ශීඝ්‍ර වර්ධනය බුද්ධිමය දේපළ නීතියට අයත් සාධාරණ භාවිතය යන සංකල්පය දැඩි අභියෝගයට ලක්ව ඇත. බුද්ධිමය දේපළ හිමිකරුවාගේ අවසරයකින් තොරව අධ්‍යයන, පර්යේෂණ හෝ ප්‍රවෘත්ති වාර්තාකරණය වැනි අවස්ථාවලදී නීත්‍යානුකූලව අවසර ලබා දී ඇති අවස්ථා සඳහා භාවිත කිරීමේ ගැටලුවක් නොමැති වුවද නූතන සමාජ ජාලා මාධ්‍ය ඇතුළු ඩිජිටල් මෙවලම් ඔස්සේ සාධාරණ භාවිතයකින් තොරව එනම් අසාධාරණ ලෙස බුද්ධිමය දේපළ පැහැර ගන්නා අයුරු වර්තමානයේ බහුලව දක්නට ලැබේ. යම් ලේඛනයක්, ඡායාරූපයක්, වීඩියෝ පටයක් ආදී ඕනෑම නිර්මාණයක් ඉතාම කෙටි කාලයකින් පුද්ගලයෙක්, කණ්ඩායමක් හෝ සමූහයක් අතර බෙදා ගැනීමට හෝ හුවමාරු කරගැනීම වර්තමානයේ බහුලව සිදුවනු දැකිය හැකි කරුණකි. නූතන තාක්ෂණික අවකාශය තුළ සිදුවන මෙම බුද්ධිමය දේපළ සොරකම් වළක්වා ගැනීම සඳහාත්, නවීන තාක්ෂණ විපර්යාසය සමඟ සාධාරණ ලෙස භාවිතයට යොදාගත හැකි වන අයුරින් මෙන්ම සියලු පාර්ශවයන්ට සාධාරණය ඉටුවන ආකාරයට අනාගතයේ මේ පිළිබඳ නීති සම්පාදනය කිරීමට වග බලා ගත යුතුය.

පරිශීලන නාමාවලිය

බොතේජු, බී. ජී. (2013). *ප්‍රකාශන අයිතිය සම්බන්ධිත අයිතිවාසිකම්: භාවිතය, ගැටලු සහ අභියෝග.* සරසවි.

බොතේජු, බී. ජී. (2005). *ප්‍රකාශන අයිතිය සහ සම්බන්ධිත අයිතිවාසිකම් පිළිබඳ මූලික සංකල්ප.* ගොඩගේ.

ද සිල්වා, ටී. (2005). *බුද්ධිමය දේපල හා ප්‍රකාශන අයිතිය.* ගොඩගේ.

නවරත්න, ඩබ්. (2010). *බුද්ධිමය දේපල නීතිය.* ආකර්ෂා.

ශ්‍රී ලංකාව. බුද්ධිමය දේපල පනත (2003). *2003 අංක 36 දරණ බුද්ධිමය දේපල පනත.* රජයේ ප්‍රකාශන කාර්යාංශය.

ශ්‍රී ලංකාව. බුද්ධිමය දේපල පනත (1979). *1979 අංක 52 දරණ බුද්ධිමය දේපල නීති සංග්‍රහ පනත.* රජයේ ප්‍රකාශන කාර්යාංශය.

Adams, A. L. (2025). Fair use and copyright resources. *Public Services Quarterly*, *21*(1),37–44. https://doi.org/10.1080/15228959.2024.2440364

Cabral, H. (2004). *Intellectual property law in Sri Lanka*. Author.

Chadha, P., & Shukla, P. (2025). Fair use in the digital era: Balancing creativity and copyright protection. In H. Rahman (Ed.), *Digital citizenship and building a responsible online presence* (pp. 209–240). IGI Global. doi.org.

Karunaratna, D.M. (2006). *An introduction to the law of copyrights in Sri Lanka.* Vishwalekha,

McCormick, A. (2014). Copyright, Fair Use and the Digital Age in Academic Libraries: A Review of the Literature. School of Information Student Research Journal, 4(2). https://doi.org/10.31979/2575-2499.040205 Retrieved from https://scholarworks.sjsu.edu/ischoolsrj/vol4/iss2/5

UK Intellectual Property Office. (2021). *Exceptions to copyright*. https://www.gov.uk/guidance/exceptions-to-copyright

United States Copyright Office. (n.d.). *Fair Use Index*. https://copyright.gov/fair-use/

United States Code, Title 17, Section 107. *Limitations on exclusive rights: Fair use.* https://www.govinfo.gov/content/pkg/USCODE-2024-title17/html/USCODE-2024-title17-chap1-sec107. html

Peer Review Policy of the Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences (JFHSS)

Manuscripts submitted by authors are preliminary assessed, in collaboration with the Editor-in-Chief, for their suitability for publication in the journal, scrutinizing each paper individually to determine whether it has followed the guidelines of the journal or it has a basis in original research, or a review paper presenting some new connections. Papers deemed suitable are then tested for the plagiarism. After finishing the initial screening process, manuscripts will be preceded for peer reviewing process. The manuscripts will be referred to two reviewers to assess the scientific quality without details of the author and his/her affiliation. If one referee recommended to reject the paper with strong reasons, the final decision of the Editorial Board is to reject the paper. Upon receiving reviewer's comments, the Editorial Board will make the final decision of acceptance of the paper without revision or return to the author for further improvement or reject the paper without any revision. If revisions are required, the author is given one month for the revision and resubmission of the paper. A revised paper is sent again for the relevant referees to make sure that the required revisions have been done. The accepted papers will be published in the Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences (JFHSS) online and in print.

Copyright

All rights reserved with the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna. No responsibility is assumed by the Faculty of Humanities and Social Sciences for the statements and opinions expressed by the contributors to the journal. Please note that the journal accepts online submissions only

මානව ශාස්ත්‍ර හා සමාජීය විද්‍යා පීඨ ජර්නලයේ (JFHSS) ප්‍රකාශන ආචාර ධර්ම

රුහුණ විශ්ව විද්‍යාලයේ මානව ශාස්ත්‍රීය හා සමාජීය විද්‍යා පීඨයේ ජර්නලය ප්‍රකාශයට පත්කිරීමට සම්බන්ධ කර්තෘ මණ්ඩල සාමාජිකයින්, කතුවරුන් සහ සමාලෝචකයින් අනුගමනය කළ යුතු ජාත්‍යන්තරව පිළිගත් සදාචාරාත්මක ප්‍රමිතීන්.

කතුවරුන් සඳහා:

i. සහරාවේ ප්‍රකාශයට පත් කරන ලද පිටපත් මුල් පිටපත් වන අතර ඒවා වෙනත් තැනක ප්‍රකාශයට පත් කර හෝ වෙනත් තැනක ප්‍රකාශයට පත් කිරීම සඳහා සලකා බලනු ලැබ නැත.

ii. වෙනත් පුද්ගලයයකුගේ අදහස් හෝ වැඩ භාවිතා කර එය තමන්ගේම යැයි මවා පාන ලද, අනුපිටපත් කරන ලද, ගොතන ලද සහ ව්‍යාජ දත්ත සහිත අත් පිටපත් දැඩි පරීක්ෂාවකින් පසුව නීති විරෝධී යැයි සලකනු ලබන අතර ඒවා ප්‍රතික්ෂේප කරනු ලැබේ.

iii. උපුටා දැක්වීම් නිසි ලෙස පිළි නොගත් අත් පිටපත් වෘත්තීයමය නොවන ඒවා ලෙසත් සලකනු ලබන අතර ඒවා ප්‍රතික්ෂේප කරනු ලැබේ.

iv. ප්‍රකාශයට පත් කිරීමට පෙර හෝ පසුව හඳුනාගත් අත්පිටපත්වල ඇති සැලකිය යුතු දෝෂ හෝ සාවද්‍යතාවයන් වහාම ඉවත් කිරීම සඳහා හෝ නිසි නිවැරදි කිරීම් සමඟ නැවත ප්‍රකාශයට පත් කිරීම සඳහා ප්‍රධාන කර්තෘවරයාට හෝ කර්තෘ මණ්ඩලයට දැනුම් දෙනු ඇතැයි අපේක්ෂා කෙරේ.

කර්තෘ මණ්ඩල සමාජිකයින් සඳහා:

i. සියළුම ඉදිරිපත් කිරීම් ජර්නලයේ ප්‍රකාශයට පත්කිරීමේ යෝග්‍යතාවය සඳහා තක්සේරු කරනු ලබන්නේ ඒවා වෙනත් පුද්ගලයකුගේ අදහස් හෝ වැඩ භාවිතා කර එය තමන්ගේම යැයි මවා පෑම, අනුපිටපත් කිරීම, ගොතන ලද සහ ව්‍යාජ දත්ත හෝ අතිරික්ත තොරතුරු අඩංගු නොවන බවට තනි තනිව පරීක්ෂා කර බැලීමෙනි.

ii. කතුවරයාගේ (ශාස්ත්‍රීය) අධ්‍යයන හෝ වෘත්තීය තත්ත්වය නොසලකා සියලු අත්පිටපත් රහස්‍යව තක්සේරු කරනු ලබන්නේ ඒවායේ බුද්ධිමය අන්තර්ගතය සඳහා පමණක් වන අතර සෑම කතුවරයකුටම ගෞරවයෙන්, ආචාරශීලීව හා සාධාරණත්වයෙන් සලකනු ලැබේ.

iii. සෑම ඉදිරිපත් කිරීමක් සඳහාම අනුගමනය කරන ලද සමාලෝචන ක්‍රියාවලියේ රහස්‍යභාවය එහි ප්‍රකාශනය අතරතුර සහ පසුව දැඩි ලෙස පවත්වාගෙන යනු ලැබේ.

iv. ඉදිරිපත් කිරීමක් සමාලෝචනය කිරීම සඳහා කර්තෘ මණ්ඩල සාමාජිකයෙකුට පවරා ඇති අවස්ථාවක දී, එම පැවරුම ක්ෂණිකව විධිමත් ලෙස ප්‍රතික්ෂේප කිරීමෙන්, බැඳියාව පිළිබඳ ගැටුම් විසඳනු ලැබේ.

v. අදාළ විෂය ක්ෂේත්‍රයන්හි ඔවුන්ගේ විශේෂඥතාව මත විභව සමාලෝචකයින් නම් කිරීම කර්තෘ මණ්ඩල සාමාජිකයාගේ වගකීම ලෙස සැලකේ.

vi. ඉදිරිපත් කිරීමක සමාලෝචනය කිරීම සඳහා සමාලෝචකයින් කතුවරයා අනුබද්ධිත පීඨයෙන් / දෙපාර්තමේන්තුවෙන් නම් නොකරේ.

vii. ඵලදායී, සාධාරණ හා සාධනීය සමාලෝචන ක්‍රියාවලියක් සහතික කිරීම සඳහා ඔවුන්ගේ දායකත්වයේ විෂය පථය, ගුණාත්මකභාවය සහ කාලානුරූපතාවය අවධාරණය කරමින් සමාලෝචකයින් තෝරා ගැනීම කර්තෘ මණ්ඩලයේ අරමුණ වේ.

viii. ප්‍රකාශිත අදහස්වල නිරවද්‍යතාවය පවත්වා ගැනීම සඳහා පාඨකයන්ගේ සහ කතුවරුන්ගේ අවශ්‍යතා සපුරාලීම වස් ජර්නලයේ ගුණාත්මකභාවය හා අදාලත්වය ඉහළ නැංවීම සඳහා නිරන්තර වැඩිදියුණු කිරීමේ යෝජනා ක්‍රමයක් පවත්වනු ලැබේ.

ix. කර්තෘ මණ්ඩලය වගකියනුයේ ඉදිරිපත් කළ අත්පිටපත් සඳහා ප්‍රකාශන තීරණ ගැනීම පිළිබඳ වන අතර ඒවායේ අන්තර්ගතය තීරණය කිරීම සඳහා නොවේ.

x. බුද්ධිමය හා සදාචාරාත්මක ප්‍රමිතීන් කිසිදු තත්වයක් යටතේ කිසි විටෙකත් සම්මුතියකට ලක් නොවේ.

xi. අවශ්‍ය විටකදී නිවැරදි කිරීම්, පැහැදිලි කිරීම් සහ සමාව ප්‍රකාශ කිරීම් මගින් කර්තෘ මණ්ඩලයේ නම්‍යශීලීභාවය තහවුරු වේ.

සමාලෝචකයින් සඳහා:

i. සමාලෝචකයින් තමන් සමාලෝචනය කරන අත් පිටපත් පිළිබඳ සම්පූර්ණ රහස්‍යභාවය සමාලෝචන ක්‍රියාවලියේදී සහ පසුව පවත්වා ගනු ලැබේ.

ii. අත් පිටපත් ඒවායේ බුද්ධිමය අන්තර්ගතය, ප්‍රභවය, වැදගත්කම, සඟරාවේ විෂය පථයට අදාළ බව තකසේරු කරනු ලැබේ.

iii. සෑම කතුවරයකුටම (නිර්නාමික වුවද) ඔහු හෝ ඇය විසින් ඉදිරිපත් කරන ලද අත් පිටපතේ තත්වය නොසලකා ගෞරවයෙන්, ආචාරශීලීව හා සාධාරණව සලකනු ලැබේ.

iv. ඕනෑම ආකාරයක බැඳියාව පිළිබඳ ගැටුමක ඇති සමාලෝචකයින් වහාම ක්‍රියාත්මක වන පරිදි අදාළ පැවරුම් විධිමත් ලෙස ප්‍රතික්ෂේප කරනු ලැබේ.

v. අත් පිටපතක් ප්‍රකාශයට පත් කිරීම ප්‍රතික්ෂේප කිරීමට හේතු පළමුව කර්තෘ මණ්ඩලයේ අවධානයට යොමු කෙරේ.

vi. ඵලදායී, සාධාරණ හා සාධනීය සමාලෝචන ක්‍රියාවලියක් සහතික කිරීම සඳහා සඟරාවේ අරමුණු, සමාලෝචන විෂය පථය, ප්‍රකාශනයේ ගුණාත්මකභාවය සහ කාලානුරූපතාවය සෑම සමාලෝචකයෙකු විසින්ම දැඩි ලෙස අනුගමනය කරනු ලැබේ.

Publication Ethics of the Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences (JFHSS)

To be followed by the editorial board members, authors, and reviewers involved in the publishing of ***the Journal of the Faculty of Humanities and Social Sciences*** **(JFHSS)**, the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Ruhuna, in alignment with the internationally recognized ethical standards.

For Authors:

i. The manuscripts published in the journal are originals, neither published elsewhere nor under review for publication by another publisher.

ii. Manuscripts with plagiarized, duplicated, fabricated, and falsified data are treated as illegal after strict screening and rejected.

iii. Manuscripts with citations and quotes that are not duly acknowledged are treated as unprofessional and rejected.

iv. Any significant errors or inaccuracies in the manuscripts identified before or after publication are expected to be immediately informed to the Editor-in-Chief or the Editorial Board either for withdrawal or for republication with due corrections.

For Editorial Board Members:

i. All submissions are assessed for their suitability for publication in the journal by scrutinizing them individually to make sure that they contain no plagiarized, duplicated, fabricated, and falsified data or redundant material.

ii. All manuscripts, irrespective of the academic or professional status of the author(s), are confidentially assessed in principle only for their intellectual

content, and every author is treated with respect, dignity, courtesy, and fairness.

iii. Confidentiality of the review process adopted for each and every submission is strictly maintained during and after its publication.

iv. Issues of conflict of interest are addressed in the event of an editorial board member is assigned to review a submission, by formally declining such assignment with immediate effect.

v. Nominating potential reviewers on the basis of their expertise in the relevant subject areas is considered the responsibility of the editorial board member.

vi. Referees for submissions are not be nominated from the faculty/department, which the author is affiliated to.

vii. The aim of the Editorial Board is to select reviewers with emphasis on the scope, quality, and timeliness of their contribution to ensure an effective, fair, and constructive review process.

viii. A constant improvement scheme is conducted for upgrading the quality and relevance of the journal to meet the needs of readers and authors to maintain the accuracy of the ideas published.

ix. The Editorial Board is responsible for making publication decisions for the submitted manuscripts but not for determining their contents.

x. Intellectual and ethical standards are never compromised under any circumstance.

xi. The flexibility of the Editorial Board is established by publishing corrections, clarifications, and apologies as and when needed.

For Reviewers:

i. The reviewers are required to maintain complete confidentiality about the paper(s) they review during and after the review process.
ii. Manuscripts are objectively evaluated for their intellectual content, originality, significance, relevance to the purview of the journal.
iii. Every author (although anonymous) is treated with dignity, courtesy, and fairness irrespective of the status of the manuscript submitted by him or her.
iv. Reviewers with any form of conflict of interest are supposed to formally decline the relevant assignment(s) with immediate effect.
v. Reasons to reject publication of a manuscript are first brought to the attention of the Editorial Board.
vi. The aims of the journal, the review scope, the quality and timeliness of the publication are strictly followed by every reviewer to ensure an effective, fair and constructive review process.

Editorial office:
Editorial Office-JFHSS
Faculty of Humanities and Social Sciences
University of Ruhuna, MH 81000
Matara, Sri Lanka
Email: fjhss@hss.ruh.ac.lk
Web: http://www.hss.ruh.ac.lk/JFHSS/index.html